

Ārk.prof. Ed. Pētersons

Pestalecija personība un viņa
pedagogiskas idejas

Latvijas Universitates
filologijas un filozofijas fa-
kultātei iemītētgā disertācija
pedagoģikas doktora grada iegū-
šanai

Feci quod potui, faciunt meliora potentes
Nūsu gārīgais es "jib personalais gārs" ir pārpersonīgi nosīmīga
īdeja, vērtību un apzinīgas, autonomas brivās gribas nosījs un pie-
pildītājs

Dvesele ir apzinības mainīgo un pārtrausto procesu un zemu-
apzinības latente, apstipsto elementu relatiivi nemainīgais un pār-
trastāris pamats un avots jib radosa iessmateriāla substance
kas spājīga sajūst, priekšstatīt, domot, just, tiesīties un gribēt

pedag.-nobia

Cimie 1836-38. Visenf.-Harniss-Breslavā 1812. Visenf. 1822. Dinters-filante. Pest - zom. kl. augst ip. Sotter. met. Götterwegs - Berl. univ. Kom. Russ. filantrop., Pest. u. St. Petersburg. Benexes rāja. Konferencē 1854. g. Plagija ped. Gruners. Frankfurt apu M. Britānijs 1859.

Iedrīmīt... funkcijas u. edīgle organismis no dim. sūm. Vajadzīgi ierosin. u. atstātībs: kvalit., intens., viegums, drošums... Iedrīmīt, preeksistējē, idejā - nav tikai tēresnes - psich. log. estet. funkcijām. Vinjē - var p. d. iedrīmīt (Vurst, Drīms, Noemarijs, Ebingle.) daudzus operac. Sāde iedrīmīt jāstāk no apriori. Nāc. par iedrīmītam idejām "pa dabīci log. ne psichol. zāģestus kā tas nativismā - laika u. Telpas preeksistence (Helmhōles) Iedrīmītas atšķīs - anāmenīse - idejā, pirmatnejo tēls skat. preeksistence. Arist. - pamatatšķīnu potēncēs. Toms - zināšana dižgu preeksistencei. Par iedrīmītu - Malebranss, Spensers... Descarts - racionalitātēsai logiskais pirmatnejs. Nāc. par iedrīmītu resatīst Lesso - nihil et Leibnīcs - nīc ipse intellectus. Patēriņba ir iedrīmīta piersdose ieraisa... Šai nosīmē visa matēm iedrīmīta. It priori (no aģoīcē u. prierei) ne no pieredzes, ne emperiski (a posteriori) ne laicīgi, individuali bet pārindividuāli (Leibnīc. lumen naturale) Kants: pieredze rāda - kas ir, bet ne, ka tam tā u. ne citādi jābūt, tā aprioriskā atvīra, kur nav nekā emperiska. Piersdose rāda - kas ir bet ne to ka tam jābūt tā u. ne citādi. Apriori teikumus var secināt tāko no apriori - tur nepieciešamība un noteicīts vispārinājums: matēm, tās dab. sāg. metafīzika Telpas u. laika jādrukti, bet apriori. Kants: urškates u. domās, u. urškates formas veido intellekts no sevis a priori Spensers: iedrīmīta - visu priekštei pieredzes produkts. N. Hartmanis: gars nuvarmantot, - tas Trade. Organiski: individu manto dzīvību no dzīvības; dzīvīle manta katra individuē no jauna - apriņe - skir inividu, gars Trade, bet tas jāizcīna, gars pats sevi rāda, bet rāda arī posauļi, kur viņš dzīvo, bet viņš no dzīves arī patē (90), gars pacelos pāri vitalismam to sargā, kopīj ir nomoda, bet viņš pavajina vitalos spīsus. Izglīstoši - ur mīrīcas gultas - pēc vairākām generācijām. Gara īgl. var tautā tāk ilgi pastāvēt, kamēr ir kājums pārīkosi negarīgs neir lietotā dzīve kulturas augstums dārgi jāsamazīta. No sā vienītē, Nīolas, īgl. augstspriegums gara dzīvē ir tautas dzīvā spīka īterēšana. Bet tas ir gara vājums. Tā dzīvo tāda gara dzīve, kār neir tārētu vitalitatis capitāla Fojs - Lindauer Journal 1766. Rīt. rassīt. Sparta 3. gs. pr. Kr. sāka izmīt pilsoni sk. 7000-700. Agis - fiscumbas pacīšana, agrarreforma. Dr. Līsondra patētību, ursīnot sāsīmīcību u. karotajus uz 1500. Iedoda stingru kartēbu 240. g. irovil. no tempļa, nonāvēja līkarda likumi.

Personība - cilv. ar saistīgiem redītāja spīcīgiem, kas arī citos spīj modināt savus spīkus. Netik vien stipri, malie bet arī kļurē, pacietīgi... Personīkas netik vien savos aktos transcedē un ar savu ieru ir saaugusi ar savu apskārtu, pie tam sevi veido u. piepilda; eksponsi vienos dzīvus spīri Aporija - bez cels, saubas, problemas grūtības; astinomija - dzīvu likumu protētības / duorum legum contrarietas / tēre - astikere. H. Kanta astinomijas. Hegelis - N. Hartmanis

Atrīnas - transcondorices attīsība urtoveriana māta kas pastāv sevi (ar sāk.) padarīšana par objektu; iekāsts, urtoverums Atrīna - (für sich sein) forma

Hegelis - ideja - vienīgais patīkais (ar sāk.) daba/in ihes. Andressen, gars ^{für} sāk. Tobs - nav mīra esīja ira - urtoverens, veitība spīja, nākamība, corebal 37. ep.

Uzsreste. Jaunmantisku iedālījums nostrikt parādušas attēla veidosanā un audinīšanas pēcērišķās darbības saturā, bet gan teorētisku radīšanas darbu turpmāk - P. māc. pamata tēni pēcērišķās darbība (f.). Intellents veid ... norimējus uz tuvo izdevinisko.. formas... domīšanas un uzkates ... nosak ar seviem dīvētu, bet gan ar logisku aprēķinu Hartmanis - atrīna ir iessarts irā, izaicinums, matējums (Einsicht, Erfassen, Schau)

Pst. - iesājā un ārājā uzsreste.

Kelmholes - telpas un telpās esojā parādību aprēķina vērojama gaiķeja procesu līdzdarbību; priekšstata pārsute u. tājās attiecības ar ietsejotušo darbību.

Priss - redzēto līku telpis reģiņa aprēķinā ist tār pārētū darbība, novis aprēķinā, bet telpas koordinatīvās pārētū Kvadrāta metode - Kants matemātikā rada atrīnas pamatus: matemātikas sintētiskos sprādējumus a priori. Pst. uzsreste nav piemērīta Kanta un jaukaeitīšie norimē; tā nabulstas uz sprādējumiem, bet atrādi-pati ir sprādējumu pamats.

Antironijas. Pstal.: tikumībai jārodas no uzkates - reliģijai-pāsei no svio cenuoties pēc pārītības metodiskā mācītā. Tas reattīcīnījās, ielbuka arī oficiālā barmīca. Pst. attīcīnījās: tur kur darbojās D. zīlestība, cīv. māksla nav vajadzīgi. Pielaujot sādas domas reliģijs reģiā audinīšanā, tikumīskā audinīšana nonāk respektētās tāvoklī. Tikumīšā dīve prasa domu mādību un gribas - stiprumu. Pst. rel. un Tīk. audri. zāpas nosassānas. Etiķeja un reliģija vod cīv. vīzīmē brīvību, bet ir robežas:

1. Šī pārsute - viņpārsute / mirīgo vīzīmē - sociālāmību
2. cilvēks augst. būte - D. Kants - daž. universitāts, morāls cīv.
3. Etikas vērtība autonomas - neautonomas, heteronomas.
4. Cīv. lik. un Tikum. likums - D. vīzība, bet arī cīv. brīvība vīzīt godīgi vai grācīgi vīzi
5. Etikas pārsāpums grāces - substantiāle vīzīme
nav atdalāns, bet neatrist princip neipēka labotīs
partīcība - pats svārīgākais,
ko cīv. var samēgt.

Judīgāk - nosīmību

1. Pareisi: sākums ģenētiskais princips - vēlāk jārāda, ka tad P. savā mūrā saņemis un atstājis kā mānatojumu par in vīna vīta sintezi vajā pedag., kā vīns ierosinājis savus pētēcus.
2. P.-grūti iepriekšem, taču nav viegli lāzīns. 8. līp. filosofēma... Personība 5., /8. nov. īxi persona/; 10 - p-bas salīdz. ar personu u. personalitāti
Cīlu mildestība - 6. minūts - nekas nav noskaidrots (9^{un 10}/nav)
Atrinās u. nosautas arī noskaidrošana vajadzīgā jo personu attiecības emocionālie receptivei sākti pārsvārē, - tās ir pār prierei atainīs darbības. Spriedumi rodas vēlāk. - Ja nebūtu noskaidroti būtu robs.
3. Aprinājīs-augstāku izdevumu kārtībā. Ja tas zinījas uz vīsimi, tad katra zīmē uz P. /Sākums teor... Hartmanns
Sterns terminoloģija uzsāk scholastika - pedag. bīri līsto.
4. Feii - 5.-Tās ietver galvenās idejas - kompromiss

1. Uzskate Nākums ir nēgīnājīs sākotnēji Kants un jaunieši. idealisms (71. līp.) arī P. mācībā, kas pēc būtības ar P. mācību nesākumā. Kants - pasaules attāla veidošanā teorētiskes radīšanas darbs, Pest. - psichiska Darb. Feiss - tuvuma u. tāluma ideāli (funkcionālharmonija) / uzsāk analogija - līdzīgi idoja - salīdzinājums / anamnese Kants atdala uzskati no domāšanas. Uzskate balstās uz aferēcijām, jēdzienu un aktīvām gara fūnsēcijām. 73.-74. 99.
2. Gars, arī vien ar kaut ko tiecas iet cīmā un jūtēs apdrošinātās "drīks pārīvojumu cilvēki ir dvēselēs cilvēki, tas ir kāds cīts, to mēs neravejam par gara bayātu cilvēku. Nekas nestāv protī, ja drīks dvēselēs pārīvojumus apvieno ar gara fūnsēmu, un atkal no otras puses varētu darbību un incīlu intelligensei ar trūcīgu dvēseli (sirds - galva, jūtas - intellekts)
3. Subjekts - personas /7. līp./ Für-ihu-Sein - Für-die-Welt-Sein /9./
4. Personas - personība (10. līp.) cilv. kās atrodas attiecības ar savu apkārtnei un darbojas tai par labu; cilvēks ar saistīgām radītojām spēkiem, kas arī citos spēj modināt savus spēkus
5. Telpa - sākrobīti attīli: uzsāktes kategorijas nav identiskas reālkategorijam; Telpas uzsāktes nav identiskas ar reālo telpu; gara drīvi ir savas uzsāktes un savas reālkategorija; Telpa - gara uzsāktes kategorija, laiks - reālkategorija. (Pārākais gars, kļases g.; lidojotais g.) un norm kās

6. Hartm. emocionālie attī - Bergsona intuīcija. Emocionalie attī receptivitāte : kur teorētiski domājot neprāts, tur emocionālā domāšana atrod dzīves vertibas (Nikofa, Hofvila, Klinda, otrs kā Nikofa) iegūšanas ne tikai no vērtības, bet līdzjaitnieres. Bergsona (13.) Jurevica raksts "Sājā": intuīcija - tuvstīs dzīves un apriņķa patēriņš ar simpatiju, izprast no iessējās, uztveramo sevi viscauset, dzīvot tām līdz. Cilvēks nebaidīs iestiektiem, tamēlē intuīcijas metode prasa cilas pāles un ir saistīta ar supēričīgām vērtībām sakrāt cilas iemāšanas.

7. - 17. lpp. "kalpot cilvīci ar vertibu ijiņtu - labāk ijiņtu tot" - sociālois tiesīsmas pārvērtīgais tiesīs. Toposijam nizveidotajam cilv. "Te ir runa par P. audzinātoja sociālo struktūru".

8. Pestal. - Rusō. - Viss lab... ūjūnas med. temats...
sociālpēd - īstro. ped.

Ludo. Klages - intuīcija irod mūs dīļķas īstembas būtība un tāpēcībā. Intuitīvajai atrīšai un tiešībai ir priekšrocības absolutās ielas satverīganā /acis nav laternīja, bet saule/

Paredzējums. Archimeda punkts, ar ko gours ierociņa posauli trīsdielis - ideja radītājs princips posās līdzās

Komts - - Vermonstbergs, kas pācelis pāri pierobezi 3 frānzīcīndentālās idejas: 1, brīvība, nemirstība

Personālītātē - gariņēs ielas realkategorija - sevis veidošana, sevis piešķiršana un seviņa par to.

Vērtības - cilvēks ijiņt kā ielas vajadzī.

P r i e k ū v a r d i . Vai noderības tiksai
pārtrauktas zinātņiskas knābēšanas vērtības, vai pārtrauktas tiksai
ar Pestalocija darbu izmaksas, kas ir vērtības, kuras vērtības
var aplukot nostājoties uz logikas un sistematikas viedokļa, meklē-
tācijas arī. **Ārk. prof. Ed. Pētersons**
jot domās un darbos iegūto sakarību un sistematiku. Šai gadījumā pē-
nieks, iedzīlinādamsies domu gaitas sakarību un saturā, vēro domu dzil-
umu un pareisību, cenzdamies pie tam noteikt, cik tāl sasniegstī darbību
un domu gaita spraustie mērķi.

Pētnieks vajadzības gadījumos var izraudzīties arī šaurāku un
elementārāku uzdevumu. Sevišķi tais gadījums, kur veicami svarīgi,
nepieciešami priekšdarbi, vienīš var apmierināties tikai ar sarakstīto
darbu teksta analīzi un domu pavediena uzrādišanu, nemēģinot sekot
autora domu ēvolūcijai un atstājot pie malas vētējuma mēģinājumus.

P E S T A L O C I J A

Uz šāda viedokļa nostādāmies, piemēram, Eduards Šprangers ir analīzē-
jis Pestalocija "Pētiņus" / Nachforschungen/.

P E R S O N I B A U N V I Ÿ A

Gan sarežģītāks, bet savas uzdevumos plašāks par ieprākšējiem
ir pētišanas veids, kam no līgka iepazīties ar domātāja personību, auto-
ra domas no jauna pārdomājet un izsekojot viņa domu attīstības gai-
tai atsevišķajos darbības posmos. Šāds splūkošanas veids ir noderīgs
stabilitates un svārītību novērošanai arī domātāja personības attīsti-
bā. Bez tam šāds splūkošanas veids nodrošina sekošanu autora pakā-
peniskai nobriešanai virzienā uz metodisku skaidrību, kur visai bieži
atklājas kāda centrale ideja, kas noteic domāšanas virzienu un normē
arī darbības veidu un sasniegumus. Šo pēdējo vēsturisko ēvolūcijas
metādi Pestalocija personība, dzīves un darba pētišana ir lietojis arī
šā raksta autors, konstatēdams, ka Pestalocija savu dzīves darbu un

L a t v i j a s U n i v e r s i t a t e s
filoloģijas un filozofijas fakultatei iesniegtā diser-
tācija pedagoģikas doktora grada iegūšanai
arvien pēc likumās. Šīs centienes pēc skaidrības vienīš sa-
vas domas un secinājumus pastāvīgi vertē un nesaudsīgi pats sevi kri-
tize, tādā kārtā apliecinādams nesavību un uzticību cilvēka bērna
audzināšanas un elementārizglītības idejām. Kalpošanā šīm idejām vienīš
strod savu dzīves saturu un augstāko pienākumu, savu aicinājumu un uz-
devuma piepildījumu. Kalpodams šīm uzdevumam, vienīš tiecas pēc idejiskas
skaidrības, kuras visā pilnībā nesasniedz. Tomēr visai vērtīgs ir Pesta-
locijs nākamajām pasaudzēm atstātais mantojums — viņa pedagoģiskās
stziņas. Novēlēdams šo mantojumu, Pestalocijs nav savas idejas sakarto-
jis noteikta apvienota sistēma. Centieni — sistematizēti, sakārtoti un
novērtoti Pestalocijs bagāto ideju krājumu nav attaisnojušies arī vēl
līdzīnes jās Pestalocija darbu studijas, jo, kā jau minēju, tāds no-

P r i e k Š v ā r d i
pietns zinātnieks kur Eduards Sprangers patiāban val nodarbojas tikai
Domatajam var tuvoties no dažādiem viedokļiem. Viņa domas un dar-
bus var aplukot nostājoties uz logikas un sistēmatikas viedokļa, meklē-
jot domās un darbos logisko sakarību un sāstēmatiku. Šai gadījumā pē-
nieks, iedzīlinādamies domu gaitas sakarībā un saturā, vēro domu dzil-
mu un pareizību, cenzdamies pie tam noteikt, ciktais sasniegsti darbība
un domu gaitā spraustie mērķi.

Pētnieks vajadzības gadījumos var izraudzīties arī šaurāku un
idejas un apgaismot tās sakām ar Pestalocija pārsonību.
elementārāku uzdevumu. Sevišķi tais gadījumos, kur veicami svarīgi,
nepieciešami priekšdarbi, viņš var apmierināties tikai ar sarakstito
darbu teksta analizi un domu pavediena uzrādišanu, nemēginot sekot
autora domu evolūcijai un atstājot pie malas vētējuma mēginājumus.
Uz šāda viedokļa nostādāmies, piemēram, Eduards Sprangers ir analize-
jis Pestalocija "Pētījumus" / Nachforschungen/.

Gan sarežģītāks, bet savos uzdevumos plašaks par ieprāekšējiem
ir pētišanas veids, kam nolūks iepazīties ar domātaja personību, auto-
ra domas no jauna pārdomājot un izsekojot viņa domu attīstības gai-
tai atsevišķajos darbības posmos. Šāds aplūkošanas veids ir noderīgs
stabilitates un svārītību novērošanai arī domātaja personības attīsti-
bā. Bez tam šāds aplūkošanas veids nodrošina sekošanu autora pakā-
peniskai nobriešanai virzienā uz metodisku skaidrību, kur visai bieži
atklājas kāda centrāla ideja, kas noteic domašanas virzienu un normē
arī darbības veidu un sasniegumus. Šo pēdējo vēsturisko evolūcijas
metodi Pestalocija personībā, dzīves un darba pētišana ir lietojis arī
šā raksta autors, konstatēdams, ka Pestalocijs savā dzīves darbā un
domašanas gaitā nekad nav nonācis sastīguma stāvoklī, bet, krādams
piedzīvojumus un iziedams cauri vairākiem attīstības posmiem, centies
arvien pēc lielākas skaidrības. Šais centienos pēc skaidrības viņš sa-
vas domas un secinājumus pastāvīgi vērtē un nesaudzīgi pats sevi kri-
tizē, tādā kārtā apliecinādams nesavtību un uzticību cilvēka bērna
audzīšanas un elementarizglītības idejām. Kalpošanā šim idejām viņš
atrod savu dzīves saturu un augstāko pienākumu, savu aicinājumu un uz-
devuma piepildījumu. Kalpodams šim uzdevumam, viņš tiecas pēc idejiskas
skaidrības, kurās visā pilnībā nesasniedz. Tomēr visai vērtīgs ir Pesta-
locija nākamajām paaudzēm atstātais mantojums - viņa pedagogiskās
atziņas. Novēlēdams šo mantojumu, Pestalocijs nav savas idejas sakarto-
jis noteiktā apvienotā sistēmā. Centieni - sistematizēt, sakārtot un
novērtēt Pestalocija bagāto ideju krājumu nav attaisnojušies arī vēl
līdzšinējās Pestalocija darbu studijās, jo, kā jau minēju, tāds no-

pietns zinātnieks kā Eduards Šprangers patlaban vēl nodarbojas tikai ar Pestalocija darbu teksta analizi, apzīmēdams dažus no tiem par grūtākajiem 18. gadu simteņa sacerējumiem. Tamēļ arī šā raksta autors, ievērodams pakapenību un apzinādamies darba nopietnību un grūtības, ir atturējies no Pestalocija audzināšanas mācības novērtējuma, bet izraudzījies tuvāku un pieticīgāku mērķi, ierobežodamies centienos atrast un uzrādīt Pestalocija darbos viņa svarīgākas pedagogiskās idejas un apgaismot tās sakarā ar Pestalocija paša personības genetisko attīstību un viņa pedagogiskās domāšanas ēvolūciju. Ar to būs līdzināts ceļš Pestalocija darbības turpmākajiem pētijumiem un mūsu laika pedagogiskās zinātnes centieniem - nonākt arī līdz Pestalocija audzināšanas mācības pilnīgam apgaismojumam un sistēmatiskam novērtējumam.

Jelgavā, 1939.g. 26.novembrī.

Autors.

1. Matēmatika	81. "
2. Zīmēšana	81. "
3. Rakstišana	82. "
4. Valedas mācība	84. "

Saturs.

Priekšvārdi	II lp.
Pestalocija dzīves un darba gaitas	VI "
Ievads	1. "
A. Iedzimtība un tradicijas	1. "
B. Bērnība un jaunība	2. "
I Pestalocija personība	5. "
A. Pestalocija cilvēka mīlestība	18. "
1. Ģimenes dzīve.....	19. "
2. Pestalocija dēls	19. "
3. Cilvēka mīlestības paraugi	21. "
4. Gertrūdes prototipi	22. "
5. Sociālais viedoklis Pestalocija dzīvē un darbā	25. "
II Audzināšanas problēma Pestalocija uztverumā	30. "
A. "Dabas" jēdziens	30. "
B. Pestalocija pedagogiskās domašanas attīstība	32. "
1. "Kāda vientula vakara stunda".	34. "
2. "Līnhards un Gertrūde" I un II daļa	37. "
3. "Likumdošana un bērnu slepkavība".....	39. "
4. "Līnhards un Gertrūde" - III un IV daļa,"Kris-taps un Elza".....	42. "
5. "Līnhards un Gertrūde" - otrs izdevums ...	46. "
6. "Pētījumi par dabas gaitu cilvēka attīstībā".	47. "
III Pestalocija religija	54. "
IV Pestalocija audzināšanas mācība	60. "
V Pestalocija audzināšanas un mācības metode	67. "
A. "Uzskates" jēdziens	68. "
B. Metodes praktiskais veidojums skolas mācības priekšmetos	81. "
1. Matemātika	81. "
2. Zīmēšana	81. "
3. Rakstīšana	82. "
4. Valodas mācība	84. "

5. Geografija un vēsture	88. 1p.
6. Fiziskā audzināšana	89. "
7. Religiskā un tikumiskā audzināšana	91. "
VI Kop savilkums un secinājumi	98. "
Tezes	109. "
Literatūra	110. "

- ↓
- A. Pestalocijs ^{paideagogisko}
Pestalocijs idzīve lidojums.
- B. Pestalocija idzīves Baltojās zemēs.
1. Cīravas - Drīves māle un Trīlavas
mālotoju seminārs
 2. Valses draudzesmālotoju seminārs
 3. Tērbatas elementāris mālotoju
^{4. Krievu valdības skolotāju} seminārs
- C. Atskats ^{skolotāju seminārs}

V Nobaigums

1804.gada Pestalocijam ar valdības pavedi jaunstāj augstākā pilnībā
1767.gāda uz macitaja Lavāterā ieteikumu Pestalocijs iestajās par
vadību Lielbritānijā. Pēc apdzīvotās ir mainījies, kad pēc dzīves

Pestalocija dzīves un darba gaitas.

(12. janvāri)

Jānis Indriķis Pestalocijs dzimis 1746.gadā Cīrichē kā brūču un acu ārsta Jāņa Baptista dēls. Tēvs mira 1751.gadā 33 gadu vecumā. Zēns kopā ar brāli un māsu uzsanga mātes Zuzannas, dzim. Hoces /Hotz/ un kalpones Barbaras / Babelijas / Šmites / Schmid/ uzraudzībā. No 1754.- 1761. gadam viņš mācās elementārskolā un latīnu vidusskolā. Divos gados no 1761.- 1763. beidz Collegium humanitatis kursu un pāriet uz Collegium Carolinum, kur beidz abus zemākos kursus - filologisko un filozofisko, bet 1765. gada rudenī ^{no} kollegijas izstājas, nepabeidzis augstākā-teologiskā kura. Pestalociju un citus kollegijas audzēkņus valdzina skolotāja Bodmera personība un centieni audzināt jaunos Šveices pilsoņus antīkas garā. Tuvāku iepazīšanos savā starpā un arī ar skolotāju Bodmeru veicina sanāksmes "Helvetijas biedrībā", tā saucamajā "Patriotu" pulciņā, ko valdība demokratiska virziena dēļ 1767. gadā slēdz. Vienā no biedrības periodiskajiem rakstu krājumiem "Der Erinnerer" Pestalocijs jau 1765. gadā ievieto dažus aforismus ar virsrakstu "Wünsche", kur viņš citu noderīgu domu starpā prasa īsu mācību un audzināšanu arī vienkāršajam pilsonim un zemniekiem. Raksturīgs viņa toreizējam politiskajam virzienam bija arī viņa 1766. gada "Lindauer Journal" izdevumā publicētais raksts "Agis", kurā attēloti valdnieceka-reformatora Agis'a centieni, kas ^{spartisie} atēniešu izlaidīgajos tikumos iegrimušo pilsētu atkal gribēja vest atpakaļ pie liela Likurga likumiem un ko tādēļ viņa paša tauta notiesāja uz nāvi. Tēlojums liecina netik vien par Pestalocija nopietnību vēstures un politisko kustību studijās, bet atklāj arī viņa revolucionāro noskaņu.

Aiz nezināmiem iemesliem Pestalocijs bija pārtraucis teologijas studijas un gribēja tikt par advokātu, lai varētu aizstāvēt tautas tiesības. Daži draugi, sevišķi agri mirušais Blunčlijs, pārliecīnāja viņu šo nodomu atmest, vispār atteikties no "grāmatu gudrībām" un palikt par lauksaimnieku.

1764. gadā Pestalocijs uz valdības paveli jaistījās Burgdorfas pils. 1767. gada uz mācītāja Lavātera ieteikumu Pestalocijs iestājās par ^{12. janvāri} Rorvila, bet šis meginājums ir neizdevīgs. Jau pēc dažiem

mācekli pie centīgā lauksaimnieka Čifelija /Tschiffeli/Kirchbergā, lai praktiski iemācītos zemkopību.

1768.gadā viņš atgriežas Cīrichē un ar kādas Cīriches bankas palīdzību nopērk Ārgavas kantonā netālu no Brugas zemes gabalu.

1769.gadā viņš salaulājas ar Cīriches tirgotāja meitu Annu Šultess /Schulthes/ un nodibina Neihofas saimniecību, bet jau 1771.gadā Cīriches banka atprasa savu aizdevumu, un Pestalocijs nonāk maksāšanas grūtībās.

Neraugoties uz to, ka Pestalocijs ar savu gimeni pats atradas trūcīgos apstākļos, draugu padomiem atbalstīts, viņš 1774.gadā atver Neihofa nabadzīgo bērnu audzināšanas iestādi. Pēc 6 gadiem 1780.gadā Pestalocijs piedzīvo šīs iestādes sabrukumu.

No 1780.- 1798.gadam Pestalocijs nodarbojas ar rakstniecību, uz ko viņu ierosina Izelīns, grāmatrūpnieks Bāzelē. Parādās atklātība Pestalocija raksti, no kuriem svarīgākie: "Kāda vientoļa vakara stunda" 1780.gadā, pedagoģisks romāns "Linhards un Gertrūde" četrās daļas, kas iznāk cita pēc citas 1781., 1783., 1785.un 1787.gadā, pie kam pārmajai daļai viņš 1782.gadā saraksta komentāru "Kristaps un Elza". 1783.gadā viņš publicē rakstu "Par likumdošanu un bērnu slepkavību", bet 1797.gadā parādās atklātība darbs "Pētījumi par dabas gaitu cilvēka attīstībā".

1799.gadā Pestalocijs, pēc gandrīz 20 trūcīgos apstākļos pavadītiem gadiem, uz valdības ierosinājumu uzņemas kāja un revolūcijas laikā paklīdušo bērnu patversmes vadību Stansā. Ar sajūsmu viņš stājas darbā. Viņa darbs vainagojas panākumiem, bet jau pēc nepilna gada kāja apstākļu dēļ patversmes darbība jāpārtrauc.

1800.gadā Pestalocijs ar ministra Stapfera atbalstu nodibina skolu Burgdorfa un pieaicina skolotājus Krīziju /Krīsi/, Tobleru, Šmitu /Schmid/, bet vēlāk arī Niedereru /Niederer/, Mūraltu u.c.

1801.gadā parādās atklātībā Pestalocija raksts "Kā Gertrūde savus bērnus māca".

1803.gadā iespiež Pestalocija un viņa palīgu sastāditās grāmatas: "Uzskates ābece jeb mēra attiecību uzskates mācība", "Skaita attiecību uzskates mācība" un "Grāmata mātēm". Šai pēdējā rakstā skolotājs Krīzijs bija izteicis domas, ka, sekojot Pestalocija mācībai, par pirmo uzskates objektu izlietojama bērna paša miesa. Šādas domas bija pārpratums, un tam-dēļ arī šo rakstu visvairāk kritizēja.

1804.gadā Pestalocijam uz valdības pavēli jaatstāj Burgdorfas pils. Valdības atbalstīts viņš mēģina savu skolu apvienot ar Fellenberga audzināšanas iestādi Hofvila, bet šis mēginājums ir neizdevīgs. Jau pēc dažiem

VIII

mēnešiem Pestalocijs ar Krīziju un Nīdereru pārceļas uz Ivertu, kur 1805. gada nodibina savu patstāvīgu institūtu. Te Pestalocija darbība sekmīgi attīstās un sasniedz savus ziedu laikus, bet drīz vien sākas nesaskaņas mācības personāla starpā, un Pestalocijs jūtas dziļi nelaimīgs.

1818. - 1820. gadā parādas atklātībā viņa kopotie raksti /Kotas izd. Stutgartē/ un reizē arī "Linharda un Gertrūdes" otrs izdevums pārstrādāta veidā. Iegūmumus no šā kopoto rakstu izdevuma Pestalocijs novēl nabagu bērnu audzināšanas iestādes atvēršanai Klindā. Šo iestādi atver 1818. gadā, bet jau pēc viena gada tā jāapvieno ar Ivertas institūtu, kas savukārt atkal traucē institūta vienību. Pestalocija iestāde pastāv līdz 1825. gadam. Saimniecisko grūtību dēļ viņš ir spiests iestādes darbību izbeigt un pārcelties uz Neihofu, kur viņš vēl saraksta savu "Gulbja dziesmu". Pestalocijs miris 1827. gadā 17. februāri un apglabāts Biras kapsētā, kur uz viņa kapa ilgus gadus katru vasaru ziedēja krāšķis rožu krūms, ko kopa viņa piederiģie. 1846. gadā, Pestalocija 100 gadu dzimšanas dienā šķirstu ar viņa trūdiem izraka un par jaunu apglabāja pie Biras jaunā skolas nama, kur sienas nišā redzams viņa sejas un krūšu attēls ar zīmēgo uzrakstu:^{x/}

Nabagu glābējs Neihofā.

Tautas mācītājs Linhardā un Gertrūdē.

Bariņu tēvs Stansā.

Tautskolas dibinātājs Burgdorfa.

Cilvēces audzinātājs Ivertā.

Cilvēks, kristietis, pilsonis.

Visu citiem, pats sev nekā.

Svētīts lai ir viņa vārds!

^{x/} Pec - Natorp, F. - Pestalozzi. Sein Leben und seine Ideen. Verl. B. Teubner, Leipzig u. Berlin 1919. Zweite Aufl. 5 - 35 lpp.

A Iedzimtība un tradicijas .

Attēlojot ievērojamu vīru dzīves centienus, darbus un sasniegumus, arvien mēdz norādīt arī uz viņu priekštečiem, lai vērotu īpašības, kas mantotas iedzimtības ceļā no tēviem un tēvu tēviem. Zīmējoties uz Pestalociju genealogiski pētījumi izdarīti tikai tēvu, bet ne mātes līnijā. Tie aptver septiņas paaudzes un sniedzas atpakaļ līdz viņa pirmajam Cīriches priekštecim, kas 1567. gadā uzņemts par Cīriches pilsoni un saucies Antons Pestaloca /Pestalozza/. Apliecībā, ko Antons Pestaloca iesniedzis Cīriches pilsētas magistrātam, rakstīts, ka viņš pieder pie vecas muižnieku cilts. Šie Pestalocija priekšteči—Antons Pestaloca, ka arī viņa dēls Andrejs, dēla dēls Jānis Konrāds un dela dela dēls Ansis Heinrichs, kas miris 1701. gadā, visi bijuši plaša vēriena turīgi tirgotāji un iepēnuši redzamas vietas Cīriches pilsonu sabiedrībā, pildīdami svarīgus amatus arī Cīriches pilsētas pārvaldē. Pestalocija tēva tēvs Andrejs bijis latīnu skolas skolotājs un ļoti iecienīts draudzes mācītājs. Miris 1769. gadā. Viņa rūpju pilna gādība zīmējās sevišķi uz trūcīgajiemtautas slāniem, nabagiem, tiklab pieaugušiem kā bērniem, kas no citiem novadiem saplūda turīgākajās draudzēs pilsētas tuvumā. Te sākās nekārtības un attīstījās noziegumi. Tā tas bija arī Hengas /Höngy/ draudzē, ko apkopa Pestalocija vectēvs. Šai gadījumā parastie likuma noteikumi, aizliegumi un sodi nesasniedza mērķi. Labāku līdzekli mācītājs Andrejs Pestalucs /tāds bija tagad dzimtas užvārds/ atrada gādībā un audzināšanā. Lai nabagu spgādībai un audzināšanai rastos drošīki pamati, viņš ierosināja mācītāju sinodē 1756. gadā nabadzīgo audzināšanas iestādes celšanu savai draudzei. Šī vēlēšanās mācītāja Andreja Pestaluca dzīvē nepiepildījās. Šo vēlēšanos nelaimējās piepildīt arī viņa dēla dēlam. Šis gadījums, kas liecina par sociālu noskaņu Pestalocija priekšteču dzīvē, nav vienīgais. Jau minēju, ka viņa priekšteči bijuši turīgi cilvēki. Turība apvienota ar līdzjūtību izpaudusies uz ārieni labdarībā. Tā mācītāja Andreja Pestaluca tēva brālis Konrāds Pestalucs savā laikā par labdarību izpelnījies nabagu tēvu nosaukumu. ^{1/} Šadas gimenes tradicijas un paradumi nevarēja palikt bez ietekmes arī uz pēcnācējiem vai nu iedzimtības, vai arī tiešu novērojumu ceļā. Tā Pestalocijs savu sociālo noskaņu, ka liekas, lielā mērā mantojis no sava vectēva, pie kurā viņš no devītā dzīvības gada arvien pavadija savas vasaras brīvdienas. Te viņš iepazinās ar nabadzīgo ļaužu dzīvi, viņu bēdām, trūkumiem un novēroja savu vectēva rūpes un gādību par apspiesto tautu.

pie tam visur kur viņš savā muža kaut ko pirkā vai pārdeva viņš cīeta
Mācītāja Andreja Pestaluca tēvišķajai gādībai par savas draudzes naba-
neveiksmes, gluži tāpat kā viņa tēvs. Arī uz valsts vīra karjēru viņš neva-

attiedoties

dzīgo bērnu audzināšanu un skolas gaitām tomēr bija maz panākumu zīmē-jetīes uz viņa paša dēlu Jāni Baptistu. Viņam trūkst gribas mācīties sko-las un skolotāja vadībā. Tamdēļ tēvs ir spiests dēlu nodot mācībā pie kā-da chirurga, brūču ārsta. Toreizējiem brūču ārstiem nebija nekādas zināt-niskas izglītības. Savu speciālitati viņi mācījās kā amatu, un tā līdz-i-najās vairāk mūsu laiku pirmajai palīdzībai nelaimes gadījumos. Šādu aro-da mācības ceļu iet Pestalocija tēvs un 1741. gadā Cīrichē izstur chirur-ga pārbaudījumu. Drīz pēc tam viņš sāk darboties kā vēns no apmēram 40 chirurgiem Cīriches pilsētā. Konkurences dēļ viņa materiālais stāvoklis nav spožs. Gimenei pieaugot, viņš grib iestāties par ierēdni kādā kance-lejā, bet tas neizdodas. Pēc tam viņš mēgina nodarboties ar vīna tirdznie-cību, tad nodibina veikalnieciskus sakarus ar kādu zīda fabrikantu, bet saimnieciskos pasākumos viņam trūkst vajadzīgās uzmanības un izveicības. Tā pamazām pagrimst gimenes materiālais un sabiedriskais stāvoklis. Pest-alociju gimene vairs nepieder pie Cīriches pilsētu redzamākās sabiedrības.^{2/}

B Bērnība un jaunība.

Pēc tēva agrās nāves Pestalocijs piecus gadus vecs kopā ar vecāko brāli un māsu paliek smalkjūtīgās, bet audzināšanas ziņā nedrošās mātes un kalpones Babelijas gādībā un auzraudzībā. Zēnu audzināšana, kā liekas, sievietēm nav īsti pa spēkam, jo it sevišķi Indriķis kļūst ietiepīgs un nepaklausīgs. Par šo ietiepību un nepaklausību sākumā nav daudz jāraizejas, jo viņš ir labsirdīgs, līdzjūtīgs un pakalpīgs saviem skolas biedriem. Vil-šanos un neizdevības viņš panes vieglāk nekā citi skolēni. Nepanesama šī ietiepība kļūst tikai vēlāk, kad skaidri vērojams tēva noteiktības un vi-rišķīgās audzināšanas trūkums: jaunais Pestalocijs kļūst neverīgs pret savu ārieni un draiskulībūs nesaudzē vairs savus biedrus. Bez dzīlakām pārdomām un paškritikas viņš savās asprātībās zobojas par sabiedrību un valsti, arī par baznīcu un skolu. Draugu vidū viņš jūsmo par tiesībām, tais-nību un tikumību, bet nerūpējas par savas dzīves nodrošināšanu un līdz beidzamam izmanto mātes gādību un pilsētas pabalstus. Neraugoties uz pie-dzīvojumu trūkumu, viņš jau runā par valsts kārtības pārveidošanu, pie tam nezinādams, kas liekams līdzšinējas iekārtas vietā. Viņš grib citus audzi-nāt, bet uz katra soļa vēro trūkumus savā audzināšana. Kā liekas, ne tik-vien jaunībā, bet arī vēlakajā dzīvē viņu ir stipri nodarbinājis aroda iz-vēles jautājums. Viņa priekšteči bija tikuši pie bagatības un cienījama kritizeja Volteru /Voltaire/ un materialistus, kas saskāra, ka jau redzējām, stāvokļa nodarbodamies ar tirdzniecību, bet šī nodarbošanās viņam nepatika, arī ar Bodmera audzināšanas garu, kas iestāba nebija ierosinājais uz hāvu, pie tam visur, kur viņš savā mūžā kaut ko pirkta vai pārdeva, viņš cieta ko jaunu, nedz arī revolucionāru. Viņam biji tikai prieks un patika, bet neveiksmes, gluži tāpat kā viņa tēvs. Arī uz valstsvīra karjēru viņš neva-

rēja cerēt, jo jaunībā bija uzstājies pret valsts kārtību, kas visiem bija zināms. Jau skolas laikā viņš nojauta, ka viņa gimenē ir zaudējusi sakarus ar Cīriches pilsoniskās sabiedrības redzamāko daļu un tamēļ viņš nevarēja cerēt uz atbalstu un protekciju, kaut gan administratīvo darbību viņš iedomājas kā augstu nesasniedzamu ideālu. Par to liecina viņa "Linharda un Gertrūdē" ideālizētais tiesas kungs, ko viņš tēlo kā taisnīgu un līspnu tautas tiesību sargātāju. Viņa simpatijas saistās arī pie zemes pārvaldnieka Čarnera /Tscharner/ Vīldenšteinā. Tomēr Pestalocijs nevarēja cerēt pat uz atbildīgāka kancelejas ierēdnā vietu, jo viņam trūka nepieciešamo pakārtošanās spēju. "Lai derētu valstij, viņam vajadzēja būt citam cilvēkam un iet pa citu ceļu."^{3/} Bet Pestalocijs nevarēja atturēties no parastajām zobgalībām un zaimiem par visu to, kas viņam nebija sasniedzams. Tas radīja tikai sarūgtinājumu apkārtnē un nostādija viņu pašu smiekligā stavokli.

Neraugoties uz nenoteiktību dzīves mērķu izvēlē, Pestalocijs tomēr juta sevi tieksmi visur palīdzēt. Rodas jautājums, vai Pestalocijs nav domājis par ārsta profesiju. Tēva chirurga amats acīm redzot viņa neinteresēja. To iemācījās viņa brālis. Ja Pestalocijs ir domājis par zinātniskās medicīnas studijām, tad šis nodoms nevarēja reālizēties līdzekļu trūkuma dēļ. Atlika vēl garīdznieka dzīves ceļš, kas viņam nodrošinātu darbību kāda draudzē vai arī skolā. Nav jašaubās, kā arī par to viņš domāja, bet viņš bija par daudz kustīgs un izklaidīgs, lai spētu nodoties nopietnām studijām. To parādīja veicināja arī tā laika skolas gars. Tā kāda autobiografiskā fragmenta Pestalocijs pats saka: "Bodmers novēda savus audzēkņus sappainā stavokli, nedomājot par to, kāda nozīme ir spēku attīstība, ko arvien vairāk prasīja pilsoniskā neatkarība... Visi centieni izgāja tikai uz to, lai sevi parādītu par geniju. Daži, kam bija galva, atturējās no šīs rotaļas, saka nodarboties ar dzeju, glezniecību, mācījās grieķu valodu un studēja Volfu un Baumgartenu. Man liktenis nebija tik labvēlīgs: es gribēju darīt to, ko citi saka. Es biju jutīgs katra sirds lietā un man bija neizsakāma tieksme meklēt godu un mīlestību vairāk labdarības un uzupurešanās, nevis domāšanas un pētišanas ceļā."^{4/}

Tā tad Pestalocijs nepiederēja pie tās Cīriches studentu daļas, kas savus logikas spēkus vingrināja nopietnās valodas un filozofijas studijās. Drošs ir tikai tas, ka viņš dzirdēja pārrunas par Leibnicu un Volfu, priecājās līdz par Šeftsberiju /Shaftesbury/ un Miltonu, interesējās par Russo un kritizēja Voltēru /Voltaire/ un materialistus. Tas saskan, kā jau redzējām, arī ar Bodmera audzināšanas garu, kas īstenībā nebija ierosinātājs uz kaut ko jaunu, nedz arī revolūcionārs. Viņam bija tikai prieks un patika būt

jaunatnes vidū un ar nelieluļotu sirsnību noklausīties viņu domas un spriedumus, kuri bieži izskanēja netik vien gaiša ideālisma apstaroti nākamības centieni, bet arī revolucionāras idejas.

Viņa vadība diezgan bieži sanāca tā saucamais "Patriotu" pulciņš, kurā piedalījās pa lielākai daļai teologi, to starpā arī Pestalocijs un Lavāters. Diezgan grūti noteikt, kas šos jaunos ļaudis saistīja kopā. Domājams, ka te daudz kas izskaidrojams ar jaunatnes psichologiju. Skaidrs tomēr ir tas, ka Bodmers viņus bija sajusminājis ar antīkās vēstures varonu tēliem. Viņi kritizē tiklab Cīriches pilsonu, kā arī franču pagrimušos tikumus un paradumus, nodibina savstarpēju kontroli un raksta cits citam pamācības pilnas vēstules. Šo vēstuļu saturs liecina par to, ka viņi iedomājas sevi par jaunu, pilnīgāku paaudzi, kas meklē pamatus jaunai, modernai kultūras dzīvei. Šī meklēšana, Ruso radikalisma iespaidota, vispirms izpaudās kultūras noliegsanā, kam pievienojās jūsmošana par morāli un tikumību. Šai jūsmošanai ir stipra piētisma pieskaņa, par ko liecina Pestalocija rakstītās vēstules līgavai Annai Šultess. No jūsmošanas par Ruso Pestalocijs gan vēlāk atsakās,^{5/} bet šai laikā visa viņa domāšana saistās ar d a b a s jēdzienu, kam cieši sakari ar Ruso audzināšanas problematiku.

L iteratūras avoti un piezīmes:

- 1/ Eidenbenz - Pestalozzi, E. - Die stadtzürcherischen Vorfahren Heinrich Pestalozzis. Pestalozzi-Studien I 1927.
158-160 lpp.
- 2/ Guyer W. - Pestalozzi. Verl. Huber u. C° Frauenfeld-Leipzig, 1932.
Salīdz. 15-16 lpp.
- 3/ Eidenbenz-Pestalozzi, E.- Die stadtzürcherischen Vorfahren... 163 lpp.
- 4/ Ibid - 164 lpp.
- 5/ Seyffarth, L.W.- Pestalozzis sämtliche Werke, XII 1902.- 432 lpp.
Schwanengesang.
423.

I P E S T A L O C I J A P E R S O N ī B A.

Personībā vērojamas trīs skaidri nojaušamas pazīmes: iekšējā vienība, nemainīgas likumības noteiktas attiecības ar ārpasauli un nerimstoša pašdarbīga sevis veidošana.^{1/} Pēc K a n t a atziņas teōrijas personība ir "subjekta vienība" ar moralisku pašvērtību.^{2/} Pēc Vunta / Wundt/ personība ir "jūtu, domu un gribas vienība, kur savukārt atkal griba ietver viens pārējos elementus".^{3/} V. Š t e r n s redz personībā "kaut ko tādu /ein solches Existierendes/, kas neraugoties uz daļu daudzumu, veido reālu, īpatnēju un pašvērtīgu vienību. Šī vienība neatkarīgi no daļu funkciju daudzuma izpaužas mērķtiecīgā pašdarbībā."^{4/} Personība nav cilvēkam dota iedzītības ceļa. Iedzimuši ir tikai personības iedīgli. Tie attīstās maiņu attiecībās ar citiem individuāliem audzināšanas un izglītības gaitā; tie veidojas sabiedrībā, pakāertojot dziņas vienotās pamatgribas likumībai. Visidealākā gaismā personību skata G ē t e /Goethe/, kā "zemes bērnu augstāko laimi" un G a u d i g s , kā ilgu " e s ", uz ko cilvēkam jātiecas visu mūžu,^{5/} kā uz savas dzīves augstāko ideālu.

Personība kā ideālais " e s " ietver sevī individu ar viņa īpatnējām spējām, bet pie tam arī apkārtnes kultūras parādību koptēlu un atspoguļojumu. Uzglabādama sevī individuālos spēkus – dziņas un iedzīmtās īpatnības, personība šos spēkus pieskaņo tikumiskajām normām un kultūras dzīves prasībām. P e r s o n ī b a tā tad ir – individuālo spēju ideālais izveidojums, kas cilvēku padara spējīgu brīvi kalpot savam dzīves uzdevumam.

Bet kas tad ir šo individuālo spēju ideālais izveidojums? N i k . Hartmanis jau zināmā mērā atzīst katru cilvēkumpar personību, kā cilvēcisko iru, kas neatkārtojas. No personības iras viņš atšķir personas vērtības, kas lai gan ir ideālas, tomēr ir reizē arī iras slānis. Sādas ideālas personības vērtībā ir kaut kas konstants, kas nesvarstītas līdzī empīriskās iras mainīm,^{6/} stāvas uz Zemē kām jābūt Dusein ur Sosein, Mōscv, bet citiem, ne „für sich, bet „für andere“ ie vērtības prasība vīnjas Tiksī ur atskaņīku personu Tuvojoties Pestalocijam ar šādu personības jēdzienu izpratni, var, jo Žusein rasties šaubas, vai šai gadījumā vispār var būt runa par personību, jo Pestalocija dzīve bija pretstatu un konfliktu pilna. Bet iekšējie konflikti, kurus viņš sevī izcīna, liecina par viņa tieksmi uz augstakajām vērtībām. Viņa iekšējā dzīvē vērojama nerimstoša, pakāpeniska attīstība un iešana uz priekšu noteiktā personības vērtību virzienā. Visu mūžu viņu ir vadījušas cēlākās jūtas: visu mūžu viņš ir milējis trūcīgos, nabadzīgos

83. Laiks ir gara realkategorija; gara izaikstes kategorijas abi: laiks u. teipa.
Materialis ir vienamērīki procesu laiks u. teipa dziedzējēs u. jaigās
laišanā / maz u. daudz un īņimēm). Teipa gars novāk ar vienu
gors pats ir process 16. l.p. Der Geist ist dasjenige Beweile,
das sein eignes Im. Flusse - Sein zu überfliegen die Kraft hat.

(domājū un rūpējies par vīnu audzināšanu.)

bērnus, Savu darbību jaunībā viņš uzsāk nabagu patversmē Neihofā, bet sava mūža pēdējos gados, ^ēreiz devīgu roku nesdams pēdējos materiālos upurus, nodibina nabagu bērnu patversmi Klindā. Viņa gribas spēkam, ka liekas, nav robežu, bet tomēr savos centienos viņš kalpo *v i e n a m*, kaut arī neapzinātam augstākam mērķim. Viņa noskaņa, izturēšanās un darbība, tiecoties uz šo mērķi, ir mainīga, bet mērķis tomēr paliek viens un tas pats. Intensīvas darbības posmiem seko šķietama bezdarbība, kas tomēr vajadzīga spēku krāšanai.^{7/} Ārēji neizveicīgs, viņš tomēr ir liels cilvēku pazinējs. Viņa straujais temperāments, kurū mainās labsirdība un dusmas, miers un uztraukums, pašapziņa un sevis noliegšana, liecina par to, ka kopdarbība ar viņu nebija viegla. Pestalocija jutām tomēr bija tāds spēks, ka viņš tās varēja disciplinēt tikai ar jutām, tamēļ straujām dusmām sekoja laipnība, grūtsirdībai - gaiša un priecīga noskaņa. Ar šīm svarstībām jutu dzīvē ir sakars viņa gandrīz pastāvigajai vainas apziņai, kas viņu dziļi sāpināja, bet tad atkal nāca briži, kur viņš apzinājas savu misiju un gandrīz kā pravietis runāja par saviem pienākumiem un dzīves uzdevumiem.^{8/} Arī Pestalocija rakstu lasīšana nav viegls uzdevums, jo īpatnējais stils un viņam raksturīgā atkārtošanās prasa uzmanīgu sekošanu domu pavedienam. Pareizi saprasts rakstu saturs tomēr visur pauž *d z i l a k o c i l v ē k a m i l e s t i b u*, ka viņa personības neatvairāmo tieksmi / unwiderstehliche Neigung /.^{9/} Šai ziņa Pestalocija "akcijas un reakcijas veids" uz ārpasauli ir bijis visai zīmīgs un originals. Šīs raksturīgās īpašības noteic tiklab iedzīmtība un apkārtne, kā arī viņa paša "immanentais attīstības likums."^{10/}

Šīs Pestalocija immanentais attīstības likums sevišķi vērojams viņa gara dzīvē. Ilgu laiku garu ieskatīja par būti "no citas pasaules." Filozofiskā domāšana te vēl nebija šķirta no mītiskās un religiskās domāšanas, kas garu ~~uztvera kā idealu sfēru un~~ ^{Cītētē sferē} pacēla ~~to~~ pāri ikdienas dzīvei. Tādu sfēru var iedomāties, bet ta ir tikai gara ~~uzskates~~ ^{ārija} kategorija, ne reālkategorija. ~~nedrīkātās meta~~ Tā nav pats gars, Gara dzīve ir laicīga, un tai nav nekādas līdzības ar "bezlaicīgas būtes iru". Gara ira ir šīs pasaules ira. Tā ir uztverēma ira / erfahrbares Sein, pie kam uztvērējs ir pats gars. Savā attīstības gaitā gars pats sevi uzzina, iepazīstas un tiek skaidrībā pats ar sevi.^{11/} ~~Tā arī Pestalocijs savā gara dzīvē parāpējisai~~ ^ī Šādas gara uztvēršanas parādības un ~~iepaziņānas~~ ^ī pašam ar sevi vērojamas visai skaidri arī Pestalocija dzīvē un darbā. Arvien viņš sevi atrod kaut ko jaunu; sevi pārbaudot viņam kaut kas atklājas; tumšais un neskaidrais top skaidrs; rodas jaunas idejas. Ta kā Pestalocijs ir audzinātais, tad šīs ~~jūnījās~~ ^ī ~~idejas~~ ^ī jaunas idejas. ~~zīmējēs uz~~ audzināšanu, ~~Tas ir~~ ^ī pedagogiskas idejas. Tā, piem., "Vientula vakara stundā", kas sarakstīta pēc tam, kad viņa pirmais audzināšanas pasākums

Neihofas nabagu bērnu patversme- bija sabrucis, viņš nostājas atklātības priekšā ar secinājumu, ka šis darbs ir bijis nepieciešams un vajadzīgs neraugoties uz izsmieklu un zaimiem, kas viņam bija no visām pusēm jādzird. Te saskatāms sākums arī viņa "individuāluzdevuma" idejai, kā individuālitātes ^{spēju} ~~saskana ar~~ ipatnējam izveidojumam, pielāgojot tās spejas savas vides prasībām. Pakāpeniska sevis uztveršana un virzišanās uz idejisku skaidrību, kā to vēlak redzēsim, vērojama arī viņa ^{ar} pedagogiskajā romānā "Linhards un Ģertrūde" un visos citos viņa rakstos.

Tās ir konkrētās gara dzīves parādības. Gars arvien uz kaut ko tiecas, iet cīņa un jūtas apdraudēts. Viņš var atrasties gan pacilatā, gan apspiestā stāvoklī. Viņš ir ierosināms, un dzīve ~~garam arvien uzliek~~ prasības. No dzīves prasībām, kas uzliek pienākumus, Pestalocijs nekad nav brīvs. Arvien viņš jūtas ierosināts, arvien viņš tiecas uz jauniem mērķiem. Piedzīvojis savas pirmās audzināšanas iestādes sabrukumu Neihofā, pazaudejis gandrīz visu savu īpašumu, ^{viņš} ~~un nonācis ar savu gimeni~~ ^(nonāk trūkumā un) ~~bet pēc rāda laixa~~, ^{viņš} nekad nav jādzībā, viņš, ~~tiklīdz rodas izdevīgi apstākļi,~~ neklausīdamas savu radu un pierīgo iebildumiem, no jauna uzņemas nabagu bērnu patversmes vadību Stansā. Pēc ilgu gadu ciešanām viņš tagad jūtas laimīgs, kaut gan jādzīvo un jastrādā smagos apstākļos. Bet laime ir īslaicīga. Darbība Stansā tieši tad, kad Pestalocijs sāk jau vērot savu centienu sasniegumus, atkal jāpārtauc. Ar sāpēm jāliek bērniem izklīst uz visām četrām debespusēm. Gars tomēr nav zaudējis sava dinamiskā spēka. Tas klausa dzīves prasībām un jut sevī aizinājumu uzņemties jaunus pienākumus. 54 gadu vecumā Pestalocijs sāk darboties kā palīgskolotājs Burgdorfa. Viņa darbību pienācīgi novērtē, un viņš klūst patstāvīgs skolas vadītājs. Bet dzīve viņu atkal svaida no vienas vietas uz otru: no Burgdorfas uz Hofvili, no Hofvillas uz Ivertu. Tai pašā laikā viņš atkal domā par bērnu patversmes atvēšanu Vildenšteinā. Šai reālās dzīves rotālā viņš nepaliekt tikai novērotājs, kas noskatās stāvēdams malā. Tiklab ārējās ierosmes, kā arī pašierosmes spiests viņš darbojas līdz un atrodas pašā darbības centrā. Cauri klūdām, ^{maldiem} un vajibām viņš tiecas savos sasniegumos uz mērķu piepildījumu. Ivertā viņš piedzīvo savus augstākās gara pacilatības brīžus, kad ierodas viesi un cienītāji no tuvienes un taliennes un apbrīno viņa iestādes darbību, un kad viņš ^{jaun} iedomājas sevi jaunu idejisku ^{ar} pedagogisku pasākumu centrā. Bet drīz vien sākas tuvāko darbinieku starpā kīldas un nesaskaņas, kurās arī viņš pats ir ierauts. Viņa ciešanas ir neaprakstāmas, kad no viņa novēršas un aiziet uz citurieni citkārt uzticamais Niderers, Roza Kasthofere, Elizabete Nefe /Nāf/ un kādu laiku arī Šmits. Viņš tos

tiešām bija milējis un augsti cienījis netik vien kā pienakuma pildītajus, bet arī kā iekšēji izkoptus cilvēkus, un veltījis tiem jūsmīgus uzslavas un atzinības vārdus savos rakstos un vēstules. Tomēr neatvairāma tieksmē arvien uz jauniem mērķiem, atsevišķa cīlveka padoms, lūgums un aizrādījums viņam dažreiz liekas pārak niecīgs, lai to ieverotu. Viņa prasības pienakuma pildīšanā ir nesaudzīgas. Viņš redz acu priekšatikai savu augstako ideju — arvien pilnīgāku un pareizāku cilvēka bērna audzināšanu un šim mērķim vienmēr ir gatavs ziedot visu. Tāmēj, materiāla ziņā viņš ir nesavtīgākais cilvēks pasaulei. Viņš kalpo garam, ne materijai. Daudzus viņš ir izaudzinājis un pacēlis no posta un pagrimšanas cilvēcības stāvokli, rādīdams ar to cīlako audzinātāja paraugu nākamajām paaudzēm. Viņa apskaidrotā gara dzīve arvien noderēs audzināšanā, kā cīlakais cilvēcības paraugs. Ar ko gan izskaidrojami sasniegumi Pestalocija gara dzīvē? Varētu teikt, ka izskaidrojums meklējams viņa darbos, viņa izturēšanas veida, viņa centienos un sasniegumos. Pedagoģijas vēsture tomēr uzrāda daudz centīgu audzinātāju, dzīļu domātāju un čaklu darba darītāju, kas bija apbalvoti izcilām organizātora spējām, bet ar Pestalocija slavas augstumiem viņiem grūti mēroties. Kur meklējams viņa dzīves vērtības noslēpums? Lai atbildētu uz to jautājumu, Pestalocija gara dzīve un mūža darbs jāapgaismo no modernās filozofijas vie dokļa.

Vispirms Pestalocija attiecības ar cilvēkiem nav subjekta attiecības, bet personas attiecības. ~~Te domāts pārdzīvojumu subjekts, ne atzinās subjekts.~~ Pestalocijs katrā cilvēkā redz vienmēr un visur personu. Par to liecina netik vien viņa izturēšanās pret saviem draugiem un darba biedriem, bet arī siltās jūtas pret katru cilvēku. Viņš redz cilvēku ar likuma pārkāpējos, noziedzniekos. Viņš grib palīdzēt paklīdušiem bērniem. Subjekts turpretīm stāv dzīvē viens pats. Viņa attiecības ar ārpasauli kārtojas tikai vienā prasībā: *v i s u s e w /Für-ihm-Sein/*. Šī viena attiecību pazīme ir subjektam raksturīga, bet te vēl nav vērojama izturēšanās pret objektu. Ta vēl nav ista gara dzīve, bet tikai gara veidošanās sākums. Gars ir kaut kas vairāk. Subjekta stāvoklis ir gara dzīvei par šauru, jo subjekta attiecības vien vēl nenoteic gara dzīvi. Ir vēl liels daudzums dažādu citu attiecību, kuŗu kārtotā aktīvi piedalās gars. Tas darbojas, cīnas un cieš, ilgojas un bailojas, rūpējas un gādā, tiecas un cerē. Ja šāda darbīga gara dzīve vērojama cilvēka individuā, tad to saucam par personu. Ta pacēlas pārā subjekta irai. x3

Cilvēks gan pats par sevi ir subjekts, un viņam apkārt ir svešas

88. Vp. Gars yrib arvion sci padarit par to, nes viis ic.

-tblig am 20.11.1944 v. 10.11.1944 im Raum 1000 m. Höhe 1000 m. m.s.e.i.t

*Necas servat nupti; nisi jocundus, licet tamen sit
tristis in transcendencia affectu inversus.*

100. Think in transacciones oficiales, intervención en

~~Se pas pastore scvi (an sich) padarisanu par objintu
amur, amobq sasavlo Bileveats meilom meilust an hervis emare it Bi~~

101. Objektivacija - gora radotee teli kurios gars padara
-IV. užkrečiai o teli, apie kurius nėra daug asmenių žinių, bet yra
gors užkrečiai.

Sevi ursnataam
Säkälro nos abet CIV. asatubusen ti ensäiblig emäisä pietisipas
Hilmeysa (Objection) ir roctivitato ursnäisana

Parvum vir sic Semis forma. Subiecta non obiectu-

105. *Pasoporia* (var sicc. sens) forma. Subgills not objectionable
-are light brown, avaying to reddish brown with age, thin
and brittle, in young state tan brown.

Dysmecia / Dymecia / ir receptivitate varianis ana

subjects in your case can see

is avide to measure its effectiveness/efficiency/benefits. At the same time, it is

Ja ar šādiem viedokļiem tuvojamies Pestalocijam, tad visa viņa dzīve, sākot no jaunības dienām līdz sirmam vecumam, liecīna par nerimstošu darbu un ciešanām, cerību un ilgu, rūpju un gādības pilnu nodošanos citu labā. Viņš sev no pasaules nekā neprasa. Viņš ir nozīmīgs pasaulei kā cilvēks, kas pasaule dzīvo un darbojas, kam ir siksniņis un kas daudziem bijis palīdzīgs viņu liktena veidošanai. Attiecības viņa un pasaules starpā tiešām ir dinamiskas. Viņa pacietība, izturība un gribas spēks ir apbrīnojams, bet pasaule tik pat neatlaidīgi apdraud un grauj visus viņa pasākumus. Pat Šķiroties no pasaules, viņu vēl nodarbina pēdējās domas, kā atbildēt saviem pretiniekiem. Viņš visu mūžu ir bijis organizētājs un veidotājs, bet pasaule arī viņa gara dzīvē ir ievadījusi un veicinājusi lielu pārveidošanas procesu. Savu spēju robežas viņš ir jaunradītājs, jo pie viņa ierodas mācekļi no malu malām. Ja arī viņa darbība it kā pazūd un nav uz ārieni redzama, tad gara pasaule viņa domas un centieni ir atstājuši bagātu mantojumu, kas joprojām ierosina un nodarbina daudzu domātāju gara dzīvi.

Sastopoties ar lietām un parādībām mēs mantojam pārdzīvojumu.
Vēl bagātākus pārdzīvojumus mēs mantojam satiekoties ar cilvēkiem.
Mēs jūtam kaut ko no viņu izturēšanās, runas, pat no viņu skata, Tā
ir tieša dotība, ne atziņa, jo atziņas ir energijas izspauduma rezultāts.
Dotība turpretīm neprasa energijas. Tomēr nevar teiktka tā nenorādītu
uz personas būtības kodolu, bet nekāda ziņa tā vēl nav personības in-
dividuālo ipatnību pazišana. Tā Pestalocija cienītāji savā laikā ir
aprakstījuši viņa izturēšanos, viņa balsi; viņa acis. Te vēl mēs nere-
dzam personības, bet gam tikai vispārīgo, visiem kopējo personas izpau-

114. Spontâneus visus videretur in locis propinquiorum - in pice
stetigilis van remoti intrusus et adflectit aut. V. estatim etdus
moris positivorum solis personalitate rea yarigas iras real-
otiusq; si tsgt fñslg, v e a u a i v : adiasiq hñlit ablsav int
Kategorija

115. Persona vroou nonch sitioya, una uovar invareties
- testa neq; nu snt medietia mñt ameliorare max. an

115. *Persona wrona nowak sitioya*; una swar ikwarietis.

dumu un izteiksmi uz ārieni. Personību mēs mācāmies pazīt pakāpeniski no viņas darbiem, centieniem, viedokļiem. Lai personību

saprastu, mums tā vispirms jāpazīst. Personība turpretī ir tiesīs deta bez kāda tālaka uztvēruma un pieredzes. Personālitātē tērā personas ipašību abstrakcija. Tiktāl personālajā uztvērumā skaidri saskatāmi elementi, kas noteic uzskates veidu, sastopoties ar garīgiem individiem.

Personālitate tā tad ir reizē gara reālkategorija un arī gara uzskates kategorija, jo personu pazišanu, atšķirot cītu no citas, nodrošina uzskate.

Uzskates kategorijas nav indentiskas reālkategorijām, bet uzskatiem ir vairāk nekā personas ipašību abstrakcija. Dzīvnieks nav objekcijas

uzskate tuvina reālitatei. Tāpat kā telpas uzskate nav indentiska ar reālo telpu, bet radatikai šaurus, sašķobītus telpas attēlus, gluži tāpat

tas vērojams arī personālitatē kā garīgas iras uzskates formā. Viņa gan ieskata aplūkojamā personā substanci ar noteiktām ipašībām, kas

personālībā nemaz nav un redz viņa vienu acumirkli veselu, sevi namslēgtu būti. Ar to ir gan personas būtībā kaut kas uztverts, bet

greizi uztverts. ¹³ Arī Pestalocijam dzīvē nācas daudz ciest no cilvē-

kiem, kas ieskatoties viņa dzīvē, netika tālāk par viņa personas uzskates formu. Tā, sabrukot Neihofas uzņēmumam, apkārtnes zemnieki sprieda, ka Pestalocijs neesot pie pilna prāta. Cīriches radi ieskatīja viņu

par nespējigu vispār kaut ko vadīt un organizēt. Biberis, Niderera ierosināts, savā uzbrukuma rakstā Pestalociju vēl viņa vecuma dienās nosauc par arprātīgo. Tie ir cilvēki, kas savos novērojumos nav tikuši tālak

par personas uzskates formu. Tāmēj, viņu spriedums greizs un nepilnīgs.

Viņi aizmirst, ka personas identitati nenoteic atsevišķi akti, bet visi

sa tas iekšējā ira. Persona ir kaut kas vesels. Viņa ir garīga būte,

kas no sevis grib izveidot to, kas viņa patiesība ir. Personas dzīve

ir nepārtraukta situāciju rinda, kas viņai jaiziet cauri. Stāvoklis

šais situācijas var būt kāds būdams, situācijas un personas starpā

pēc būtības arvien pastāv personas noteiktas vienveidīgas attiecības.

Pestalocijs arvien un visur, visās dzīves situācijas paliek viens un

tas pats. Neihofā, Stansā, Burgdorffā, Ivertā, — visur Pestalocijs nonak

situācijā — cītiem palīdzēt. Ta ir viņa neatvairāmā

tieksme, jo viņš nekur nevar palikt vienaldzīga novērotāja stāvokli.

Viņš ir persona, ko dzīve ierauj notikumu straume, mētādama Šurp un

turp. Tas nenozīmē, ka te persona pazaude sevi. Gluži otrādi: tas ir izai-

cinājums uz darbību, prasība ienemt stāvokli, uzglabāt patstāvību.

Tāds ir Pestalocijs līdz pat mūža galam: grūtības un ciešanas viņa

papriekšu atzīgas darbības. Šai siera spriedumi rodas tikai velak. Daudz

nesalauž, dzīves trauksmē viņš arvien uzglabā spontaneitāti, sarķitos apstakļos nezaude mierīgas apsvēršanas spējas.

Še svarīga nozīmē iepriekšējai nojautai, paredzējumam, kas jau ir loti ierobežots un neatbilst vārda nozīmei, kas ar to jēdzienu saistās reizēs - ietverts aktivitāte, bet pati šī nojauta un paredzējums ir pasīvas un ~~receptīvas~~ dabas [Tas zīmējas uz reālās pasaules veidojumu, kādā tā, ir ~~savātēs nākamībā~~, par nākamību domot, dzīvot nākamībai." Pluvrā, personai dota, kādā veidā lietas "viņam" parādas / Für ihn-Sein der Ding-
ge/. "Lietas sevī" pastāv jau gan arī bez "viņa", bet kā priekšmetū tas, ~~lai cilvēks varētu par nākamību domot, nākamībai sagatavoties.~~ var tikai "viņam" pastāvet. Viņš var padarīt lietas par saviem priekšme-
~~Tiesīgāpus un plānsākus paredzējumus cilvēks nemaz nevarēta posēt~~
tiem ar savu apziņas veidu. Viņš tās sev "objicē". Lietu tapšanai par objek-
tie viņu nomānta. Cilvēks var tieši tādā daudz paredzēt cīc tās
tiem ir vajadzīga ipata, uz lietām vērsta apziņas funkcija. Šī funkcija
ir attīstīta, bet tās forma ir objekcija. Dzīvnieks nav objekcijas
spējīgs, jo viņam ir dotas tikai lietas, kas pieder viņa vitalajai sfērai.
Viņš tās iekaro, jeb no tam baidas. Visos citos gadījumos lietas paliek
neievērotas. Ar šādu apziņas veidu viņš nevar nonakt pie objekcijas.
Lieta klūst par kādas apziņas objektu tikai tad, ja rodas velešamās iepa-
zīties, kādā tā un kas tā ir, ne relativi to iekarojot jeb no tās baidoties,
bet iepazīstoties ar to tārī un nesavtīgi, bez kadiem dziņu impulsiem.
Nav nozīmes arī tam, vai iespaids, ko apziņa no lietas manto, ir pareizs
vai aplams, jo arī nepareizību gadījumos lietas ir padarītas par apziņas
priekšmetiem.

Objekcija tā tad noliek cilvēku noteiktās akta attiecības ar lie-
tam. Sis attiecības akta nozīmē ir transcendentas. Tas ir transcendent
akts. Ar to ir teikts, ka tas nav tikai apziņas akts, kā daži domāšanas,
priekšstatu darbības un fantazijs akti, bet tas ir akts, kas pacel, pari
apziņai un saista ar iru, kas neatkarīga no apziņas. Istenība transcendent
nav priekšmets, jo viņš nav tas, kas tiecas pari apziņas pasaules robežai;
viņš jau atrodas viņpus robežas. Transcendent ir akta rezultāts, patiesī-
ba, pie kurās grib nonakt. ~~18~~

Sadi akti ir raksturīgi tai ziņā, ka viņi ir emocionāli un recep-
tivi. Reāla pasaule viņos ir dota daudz iespaidīgāka karta neka atziņa.
Cilvēks "uztver", ne tikai ka teorētisks noverotājs, viņš "uztver", eri-
kā notikumu līdzgaitnieks, kurš viņš ir ierauts. Viss tas, ko mēs saucam
par dzīves gudrību, ir šāda veida pieredze. Dzīves gudrais ir daudz ko
redzējis un pārdzīvojis, daudz ko panesis un pacietis. Šo aktu transcen-
dence, viņu dotības iespaids un ietekme, salīdzinot ar atziņas attiecību
dotībam, ir daudz specīgāka. Personu attiecības emocionālie transcenden-
tie akti ir pārsvara, pie kam emocionāla pieredze pa lielakai daļai iets,
ja būtēs vārdiem rūpīgiem "iekārtīt cilvēku veidots atklājums".

328. p. Atria ir-ieskats, uztverums ^{ja} skaitijums /Einsicht,
Erlassen. Sīkai.)

Erfassen, Schar.

absatzjahr waren die mittleren Sparzinsen abgesunken.

the services of the State Auditor, who will be available to advise you on the preparation of your audit report.

~~beraomsi gots, keda veida jistse "avisu" besaga \ Lai-hu-Sen-der-Diu-~~

-መጀመሪያ መኅፃፃ በዚህ የሚከተሉት ስምዎች ነው፡፡ "መግለጫ" የሚከተሉት ስምዎች ነው፡፡

stionist is. stionist asqas statesv mstet sv, stsqI sjsbstsv ri meit

Die eerste vryheid wat ons gevorder het, was die vryheid om ons te beweeg en ons te ontspan.

meisq esatei somutibag sofio soaiV.ashied mst on det, ormsi est ägiv
.astikoxdo eis fukk monek eis ägiv ubiev aspisca ubse xA.astorsas
deis

This is just one example of how we can use the power of AI to analyze large amounts of data and identify patterns that may not be immediately apparent.

the best way to do this is to use a large number of small, separate samples.

~~the state of the art~~ ~~in~~ ~~the~~ ~~area~~ ~~of~~ ~~the~~ ~~use~~ ~~of~~ ~~radio~~ ~~telemetry~~ ~~for~~ ~~the~~ ~~control~~ ~~of~~ ~~space~~ ~~vehicles~~

just like it is independent of the medium. This is called transverse magnetism.

Brigadier J. S. Stansbury addressed the meeting.

... que l'ordre de la révolution n'est pas dans les idées mais dans les hommes.

Just as it is in the case of the other two types of transconjugants, the *trans*-*beta*-*gal*⁺ phenotype is dominant over the *trans*-*beta*-*gal*⁻ phenotype.

-decer sieht es so aus, wie wenn es sich um eine einzige Person handelt.

•Ensuite bien entendu il faut que les deux personnes se connaissent.

box series suggests it's age averages between Disease Progression to diagnosis.

kas te sākumā nemaz nav logiski izteicams. Ja pie tam steidzamies ar logiskās izteiksmes meklēšanu, lai savu uztveri darītu pieejamu citām, tad šī izteiksme ir inadekvāta. Pats ieskats tomēr var būt ļoti adekvāts.¹⁹

Šāda nozīmē atzīna dzīļi iespiežas ēmocionālajā sferā. Visās mūsu noskaņās un iedomās, viedokļos, simpatijas un antipatijas vienmēr jau ir apslēpti intuitīvas atzinības elementi. Mūsu dzīves izpratne, cilvēku paziņana un lielāka daļa ikdienas piedzīvojumu nonak mūsu apziņā ēmocionāla veidā. Pēc tam sākas apsvērumi un vērtējumi – par un pret. Šais gadījums vispār parasta patiesība ir tā, ka mīlestības pilns skats ir objektīvi dzīlāks nekā vienaldzībā sastingušais, bet personīgās īpatnības atklajas tikai ilgstošiem npvērojumiem.²⁰

Par ieprākšējo nojautu, paredzējumu raksta Pestalocijs savā pirmajā vēstulē Gesneram, grāmatu izdevējam Bernē. Viņš ir pateicīgs šim savam paredzējumam: "Iekšēja pacilatība es tagad saku pateicību paredzējumam, kas mani vada: trūkuma un nelaimē es mācījos arvien dzīlāk pazīt tautas nelaimi un tas cēlonus, kā to neviens laimīgais nav pazinis."²¹ Viņa realās pasaules veidojums atskiras no parasta, citiem dota veidojuma. Citi par viņu smejas, bet viņa atzinības objekcija noliek viņu aktī attiecībās ar tautas dzīves apstākļiem. Šads akts nav immanents, bet transcendent, jo tas tiecas uz lietām, kas uztvertas nevis kā immanents veidojums, bet uz lietām, kas pastāv sevi /An sich/. Tai pašā pirmajā vēstulē lasām talak: "Neraugoties uz izsmiekla saucieniem, kurus es dzirdēju no to viņu lūpām, neapstājas mana sirds varenā straume, censties tikai vienīgi pēc tā mērķa – novērst cēlonus nelaimei, kura bija nogrimusi tauta manā apkārtnē." Te skaidri vērojama viņa attiecību ēmocionālitāte un receptivitāte. Pestalocijs te nav tikai teorētisks novērotājs, bet arī notikumu līdzgaitnieks, kurš viņš pats ir ierauts. Ar to šo aktu dotības iespaids, salīdzinot ar atzinības attiecību dotībām, ir daudz specīgāks. Arī Pestalocija domu gaitā vērojama šī specīgā ēmocionāla pieskaņa, kas daudzkart nav logiski izteicama. Te saskatāmi viņa intuitīvas domāšanas cēloņi, liekas meklējami viņa jūtu dzīlumos. Tā ir viņa neizsmēļamā cilvēka mīlestība, tā apgaismo visu viņa dzīvi, darbu un arī domu izteiksmi. "Es jau trīsdesmit gadus neesmu nevienas grāmatas lasījis un arī nevarēju nevienas vairāk lasīt; man abstraktiem jēdzieniem nebija vairs izteiksmes, un es dzīvoju tikai pārliecībā, kas bija neizmērojamu, bet pa lielākai daļai aizmirstu intuīciju rezultats."²² Tā raksta Pestalocijs 1801. gada sava pirmajā vēstulē Gesneram. Tas ir Pestalocija tiešais īstenības skatījums, jeb, ģētes vārdiem runājot, "iekšēja cilvēka veidotā atklāsme." Arī Berg-

sona intuīcijas jēdziens nezīmējas uz noteikto, telpisko, diskontinuūro, bet uz kustīgo, laicīgo, dzīvo. Prāts var uztvert tikai lietu relacijas, intuīcija turpretīm ir intellektuala iejušanās, ar ko iegust spēku arī priekšmeta vārdos neizteicamā ieksējā būtība. Klagess intuīcijā redz "formu charakteru" izjūtu /Empfänglichkeit/. Šīs spējas ir katram, tikai vienam vairāk, otram mazākā mērā.¹⁷ Tas nozīmē to pašu jau minēto reālas pasaules veidojuma nojautu, ar ko Pestalocijs bija bagatīgi apveltījis, jau kā cilvēku pazīnējs, bet arī kā domatajs. Tā, piemēram, prof. A. Mesers savā pedagogijas vēsturē raksta, ka daudzas Pestalocija pedagogiskās un didaktiskās idejas esot jau atrodamas Komenska, Frankes, un filantropīnistu mācībās. Bet tas nemazinot Pestalocija nopelnus, jo viņš šos savus priekštečus neesot pazinis. Tā tad viņa originalitāte nav apšaubāma.^{18/19}

Pestalocijam nav trūcis veidotāja spēka, lai sagādātu citiem labāku dzīvi. Tas padara viņu par lielu izcilu personību. Viņš savos aktos netik vien transcendē, bet visa viņa iras forma neatvairāma tieksmē arvien pacelās pāri viņa paša dzīvei. Šai tieksmē vērojama spontāna pieķeršanas citai pasaulei, raisoties valā no tas pasaules, ar ko viņš ir reāli saistīts. Tas dod iespēju skatīties uz priekšu. Reālajā laikā gars nevar aizsteigties priekšā, jo viņš ir saistīts pie laika plūduma. Tikai laika uzskatē garam ir kustības brīvība. Tur viņš var pārcelties nākamībā; viņš var dzīvot, skatoties uz priekšu; viņš var "paredzēt." Protams, cilvēka gara "paredzējums" ir ierobežots. Tas neatbilst jēdziena plašumam, kas ar to saistīs teologiskajā domāšanā. Bet nekas netraucē skatīties nākamībā, dzīvot nākamībai.²⁰ Jau "paredzējuma" minimis nodrošina cilvēkam iespējamo aktivitati. Te sākas viņa energijas atbrīvošanās. Atbrīvotā energija tiecas uz mērķi, izraudzīdamas visus pieejamos līdzekļus mērķa sasniegšanai. Šādu personas aktivitāti pavada vērtību apziņa un pie tam divējāda kārtā: no vienas puses sasniegumu vērtību, no otras - pašas darbības vērtību apziņa. Šī divējāda vērtību apziņa pavada arī Pestalociju visu mūžu: "Mana pārliecība par manu ieskatu un manu centienu svarīgumu nekad nav bijusi lieļāka, kā laikmetā, kad tā ārēji bija sabrukusi."²¹ Tiekdamies uz vērtībām jaunos pasākumos, Pestalocijs nekad nezaudēja pārliecību, ka vērtīgas ir arī visas tās darbības, kurās viņš līdz tam ir cietis neveiksni. Vērtības savā īpatnējā ideālā noderībā gan pastāv neatkarīgi no tā, vai tas kāds reālizē vai nē. Bet sakarība ar vērtībām, kā iras izjūta, kam jābūt, ir pretstats reālajai irai. Tā pacel garu vērtību pasaule un asina dzirdi aicinājumam, kas atskan no vērtībām un atbalsojas reālajā pasaule. Cilvēka vērtību izjūta ir dzīvā gara ielaušanās citā pasaule, vai arī otrādi - sevi ideālas un

116. Tum subiecto eorū personalitatis - separantur
per personam, personalitatem, ab ea viae in secessu

118. *Ar emocionalu reacționează răsăritul, (ari 120.)*

121. *Utricularia* sp. var. *uliginosa*. Goss vano. *Personata* autem in nobis
ridicula; ta ne porariet in culto. ut *uliginosa*, ut *vespansiana*
ticas drives spira.

~~130. Ja nemar nebūtu parodojusia, vēlējākam nebūtu eto se
atstātīgais iegādāns sākētu atalgojoties, taču ja vēlējākais nebūtu
celvīks nebūtu grūnas lute. Parodējās arī Arokamede pārnek-
šanai no Jāns ierodināta posmā.~~

137. *Veribus sava vobloja novicie pasto neutrari*
-no fa uer umas reolore gib ue

1181. *Brachypteranidae*. *Brachyptera* *Brachyptera* *Brachyptera*

liefhebbers best waren iederen die konden nu weer een uitgangspunt vinden voor de verkoop van de auto's. De verkopers waren er blij mee dat de prijs voor de auto's nu weer was gestegen.

pret reālo indiferentās pasaules ielaušanas realajā pasaulē. Dzīvais, garīgais un personālais cilvēks ir punkts reālajā pasaulē, kur atklājas vērtību ideālās prasības. Viss pārējais reālais iet savu nepieciešamības ceļu, vienaldzībā pret to, kam jābūt.^{28/}

Par ciešu sakarību ar vērtībām, kā iras izjūtu, kas neatvairāmi tiecas uz to, kā mājābūt, liecina Pestalocija izteicieni, ka viņš staigā it kā sapni, ka viņu dzen, ka tas, ko viņš dara, nav viņa griba un viņa darbs, bet kāda dēmōniska vara spiež viņu iet šo "vienīgo ceļu", ko viņš savā priekšā redz; viņš ir tikai ierocis Dieva rokā un klausa augstakam likumam. Viņš savos pienākummos ir saistīts no divām pusēm un jutas pastāvīgi it kā apkaunots par to, ka viņš it kā par savējiem nebūtu pienācīgi gādājis.^{29/} No vienas pusēs viņš bija reālās dzīves prasību pildītājs-gimenes gādnieks, no otras pusēs - viņš bija garīgais ~~un personālais~~ cilvēks, kam atklājas ideālo vērtību prasības. Vērtībām gan nav nekādas reālas varas. Viņas nereālizējas pašas no sevis. Viņam nav tāda spēka, kā dabas likumam. Vērtību reālizēšana ir atkarīga no tā, vai reālajā pasaulē rodas būte, kas izjūt viņu ideālās prasības un iestājas viņu labā ar savu reālo energiju. Tāda būte bija Pestalocijs. Par to liecina viņa 14. Ķesneram rakstītās vēstules beigu vārdi: "Ne ar prātu, bet ar vārdos un jēdzienos neizteicamu dziņu izskaidrojama mana augstākā ira. Ne man, bet brāliem! - Ne paša esībai, bet cilvēkiem!"^{22/30/}

Tā Pestalocijs klūst par starpnieku vērtību un reālās pasaules starpā. Vērtības ierosina viņā spēku, ar ko viņš iekārto sev pasaulē stāvokli. Viņš savos iras pamatos, kā ir kurš katrs cilvēks, ir pakārtots reāldeterminācijai, bet savā sakarības izjūta ar vērtību pasauli ir determinēts vērtībām. Tā viņa dzīves ētoss klūst par cīņas lauku divu heterogenu likumību starpā. Sadursmē rodas konflikti, no kuŗiem Pestalocijs savā dzīvē nekad nav brīvs. "Bieži viņš dusmās un nepacietībā aizskrēja projam, bet drīz atkal atgriezas dzīdams jokus, lai liktu aizmirst savu nepacietību!"^{31/} Gara dzīve ir konfliktu dzīve. Daba, arī organiskā, šādu konfliktu nepazīst. Tur norisinās tikai homogenu spēku darbība. Tamēļ arī Pestalocijs cilvēka dabā stāvokli saskata Paradīzes laimības stāvokli. Arī ideālo vērtību pasaulē nepazīst šāda veida konfliktu, jo visas vērtību pretešķības pielauj vērtību sintezi, neatkarīgi no tā, vai cilvēks ir šādas sintezes spējīgs jeb ne. Tikai dzīvais gars nevar iztikt bez konfliktiem, jo viņa saduras ideāldeterminācijas ar reāldeterminācijām. Gara uzdevums ir šos konfliktus izcīnīt. Tas iespējams tikai tad, ja personālajam garam ir patstāvīgas izšķiršanas spēks. Viņš nevar konfliktus novērst, izlīdzinot

determināciju heterogenitati. Viņš var tikai izšķirties - atzīst vai attmest, sakot savu gala vārdu un iestājoties p a r j e b p r e t vērtību realizešanu. Spējas teikt gala vārdu ir viņa b r i v i b a .

Tā ir gara izšķiršanās brīvība, zīmējoties tiklab uz vērtībām, ka arī uz situācijām, jo iestāšanās situācijā nozīmē vērtību reālizēšanas sākumu. Viss te virzās uz pēdējo personāla gara pamata momentu, kas pievienojas paredzējumam un vērtību izjūtai: tā ir iekšēja spontāna izšķiršanās spēja, pozitīvi saprastā gribas brīvība. Tā nav vienkārša rīcības brīvība, kas atkarīga no ārējiem faktoriem. Tā nav arī tiesiskā brīvība, kas zīmējas uz to, ko cilvēks "drīkst", paredzot, ka cilvēks var arī šo drīkstēšanu pārkāpt. Tā ir visa pamatā esoša, jau personas noskaņa vērojamā iniciatīves brīvība. Šai nozīmē tā ir novums, kas kā centrāla pamatkategorija pievienojas visiem citiem personas kategorialajiem momentiem.²⁴ ~~finalitote~~

^{Spējīgais} Šādas iniciatīve vērojamas Pestalocija personā visos viņa pasākumos. Izraugoties vērtības un to reālizēšanai piemērotas situācijas, viņš savā spontaneitātē jūtas neatkarīgs no ārējiem faktoriem. Viņš arī daudz nedoma par to, ko viņš drīkst un ko viņš nedrīkst, bet kļausa savam gara aicinājumam. Smags pārdzīvojums, piemēram, visai Pestalocija ģimenei ir viņa nodoms no jauna nodibināt nabagu bērnu audzināšanas iestādi Stansā. Peatalocija kundze šai nodomā redzēja atkal Neihofas pārdzīvojumu "briesmīgā rēga tuvošanos". Viņa jau redzēja atkal Pestalociju vienu, bez padoma un palīdzības paklīdušo bērnu bara vidū, ar mīlestības pilnu sirdi, bet tukšām rokām. Viņa jau paredzēja arī sēpes, kas viņam būs jācieš, kad viņa dzīves sapnis nepiepildīsies, jo ticību panākumiem Pestalocija praktiskajos pasākumos viņa jau sen bija pazaudējusi. Viņa bija lepna uz slavu, ko Pestalocijam sagādāja "Linhards un Gertrūde". Nu reiz šķita skaidrs, ka te ir atrastas viņa īstās spējas. Viņa cerēja, ka ar šīm spējām viņš nodrošinās savu ģimeni. Bija tomēr jāpiedzīvo rūgta vilšanās. Vērtību izvēlē viņš saraksta savus grūti saprotamos "Pētījumus", kurus neviens nelasa. Viņa izraudzītās vērtības nereālizejas. Tagad viņš atgriežas pie savas jaunības idejas. Nelīdz lūgumi, apsvērumi, brīdinājumi, šaubas un pārmetumi no piedeरīgo puses. Tā ir cīņa ar Pestalocija ~~markētu~~ iniciatīvi vērtību izvēlē. Šī cīņa, protams, arī nepaiet garām bez konfliktiem Pestalocijam pašam, jo tā ir viņa piedeरīgo cīņa pret svešo, viņiem nesaprotamo varu, kas viņu jau tur savās rokās. Ģimene baidās viņu pavism pazaudēt, un atstāta sieva bezcerību stāvokli viņu pēdējo reiz mēģina paturēt savās rokās, atkarot parastajai, ikdienišķajai, realajai dzīvei.

Pestalocijs viņai neklausā. Viņš savā spontaneitātē jau ir izšķi-

ries. Noologiskā iniciatīve viņu vada citā pasaule, kur saistībām ar sievu un bērnu nav nozīmes. Viņš vairs nav tas Indriķis Pestalocijs, kas deviš Annai Šultess solījumu staigāt ar viņu kopējus dzīves ceļus. Tagad viņš stāv viens pats sava uzdevuma priekšā, kas atdarīs cilvēkiem acis un pašķirs cilvēka bērnam jaunus audzināšanas ceļus. Viņš savus konflik-tus ir izcīnījis. Virsroku ir paturējusi ideāldeterminācija. Viņš savā gala vārda ir izšķiries par vērtību reālizēšanu, viņš iestājas idejas kalpībā un raksta sievai:" Jautājuma par to, kas ir mans un kas ir jūsu liktenis, tagad vairs ilgi nav jašaubas. Es uzņemos vienu no lielākajām laikmeta idejām. Ja tev ir vīrs, kas nav pārprasts, bet nicināms un atmetams, par ko liecina izturešanās pret mani, tad mums nav nekāda glābiņa; bet ja par mani nav aplam spriests un ja man ir tā vērtība, ko es pats sevi atrodu, tad tu vari drīz no manis sagaidīt padomu un palīdzību. Bet tagad ciet klusu-katrs tavs vārds man iet pie sirds- un mana sirds tagad ir gabalos sašķelta. Tā tad raksti man mierīgi un labā cerībā. Tavu mūžigo neticību es nevaru panest. Man arī nav nekādas līdzības ar to, kāds es ~~zems~~ biju pagātnē, un mans tagadējais pasākums atšķiras no toreizēja gluži tāpat, kā mana tagadēja seja no toreizējā jaunekļa vaiga. Tu esi gaidījusi trīsdesmit gadus - gaudi tagad arī vēl mierīgi kādu gada ceturksni." ~~25/33~~

Tā tad Pestalocijs savā iniciatīves brīvībā izšķirīgas par ideju, pie kam iniciatīves spēks ir tik stiprs, ka viņš ir ar mieru pat novilkta robežas reāldeterminācijai, tīklīdz tā traucētu šīs idejas reālizēšanai ienemto situāciju. Cīņa pirms izšķiršanas ir bijusi savienota ar dziliem iekšējiem konfliktiem, par ko liecina viņa "gabalos sašķelta sirds." Raksturīgi te vērojams arī viņa "personības nerimstošas attīstības līkums": viņam tagad nav nekādas līdzības ar to, kas viņš ir bijis; arī viņa tagadējais pasākums būs nesalīdzināmi pilnīgāks nekā iepriekšējais. Viņš tic savam uzdevumam, kas līdz tam nav attaisnojis cerības. Tagad cerības piepildīsies jau pēc gada ceturkšņa.

Cilvēka providences spējas ir visai niecīgas, bet pietiekošas, lai redzētu savā priekšā aktivitātes izraudzīto novadu. Cilvēks predestinē paredzamo tapšanu savu spēju un līdzekļu šaurajās robežās. Viņš saklau-sa vērtību pasaules aicinājumu. Vērtību kosms visa pilnībā tam nav pieejama, bet arī jau šīs atsevišķās aicinājuma skaņas dod viņa dzīvei jēgu un virzienu. Viņa spēki var izdarboties tikai izraudzītajā situācijā, bet ar to viņš jau kļūst par atbildīgu un patstāvīgu būti. ~~34~~

Pestalocija paredzējums 30 gadus nav piepildījies. Tagad šīs pare-

dzējums ~~ūr~~ tik spēcīgs, ka tas jau irā laikā predestinē vēlamo tapšanu. Viņš dzird vērtību pasaules aicinājumu, samierinās ar šauro situāciju un trūcīgajiem līdzekļiem Stansas bariņu nāmā, bet reizē ar to viņš uzņemas atbildību un iegūst patstāvību. Vērtību izjūta, akcijas un izšķiršanās spējas pacel personālo garu viņa būtības augstumos. Šos augstumus savā dzīvē sasniedz arī Pestalocijs. Bet tas ir bīstams stāvoklis. Tas uzzod vislielākas prasības un liek nerimstoši cīnīties, liek laipot pāri bezdiņiem un nebūt nesargā no kritieniem un belzieniem. To Pestalocijs bija piedzīvojis ar savu Neihofes pasākumu.

Izšķiršanās brīvība ir augstākā dāvana, kas cilvēkam dota, bet tā ir reizē arī viņa nelaimē. Cilvēks ir kļuvis par labīlu būti, kas uz katru soļu var klupt. Bezpersonīgās būtes, kam nav gara dzīves, sargā un vada visās viņu gaitās sugas likumība. Viņu darbība ir akla, bet savas sugas būtībā nemaldīga. Viņi nav ne labā ne ļaunā spējīgi. Tikai cilvēkam ir viņš
brīvība izšķirties par un pret vērtību likumu, bet nav šā likuma sargāts un vadīts. Cilvēks sargā pats sevi, bet tomēr ļoti vāji. Te iemesls viņa iekšēja svārstība. Augstā brīvības dāvana uzliek vinam prasības, līdz kurū augstumiem arvien viņam vispirms jāpacelas." ³⁵

Šādi pacelšanās momenti vērtību augstumos vērojami Pestalocija dzīvē visai bieži. Šais gadījumos viņš runā par "drošu nojautu un atrašanos augstāka uzdevuma kalpībā", pie kam it ka zūd sakari ar reālo pasauli: "Man ir bieži tā, ka es nezinu, kas es esmu un kurp es eju." ³⁶ Tas vērojams sevišķi agrajās rīta stundās, kad viņš savās domās pacelās līdz vērtību pilnības augstumiem un uzņem tās sevi, kā noetisku bagātību, līdzīgi zvaigžņotajām debesīm, kas kā lieta nevienam nepieder, bet kļūst par noetisku iipašumu tam, kas viņās pret skatīties un jūt sevi kosma brīnišķos noslēpumus.

Bet vēl spilgtaks piemērs ir pati cilvēku dzīve. Cilvēki dzīvē var cits citam paitēt garām, atstāt cits citu neievērotu, gluži tāpat kā var paitēt garām kosma skaistumam, dabai un mākslai. Te tukšā paliek netik vien cilvēks pats, bet arī visi tie, kurus viņš atstājis neievērotus. Lietām nav pretensiju, lai tās kāds redzētu, cienītu un novērtētu, bet gan cilvēkam. Viņš ar to, kas viņš ir, nevar palikt vienkārši tikai sevi; vinam ir vaja-
dzīgs tas, kurā labā viņš ir tas, kas viņš ir. Kalpot cilvēcei ^{izjutot vērtību} ar vērtību izjūtu, — tas ir cilvēka dzīves uzdevums. Dzīvi bez jēgas un nozīmes neviens nevar panest. Katrs vēlas, lai atzīst dzīves jēgas piepildījumu, lai novērtē un saprot viņa darbību, lai mazākais viņu redz un ievēro. ³⁷ Sādas ievēribas un atzinības no cilvēku puses Pestalocijam pašam dzīvē bieži trūka,

sakot ar skolas gadiem līdz pat dzīves pēdējiem brīžiem. Viņš pats to-
mēr visur bija ~~taisnīgs~~^{atrinīgs} un atsaucīgs pret citu cilvēku dzīves vērtībām,
kur vien paradijās gara spēks, kas dzīvei dod jēgu. Gara darbības paradi-
bas viņš ~~prasa~~^{ta} netik vien cienīt un novērtēt, bet arī modināt un ierosi-
nat. Par to liecina viņa Burgdorfas un Ivertas viesi un mācekļi: Nikolo-
vijs, Grāzers, Stefanijs u.c. Tā Nikoloviju, vēlāko Prūsijas skolu organi-
zatoru, viņš mīl, "kā savu dēlu."^{27/} Viņš izklaidē katra "svešo vientuli-
bu" un liek atskanēt saucienam, kas ierosina uz brīvu izšķiršanos iet
cīņā, par to, kām jābūt un iestāties augstāko ideju kalpībā.

H. 148

A Pestalocija cilvēka mīlestība.

Līdzdalība un atzinība, kas veltīta citu cilvēku sasniegumiem ideā-
lo vērtību pasaulē, liecina par īstu un pareizi izprastu moralitāti. To
redzējām Pestalocija personīgajā dzīvē. Tā nav tā kā i tuvākā mīlestī-
ba, kas izpaužas tikai darbos. Tā nav arī individuāla personīgā mī-
lestība, kas vienam pieķeras un otru atmet. Tā ir mīlestība, kas nodroši-
na dzīvei jēgu un dzīves piepildījumu. Kā jēdziens tā aptver, un pakarto
sev tuvākā mīlestību, bet norobežojas no personīgās mīlestības. Tā ka
^{attiecas} Pestalocija mīlestība zīmējas uz cilvēku vispār, uz tautu, pat uz visu
^{Keršensteiners} cilvēci, tad Pestalocija personībā saskata sociālo cilvēku, kura pamat-
dziņa ir tārā mīlestība uz dzīviem cilvēkiem, pašuzupurešanās prieks un
gatavība citiem palīdzēt. Par tārū Keršensteiners šo mīlestību nosauc
tamējē, ka tā nav saistīta ar egoistiskiem motiviem. "Katra cilvēka dve-
seli aptver svēta cienības sajūta", tā raksta Keršensteiners, "kad iedo-
masīmies, ka šis izglītības bruņnieks pēc spīdošiem panākumiem Ivertā,
kad viņa slava bija apstāgājusi jau visu Eiropu un tūkstošiem cilvēku
uzmeklēja viņu, lai izteiktu tam savu cienību un atzinību,-ka šis apbrī-
nojamais cilvēks savās vecuma dienās - tad viņam bija 70 gadu- atsakās
tāpat kā kādreiz Stansā no visa un, iekšējas nepārvaramas dziņas vadīts,
atkal ziedo dienas un naktis nabagu bāru audzināšanai." Pestalociju zī-
mīgi raksturo arī viņa paša vārdi: "Kamēr ar savu bāru namu nebūšu pie-
rādījis, ka nabadzība var izpalīdzēties pati saviem spēkiem, tāmēr mana
metode būs pakalpojums tikai skolai, bet ne - dzīvei, un mans mūža darbs
būs ~~pālicis~~ puscelā."

Kad Pestalocijs 73 gadu vecumā, parādos iestidzis, saņem no Kotas
izdevniecības 50000 franku, viņš iegūst Klindā zemes gabalu un 1818.gā-
dā atkal nodibina nabadzīgo bērnu audzināšanas iestādi, bet jau pēc vie-
na gada patversmes darbība jaizbeidz, un iestāde jāpievieno Ivertas insti-

tūtam. Viņš jūtas zināmā mērā apmierināts, kad viņa mūža pēdējā gadā viņa dēla dēls Gotlihs sak Neihofā celt jaunu bāriņu namu, kaut gan viņš skaidri apzinās, ka jaunās iestādes vadītājs viņš vairs nebūs.^{28/}

1. Gimenes dzīve.

Tā redzam, ka nabadzīgo bērnu audzināšanas ideja Pestalociju neatlaidīgi valdzina visu mūžu. Kaut gan viņa laulības dzīve ar Annu Šultess, neraugoties uz uzskatu dažādību, ir laimīga, viņam tomēr nabadzīgo bērnu audzināšanas ideja, ko Niderers nosauc par "dievišķo dzīņu, kas mājo Pestalocijā", arvien ir pirmaja vieta.^{29/} Ka Pestalocijam ir sevišķas spējas ieskatīties sociālās dzīves apstākļos, par to liecina arī Niderera 1804. gada vēstule mātei: "Es neticu, ka vēl kaut kur būtu dzīvojis cilvēks, kas tik dzīļi izprot dzīves prasības, vajadzības un uzdevumus."^{30/} Pienākuma apziņa pret dzīvi un cilvēkiem viņam visu mūžu liek domāt un rūpēties par bāra bērnu audzināšanu. Šīs savas augstākās idejas apgarots, Pestalocijs, kā liekas, nebūtu daudz zaudējis, ja viņš būtu gājis caurī dzīvei viens pats. Viņa dzīves biedre dažu labu reiz pārdzīvoja ar viņu kopā dzīves grūtakos brižus, bet dzīves gaitās nespēja nekā grozīt. Bieži viņa bija uz ilgāku laiku no Pestalocija mājas dzīves šķirta un uzturējās citur. Tā 1797. gada rudenī pēc ilgaļa laika šķirtas dzīves Pestalocijs atkal satiekas ar savu dzīves biedri Neihofā. Tomēr te pavadītās dažas nedēļas vairāk atgādina apciemojumu, jo pēc tam viņa atkal atgriežas Cīrichē un vada tālak zīda veikalū, kā to liecina viņas dienu grāmata. Pestalocijs tomēr, kērdamies pie jauniem pasākumiem, kā to jau redzējam, arvien ar savējiem sazinās, lai pierādītu savu pasākumu lietderību un izlūgtos labvēliķu un piedošanu par savu šķietamo bezrūpību.

Uzsakot darbību Burgdorfa, Pestalocijs mēgina pierunāt Annu, lai ta atgriežas mājās un piedalās viņa pasākumā. Tas tomēr sākumā neizdodas. Tikai 1802.gada rudenī viņa pārceļas uz Pestalocija darba vietu un priečajas par viņa sasniegumiem, kaut gan tai paša laikā izcieš grūtu slimību. Gandrīz divus gadus viņa paliek pie sava laulāta drauga, piedzīvo Burgdorfas darbības posma beigas un īsu laiku uzturas arī Hofvila. Sako ties nesaskaņām Pestalocija un Fellenberga starpā, Anna aizbrauc pie savas draudzenes grāfiennes Halvillas, kur uzturas no 1804.līdz 1807.gadam. Tikai 1807.gada vasarā, gandrīz jau 70 gadu vecumā, viņa ierodas Ivertā, rosīgi piedalās iestādes dzīvē un ziedo brīvo laiku sava mazdēla Gotli- ba audzināšanai.

2. Pestalocija dēls.

Dāls Jēkabs /1770-1801/, ko Pestalocijs bērnībā aiz cienības pret

Ruso zīmīgi mēdza saukt par Žani Žaku, pēc ilgu gadu nedziedināmas nervu slimības jau tai laikā bija miris. Tā bija lielaka tragedija Pestalocija gimenes dzīvē. Dēla Jēkaba audzināšana Pestalocijs turējās pie Russo audzināšanas teōrijām, bet viņa audzināšanas paņemieni bija nemākulīgi. Audzināšanu traucē ari gimenes nelbūeligie saimnieciskie apstākļi un neizdevīgie pasākumi. Jau pirmajos dzīvības gados viņš dēlu izlie-toja kā savu ideju izmēģināšanas objektu: rūpēdamies par miesas nocetinašanu, viņš lika viņam ari ziemu staigāt basām kājām; gara izkopšanā viņš pārak neatlaidīgi turējās pie ieskata, ka "vārdi bez jēdzieniem" ir tukša skāpa un lika vairak novērot, mazāk spriest, pārak ilgi saistīdams zēna uzmanību pie atsevišķam parādībam. Šāda audzināšana atgādināja "mīņašanos uz vietas." Bet Pestalocijs bija lepns uz to, ka viņa dēls 12 gadu vecumā vēl neprata ne lasīt, ne rakstīt. Russo metode Pestalocija veidojumā, bet ne mazāk ari dēla garīgo spēju trūkums noveda pie nelabvēligām sekām.^{31/} Pestalocija kundze sākumā jūsmoja par viņa audzināšanas teōrijām, jo sagaidīja tiešām kaut ko labu, bet vēroda-ma neveiksmes dēla audzināšanā pamazām no šiem teōrētiskajiem ideāliem atsacījās un atgriezās pie parastās pilsoniskās audzināšanas paradumiem. Tā Jēkaba audzināšanas jautājumos bieži vien radās nesaskaņas laulāto draugu starpā: māte, tēvam nezinot, paslepeni mācīja dēlu lasīt un rakstīt un pirmos religijas pamatus. Bet kad Pestalocijs nodibināja savā namā nabagu bērnu patversmi, ari mātei pietrūka laika un emergijas ar dēlu kārtīgi nodarboties. Viss šis jaunais audzināšanas pasākums, kas viņam un viņa gimenei nodrošināja tikai vispietīgāko ekssistencībija pirkts par pārak augstu cenu: par to Pestalocijs samaksāja ar savā dēla veselīgo attīstību. Nabagu bērnu patversmes apstākļos viņš pazaudēja "gimenes dzīvojamo istabu" un kārtīgu audzināšanu. Pret-runas tēva teōriju un mātes pilsoniskās audzināšanas paņemienu starpā dēlu ļodzija uz vienu un otru pusī, bet nedeva nekā stabila. Pa lielākai daļai viņš savu laiku pāvadīja paklīdušo bērnu vidū, drīzvien piesavina-damies viņu izturešanās veidu, un beidzot nerespektēja vairs nekā. Uzva-rejušas bija tēva audzināšanas maksīmes, bet šādas audzināšanas sekas bija nevis spēks, bet glēvulība un vājība.

Stāvoklis morāliskā ziņā varēja būt vēl ļaunāks, bet par laimi Jē-kabs, neraugoties uz atsevišķiem trulas nepaklausības un pretošanās ga-dījumiem, bija sirsnihs, labsirdīgs un atklats zēns. Ari visa labā gribē-tājs, bet ar vāju gribu, bez pacietības un izturības, viegli ietekmējams un ātri apvainojams. Tēvs jutās laimīgs, vērodams viņa smalko tikumisko

izjūtu un sirsniņgo bērnišķīgo pieķeršanos vecākiem, bet te jau slēpās nespēks uzņemties patstāvīgu pienākumu un dzīves uzdevumu pildīšanu.

Pestalocija draugi vēroja, ka viņa dēla audzināšana ievirzās nepareizās sliedēs, un ~~sānītē~~ viņi ieteica jau pie laika domāt par noteikta aroda mācību. Šie padomi Pestalocijam bija reizē arī viņa audzināšanas sistēmas kritika. Ar smagu sirdi bija jāatzīstas, ka viņa centieni dēla audzināšanā nav attaisnojušies. Pestalocija dēlu 13 gadu vecumā 1783. gada pieņem mācība Bazeles lieltirgotājs Fēlikss Batīrs /Battier/. Tā kā zēnam nav nekādu zināšanu, tad viņš to kopā ar saviem bērniem nodod mājskolotāja vadībā un mācībā. Ar mācīšanos neveicas, un Batīrs, rūpēdāmies par iespaidīgākiem audzināšanas apstākļiem, sūta Pestalocija dēlu Mīlhauzenas tirdzniecības skolā. Tomēr arī te jaunajam Pestalocijam mācības nav pa spēkam. Jau 1785. gada janvārī Pestalocijs viņu no skolas izņem un no jauna nodod mācībā pie Batīra. Darbā viņam trūkst centības un izturības. To vēro arī vecāki, lasīdami dēla sirsniņgās, bet klūdaina valodā rakstītās izklaidīgās vēstules. Jāpiedzīvo ~~xx~~ tomēr vēl kas ļauņaks: drīz pienāk ziņa, ka dēlu kērusi epilepsijas lēkme. Kad Pestalocijs slimības satriekto dēlu pārved mājas, viņa sāpes un uztraukums nav aprķstāms. Viņš mocās pašpārmetumiem un meklē slimības cēloņus nepareizā audzināšanā. Veltīgi ir arī visi slimības dziedināšanas mēginājumi, un Pestalocijs piedzīvo savās cerībās smagu vilšanos: viņš bija lolojis cerības, ka dēls Jēkabs ^{ai} būs viņa pedagogisko ideju atbalstītājs, reālizētājs un mantinieks, bet tagad viņam jānoskatās, ka dēls, laiku pa laikam savas slimības mocīts, trūla vienaldzībā pavada savas dzīves dienas. Sasniedzis pilngadību, viņš gan nodibina gimenes dzīvi, bet mirsts 31 g. vecumā. No pieciem viņa laulībā dzimušajiem bērniem, kā vienīgās Pestalocija cilts koka atvase, paliek dzīvs dēls Gotlībs. ^{32/}

3. Cilvēka mīlestības paraugi.

Atgriežoties pie Pestalocija saimnieciskajiem pasākumiem Neihofā, jāsaka, ka ar tiem viņam jau no paša sākuma neveicās: trūka lietpratīgas vadības, trūka arī vajadzīgā kapitāla, bet viņš tomēr visu laiku dzīvoja neatvairāmā tieksmē c i t i e m p a l i d z ē t . Viņa cilvēka mīlestība nepietika ar gimenes dzīvi un sava dēla audzināšanu. Neatlaidīgi viņu nodarbināja idejas, ka palīdzēt nabadzīgajiem lauku iedzīvotājiem. Viņš sāka ar trūcīgajiem bērniem un uzņēma tos savā namā, lai tiem nodrošinātu gādību un audzināšanu. Viņa dāvata jā i mīlestībai ^{33/} šai ziņā nebija robežu, bet līdzekļi un iespējas uzturēt šadu iestādi drīz izsīka un noveda trūkumā un nabadzībā visu Pestalocija

gimeni. Iestādes darbība bija jāizbeidz, bet Pestalocijs pats palika nesastricināmā cerībā, kā jauno audzināšanas pasākumu kādreiz izdosies atkal atjaunot, kaut gan Neihofas saimniecība bija nonākusi tāda stāvoklī, ka trūka pat nepieciešamas pārtikas. Velti Šķiezdama savus spēkus pārmērīgā darbā un piedalīdamās iestādes vadībā, Pestalocija kundze, vērodama pie tam materiala stāvokļa pagrimšanu, uz ilgāku laiku sasirga. Nāma mātes vieta bija vajadzīgs krietns darbaspēks. Tāds radās uzticamās kalpones Elizabetes Nefes /Nāf/personā. Ar viņas dzīvi un darbību saistās tik daudz nostāstu, ka grūti atšķirt patiesību no fantazijas. Nenoliedzama tomēr ir Elizabetes uzupurēšanās Pestalocija gimenēs labā. Brīvi un nepiespiesta viņa nāca, lai ar savu darbu un centību glābtu Pestalocija saimniecību no galīga sabrukuma. Nesavtīgi nododoties savam uzdevumam, tas viņai arī izdevās: mājā valdīja spodrība, saimniecība atplašāka, un gimenē bija nodrošināta ar nepieciešamo pārtiku. Pašaizliedzīgā gadība pacēla viņu no kalpones stāvokļa gimenēs locekļa stāvoklī, un bez viņas vairs Pestalocija gimenēs un mājas dzīve nemaz ~~nav~~^{nebija} domājama. Viņa vadīja Neihofas saimniecību arī tad, kad to pārnēma savās rokās Pestalocija slimais dēls Jēkabs. Ar savu uzmanību un līdzjūtību viņa centās atvieglot arī slimnieka ciešanas un pagarināt viņa mūža dienas. Viņa bija arī vārgās meitiņas Mariannas kopēja, kas mira 7 g. vecumā. Elizabetes rūpes un gādība bija gaišs cilvēka mīlestības paraugs. Vienīgais Pestalocija pēcnācējs dēla dēls Gotlibs uzauga viņas modrajā uzraudzībā. Vēlak, laiku pa laikam viņas rokās atradas arī Ivertas institūta saimniecība, kur viņas arvien parādīja savu praktisko izveicību saimniecības jautājumu kārtošanā un gādībā par slimniekiem. Bērni viņai pieķerās nevis tamdēļ vien, ka Elizabete rūpējās par viņu uzturu, bet tamdēļ, ka no viņas staroja mātes mīlestība un ka viņa katru centās apkopt un sasildīt.

4. Ģertrūdes prototipi.

Elizabetes pašaizliedzīgā uzupurēšanās un cēlās cilvēka mīlestības paraugs bija pietiekošs iemesls, lai vēlak saskatītu Elizabetes personā Ģertrūdes prototipu.^{34/} No acu lieciniekiem to sevišķi uzsverē institūta skolotājs Mūralts savā dienu grāmatā, bet tādu netrūkst arī vēlako laiku pētnieku starpā.^{35/} Šāds uztvērums jāpārbauda. Šai sakarībā rodas jautājums, vai Pestalocijam pēc smagajiem Neihofas pārdzīvojumiem, kur viņa sievietes ideāls arvien bija Anna Šultess, tagad dzīves cīņā bija radies cits stipraks un izturīgāks atbalsts nekā viņa laulata draudzene. Citiem vārdiem-vai Elizabetes tēls tagad ir stājies Annas Šultess vieta?

Ar šo jautājumu saistās otrs-vēl dzīlāks un svarīgāks: vai vispār ir

iespējams Pestalocija apkārtnē atrast viņa "ideālas mātes" tēlu un vai šis tēls nav meklējams vienīgi viņa paša domu un jūtu apslēptajos dzīļumos? Lai atrastu atbildi uz šiem jautājumiem, jāapstājas vēl pie dažiem sieviešu tēliem, kuriem varetu būt nozīme Gertrūdes konцепcija.

No vienas puses nav noliedzams, ka pirms romāna virsraksts - "Leonhards un Elīze"^{36/} varētu norādīt uz Elizabeti, pie kam arī romāna tapšana iekrīt laikā, kad Elizabete sāk darboties Pestalocija nama. No otras puses, Pestalocijs savas gimenes pašaizliedzīgo draudzeni tomēr nemin nevienā autobiografiskā rakstā. Tas, varbūt, izskaidrojams ar nesaskaņām, kas radās pēdējos mūža gados, varbūt, ar to, ka sirmgalvīm jaunības atminas tēlojās dzīvāk acu priekšā nekā vēlāko laiku pārdziņojumi.

Minējumus un mēģinājumus atrast romāna rakstura tipus pazīstamu personu starpā Pestalocijs pats energiski noraida. Tā tad redzams, ka viņa mākslinieciskās radišanas spēka avoti meklējami viņa pašā. Smagie Neihofas gadi bija viņa ierosinājuši īpatu brieduma procesu, kas noveda pie sievietes vērtības atzinās. Par to liecina vesela rinda novelu /"Boono und Nelli", "Der Baurenschuhmacher", "Der gute Jacob, wie er seinen Sohn lehrte" u.c./. "Vientula vakara stundā", kā audzinātājs vēl viscaur cildināts tēvs. "Linhardā un Gertrūdē" Arnera "tēvišķība" vairs nezīmējas ^{attiecas} uz atsevišķo bērnu, bet gan uz visu ciemu, Gertrūdes darbībā turpretīm vērojamas vistuvākās attiecības mātes un bērna starpā, un te Pestalocija tēlojumā atspoguļojas Elizabetes dzīvojamās istabas audzināšana.

Pestalocija vērīgais audzinātaja skats tomēr atrada dzīvē arī vēl citus sieviešu tipus. Viena no tādām sievietēm bija Gertrūde Sarazīna kundze, tirgotāja Batīra māsa Bāzelē, ko viņš pazina kā izveicīgu nama māti un savu bērnu krietnu audzinātaju. Pēc katras viesošanās Sarazīnu namā Pestalocijs jūsmo par viņas "augstsirdīgo līdzjūtību" un audzinātajas dāvanām.^{37/} Domājams, ka viņas tēls pamudināja Pestalociju nosaukt sava romāna galveno varoni - māti un audzinātaju Gertrūdes vārda.

Arī Izelīna namā Pestalocijs pārliecinājās, ka tikai "sieva un bērns var cilvēku padarīt īsti laimīgu".^{38/} Tamēļ ir iemesls domāt, ka ierosinājumu mātes parauga konцепcijai ir ^{gan} devusi Elizabetē Neihofa, bet reizē ar to viņš redz un atceras arī citus tēlus, kas sākot no bērnības, atspoguļojas viņa fantazijs necerētā spožumā. Viņš atceras bērnībā blakus mātei uzticamo kalponi Babeliju un salīdzina to ar Elizabe-

ti. Līdzīgie gadījumi viņā modināja pārliecību, ka šai sieviešu kopētajā un sargātajā dzīvojamā istabā atrodams viņa mīlestības spēks, ko viņš grib radīt pasaulei. Viņa pedagogiskās idejas veidojas no bērnības pozitīvajiem pārdzīvojumiem, kur mātes un kalpones Babelijas tēls iegūst vissvarīgāko nozīmi. Viņu tēli ^{arī} veidojas jaunās formās un sakausējas ar citiem sieviešu tipiem, tā rodas Gertrūdes tēls.

Nekad un nekur gan neviena kalpone nebūs izpelnījusies tādus slavas un atzinības vārdus, kādus Pestalocijs ir veltījis savai audzinātajai. Viņš Babelijas uzticību un pašuzupurēšanos pielīdzina šveiciešu tēvu tēvu varoņdarbiem. Viņas pie mirēja tēva gultas dotais solijs - neatstāt viņa bērnus ir Ritlijas vīru zvērāsts - aizstāvēt tēvu zemi. Kā tauta savu aizstāvju sargāta ir dzīvojusi un attīstījusies, gluži tāpat ir uzauguši bērnī Babelijas kopšanā, gādībā un uzraudzībā. Ka šādas augstsirdīgas uzupurēšanās varone bija vienkārša kalpone, tas modināja Pestalocija dziļu cieņu pret zemāko tautas slāni. Te saskatāms ierosinājums viņa centieniem - atraisīt dievišķos spēkus arī nabadzīgo un atstumto sirdīs. Nemācītas kalpones sastrādātas rokas bija izauklējušas pravieti. Tamēļ savā ^{arī} pedagogiskajā romānā viņš atrod īsto audzināšanas garu vienkārša mūrnieka sievas nabadzīgajā būdinā, kas nes svētību visam ciemam, ja pat visai valstij. Viņš jut visdzīļako pateicību pret tautas zemākajām un nabadzīgajām aprindām, jo no tām ir nākusi sieviete - vienkārša kalpone, kas viņam ir rādījusi pašaizliedzības un pašuzupurēšanās paraugu un atklājusi augstākas tikumiskās dzīves vērtības. "Dievs mani ir modinājis labo, nolikdams manu acu priekšā nabaga kalponi, kurās gara un spēkā, darbos un ciešanās es gaiši vēroju zemās un nabadzīgās tautas garu un spēku, darbus un ciešanas... Ar šo garu Dievs glāba mani, manu māti, brāli un māsu. Tas bija gars, kas tīrs un skaidrs mājo zemajā un niciņatajā tautā. Kas es būtu, ja labais, kas no tautas dzīves nākdams tik svētīgi mani iedarbojās, mani nebūtu modinājis tieksmi savas tevzemes nabiem **atdot** to, ko es pats no viņiem esmu saņēmis, un viņiem visā manā dzīvē līdz pat kapa malai mīlestībā sniegt roku gluži tāpat, kā viņi man savā dzīvē līdz pat kapa malai mīlestībā ir roku snieguši ?" ^{38/}

No šādiem dzīliem pārdzīvojumiem ir izaudzis Gertrūdes ideālais tēls. Te apvienojas Babelijas un Elizabetes rakstura pazīmes, cita citu papildinot un apgaismojot. Līdzīgā kārtā viņu iespaido arī vecā un jauna Pestalocija kundze, māte un sieva. No visām sievietēm, ar kurām viņš dzīvē sastopas, viņš manto labāko savam darbam. Viņas visas it kā atdzimst Ger-

trūdes tēlā. Tomēr dzīlākās domas nāk no viņa paša gara un dzīlākās jūtas no viņa paša dvēseles dzīļumiem: tā ir dāvatajs un sevi upurētāja mīlestība cilvēku bērna un cilvēces labā, ziedojojot visu, sev paturot tikai izpildīta pienākuma apziņu.

5. Sociālais viedoklis Pestalocija dzīvē un darbā.

Jau redzējām, ka Pestalocijs Keršensteineram ^{3 Pestalocija personībā atrod viedokļus} apgaismojumā iegūst sociāla cilvēka rakstura īpašības. Šis jautājums vēl tuvāk jānoskaidro. - Vienmēr un visur vērojams, ka Pestalocijs savā izturēšanās veidā uzrāda īpatnēju aktu - iejušanos citos cilvēkos, iejušanos citu cilvēku dzīvē. Kur šī tieksme - nodoties citiem ir dzīves galvenais saturs, tur rodas īpatnēja patstāvīga sociala dzīves forma. Saimnieciskajām un politiskajām interesēm Pestalocija dzīvē maz nozīmes; arī gimenes laime ^{un} labklājība viņam nestāv pirmajā vieta. Visu viņa garīgo dzīvi organizē sociālais viedoklis. Te pamatā nav vienkārša līdzjūtība, kas savā būtībā ir mainīga. Savā augstakaja veidojumā sociāla gara virziemu noteic ^{cilvēka} mīlestība, kas citos cilvēkos redz vērtību saturu un kalpošanā šīm vērtībām atrod savas ^{augstāko} dzīves pēdējo vērtību. ^{39/}

Blokus ūsi sociālā gara augstakajai vērtībai)
Sociālajā dzīves formā vērojams arī pārējo vērtību novadu saturs. Tas paliidzētāja i mīlestībai bieži nepieciešams, bet šī mīlestība kā pamātspēks socialas dzīves struktūrā tomēr paliek ^{pirmajā vieta}. Izoleta un patstāvīga. Jautājums te var grozīties tikai ap to, ciktāl vērtību novadi spēj ietekmēt sociāla gara dzīvi. Tā, piemēram, zinātnē sociālajam cilvēkam ir par daudz lietišķa. ^{40/} Zinātnes objektivitāte ir pretstats mīlestības garam. Kas vēro tikai cilvēku objektīvo reālitati, tas nerēdz viņos snaudošas iespējas, kas varētu attīstīties mīlestības siltumā. Cilvēku saprašana ir tīri teōrētisks viedoklis. Sociālās attiecības sākas tikai tad, kad saprašanai pievienojas personīgas simpatijas. Šādu simpatiju Pestalocijam nekad nav trūcis. Tas vērojams sevi ~~viņu~~ viņa Stansas darbības posmā, kur bagātīgie novērojumi bija gaišas sociālas mīlestības apvesti. Teōrētiskas zināšanas turpretim var būt sociālajam cilvēkam arī ļoti noderīgas, jo vienpusīga mīlestība bez gara kulturas nespēj pakalpot sociālajai dzīvei, vēl mazāk audzināšanai. Mīlestība ir skla un par daudz uzsver pozitīvo. Tas sevi ~~viņu~~ vērojams Pestalocija dēla audzināšanā. Viņš priecājas, ka Jēkabs ir sirsnīgs, atklāts un paklausīgs vecākiem, bet necenšas attīstīt viņa darba spējas un izturību patstāvīgu pienākumu pildīšanai.

Līdzīgas attiecības ir arī sociāla un ekonomiskā principa starpā.

Sevis nodrošināšana un palīdzība citiem- tas ir pretstatu parādības.

"Saimniecības immanenta likumība nepazīst nekādu atteikšanos un dāvi- nāšanu aiz pašaizliedzības motiviem".^{41/} Jau redzējām, ka Pestalocijam visā viņa dzīvē ir trūcis saimniecisko spēju. Tā tas bija Neihofas saim- niecībā, tā vēlak Burgdorfas un Ivertas institūta iekšēja organizācija. Bet tiklīdz radas iespēja citiem palīdzēt, viņš ļāva valu savai sociāla- jai tieksmei-cilvēka mīlestībai, nedomādams ne par sevi, ne arī par sa- viem ģimenes locekļiem, kā to liecina viņa ziedojuums Klindas patversmei 1818. gadā, uz ko norāda Keršensteiners.

Sociālais cilvēka tieksmēs netrūkst arī estētisko elementu, tikai viņš savā mīlestībā nepieķeras ne iekšējam, ne ārejam cilvēka pievilci- gumam un dailumam, bet gan topošajam un neizveidotajam cilvēkam un viņa apslēpto vērtību iespējamībā.^{27/} Sociālo cilvēku valdzina cilvēka tapšanas noslēpums, sevišķi tur, kur šo tapšanu traucē slimības, trūkums, nabadzība un nelabvēlīgi dzīves apstākļi. Šādas sociālas mīlestības ierosināts Pestalocijs cenšas veidot un attīstīt to, kas vēl ir pasākumā. Viņa uzma- nību saista dzīves atstumtais bērns. Viņa neatlaidīgā vēlēšanās ir tikai palīdzēt un pacelt, nedomājot par citāda veida patikas motiviem.

Mīlestībai ir liela vara, bet neskaitāmiem varas aktiem ar mi- lestību nav nekāda sakara. Sociālais cilvēks pazīst tikai mīlestības varu. Tāds ir arī Pestalocijs. Aiz šā iemesla viņam nav īsti skaidrības par valsts varas tiesībām, jo valsts kārtības bezpersonīgās funkcijas ir pretstats viņa personālā gara dzīves vienzienam. Ar to arī izskaidro- jama viņa politiskajos rakstos izteiktā neapmierinātība ~~zīmējoties uz~~ ^{ar} valsts varu un tās funkcijām, kas sevišķi spilgti izpaužas viņa raksta "Likundošana un bērnu slepkavība." Tomēr te nav jāiedomājas, ka sociāla cilvēka mīlestība varētu noderēt par valsts dzīves organizācijas prin- cipu. To saprot arī Pestalocijs. Ar tīro mīlestību vien, kā dzīlāko dve- seles noskaņu, nevar vadīt ne saimniecisko ne kulturalo dzīvi. To nevar nolikt arī valsts likundošanas pamatā, jo mīlestība prasa vienmēr un visur tikai mīlestību. Tamēļ arī Pestalocijs nebija ne īsta saimnie- ciska, ne politiska persona. Savās izglītības iestādēs, kā sociālas dabas cilvēks, viņš gan varēja savus skolniekus mācīt un audzināt, bet nespē- ja šīs iestādes pienācīgi vadīt organizātora spēju trūkuma dēļ. Tām ar laiku bija jāsabrūk,

Gluži tāpat kā valsts likumi, Pestalocija nevarēja apmierināt arī valsts oficiālā baznīca. Viņam Dievs nav valdnieks un sogis, kas sa- vās dusmās piemeklē un soda cilvēkus par viņu grēkiem un pārkāpumiem.

Dievs viņam ir tēvs, bet cilvēki viņa bērni, kam jādzīvo kā brāļiem sa-
va starpā. Tā kosmologiskas mitologijas vietā redas socioleģiski pama-
tēta mitologija. Tā nav atzinās sasniegums, bet tikai priekšstatu sim-
bols, kurā pamata ir dzīves dievišķīguma pārdzīvojums, kā dzīves augstā-
kā vērtība. Šai ziņā Pestalocijs, kā sociālais cilvēks, bija nonācis līdz
tik dzīlai religiskā gara objektivācijai, ka viņu prof. Sprangers apzi-
mē par tik tīru sociālo tipu, kāds reti kur atrodams.^{42/} Viņa augstāka
ideja bija - paraugveidīgas ģimenes locīkļu attiecības cilvēku starpā.
Šais attiecībās viņš saskatīja dzīves dievišķīgumu. Tamēļ, arī viņa
augstakais simbols ir Dieva Tēva simbols, kas visvairāk atbilst viņa
sociālajam dzīves uztvērumam. Šāds uztvērums ierosina viņa centienus,
kas iegūst ~~ētisku~~ etisku pilnvērtību ar to, ka šie centieni ir ilgstoši. Sa-
vu sociālo izturēšanos Pestalocijs ir padarījis sev it kā par racionā-
lu pašlikumību, kurai viņš paliek uzticams vienmēr, visur un visās vie-
tās.

Darba lauku viņš atrada savā tautā, bet tikpat labi viņš varēja
nodoties savam audzināšanas uzdevumam arī citur. Pēc Krievijas ķeizara
Aleksandra I apciemojuma viņš nopietni domāja par pārcelšanos uz Krie-
viju, lai tur audzinātu pēc savas metodes krievu zemnieku bērnus. Viņa
acu priekšā tēlojas netik vien atsevišķas tautas, bet visas cilvēces
audzināšana. Šīs domas viņu nodarbina visu mūžu līdz pat sirmam vecu-
mam. Tā divus gadus pirms savas nāves viņš raksta savas iestādes bi-
jušajam skolotājam Šmitam: "Mūsu apkaimē noteikti atrodas īstas pasau-
les reformācijas asni", bet kāda 1805. gada ministram Štapferam raksti-
ta vēstulē sastopama šāda vieta: "Ideja vada mūs daudz tālak nekā es
sākumā domāju, agri vai vēlu tā piederēs visai pasaulei." Pie tam Pesta-
locijs pats jutās kā ceļa nezinātājs, bet tomēr kā tāds, ko vada kāda
droša nojauta, ka viņš atrodas augstāka uzdevuma kalpībā: "man šķiet,
ka mana balss ir kā saucēja balss tuksnesi, lai sagatavotu ceļu kā-
dam citam, kas pēc manis nāks."^{43/} Šāda augsta pienākuma apziņa bija
viņam neizsīkstoša spēka avots visā viņa darbā un viņa centienos.
Viņš savā spēkā un lielajā cilvēka mīlestībā palika nesalausts un
uzticīgs savam uzdevumam līdz pat pēdējam acumirklim, līdz pēdējam
elpas vilcienam.

Iepazinušies ar Pestalocija personību, redzam, ka viņa audzi-
nāšanas apstākļi bērnībā nebija labvēlīgi stipras un noteiktas per-
sonības veidošanai. Neizdzēšamas pēdas viņa rakstura tomēr atstāj mā-
tes un kalpones pašaizliedzīgā uzupurešanās, bet vēl vairāk vectēva
gādība par savas draudzes nabadzīgajiem iedzīvotajiem. Augdams šauros

apstākļos, viņš vēro arī savas gimenes materiāla un sabiedriska stāvokļa pagrimšanu un sāk sajust to kā dzīves netaisnību. Skolas laikā viņš jau šīs netaisnības iemeslus meklē valstādzīves kartībā un uzstajas par valsts iekārtas pārveidošanu. Jaunības pāri plūstošā straujumā, kur vēl trūkst noteiktus mērķu zīmējoties uz citiem, kā arī pašam uz sevi, tomēr jau vērojama ideāla tieksme kaut ko labot, visur pālidzēt.

Pavirša izglītība un izklaidīgās skolas gaitas neveicina noteiktas profesijas izvēli. Grūtības šai ziņā rada arī trūcīgie gimenes apstākļi. Jaunais Pestalocijs vairāk nododas jūsmošanai, mazāk intellektuālai darbibai, pie tam šo jūsmošanu vēl veicina piedališanās Bodmera vadītajā "Patriotu" pulciņā un Russo rakstu lasīšana. No Russo iespāida gan viņš vēlāk atbrīvojas, bet viņa jutu dzīvē mostas dziļš piētisms, par ko liecina viņa runas, raksti un religiskā pārliecība. Neraugoties uz Bodmera audzināšanu antīkas garā, Pestalocija personībā nav vērojamas antīkas tradīcijas, bet gan kristieša dzīves izjūta un noskaņa, kas izpaudās viņa pasaīzliedzīgajā nabādzīgo bērnu milēstībā, pie kam viņa acu priekšā tēlojas ne atsevišķas tautas bērni, bet visa nākotnes cilvēce bez rases un tautības izšķirības. Klaušīdamšās šai neatvairāmajai iekšējai tieksmei un vērodams dzīvē mātes mīlestības pašaizliedzības paraugus, viņš savas personības attīstībā nonāk pie vienotas, nemainīgas likumības un savas personības augstāko vērtību apziņas, kas visu mūžu noteic viņa nerimstošo, pašdarbīgo sevis veidošanu, kalpojot savam augstajam dzīves uzdevumam — cilvēka bērna audzināšanai.

L iteratūras avoti un piezīmes :

- 1/ Kerschensteiner, G.- Theorie der Bildung. Teubner, Leipzig u. Berlin, 1931. - 88.lp.
- 2/ Kant, I. - Krit.d.rein.Vernunft.Univ.Bibl. - 310. lp.
- 3/ Wundt, W.- Ethik. 1890.- 448. lp.
- 4/ Stern, W. - Person und Sache I. 1906. - 13.lp.
- 5/ Gaudig, H.- Die Idee der Persönlichkeit und ihre Bedeutung für die Pädagogik. Quelle u. Meyer, Leipzig. 1923.- 63.lp.
- 6/ Hartmann, N.- Ethik, 2.Aufl. Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig. 1935. - 463 lp.
- 7/ Heller, A. - Das Problem der Individualisierung in der Pädagogik Pestalozzis. Pestalozzi-Studien II. Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig. 1932. - 23-26.lp.
- 8/ Hürlimann, M. - Lavater, Pestalozzi, Wir. Pestalozzi-Studien I. Walter

de Gruyter, Berlin u Leipzig. 1927.- 11. 1p.

- 9/ Seiffarth, L.W.- Pestalozzis sämtliche Werke X. 1902.- 611. 1p.
Der Kranke Pestalozzi an das gesammte Publicum
- 10/ Salīdz. Kerschensteiner, G.- Theorie der Bildung, 5. 1p.
^{11/ Ibid. 63,85.}
- 11/ Hartmann, N. - Das Problem des geistigen Seins. 1933.- 85. 1p. ^{12/ Ibid. 103. 13/ Ibid. 103. 14/ Ibid. 118. 15/ Ibid. 119.}
- 12/ Ibid. - 109.- ^{13/ Ibid. 110.} ^{14/ Ibid. 118.} ^{15/ Ibid. 119.} ^{16/ Ibid. 120.}
- 13/ Dinkler, R.- Quellen zur Geschichte der Erziehung VI, 2. Aufl.
Nemnich, Leipzig. 7. 1p. ^{17/ Ibid. 12.}
- 14/ Schmidt, H.- Philosophisches Wörterbuch. Kröner, Leipzig. 1904.- 304. 1p.
^{15/ Hartmann, N. Das Problem. 130, 129.}
- 15/ Messer, A.- Geschichte der Pädagogik III. 1925.- 73. 1p. ^{16/ Dinkler 6. 1p.}
- 16/ Hartmann, N. - Das Problem. ^{17/ Ibid.}
- 17/ Hartmann, N. - Das Problem... 138. 1p. ^{18/ Buchenau, Spranger, Stettbacher-}
- Pestalozzi-Studien. Walter de Gruyter, Berl. u. Leipz. 1927-1938. - 119. 1p IV
- 18/ Dinkler- 70. 1p. ^{19/ Pestalozzi-Studien IV - 136. 1p.}
- 19/ Hertmann- Das Problem... 140. 1p. ^{20/ Pestalozzi-Studien IV - 122. 1p.}
- 20/ Hartmann, N. - Das Problem... 131, 132, 141. ^{21/ Ibid. 143.} ^{22/ Hartmann, N. - Das Problem. 148, 149.}
- 21/ Delekat, Fr.- J.H. Pestalozzi. Leipzig, 1928.- 87. 1p. ^{23/ Hartmann, N. - Das Problem. 148, 149.}
- 22/ Pestalozzi-Studien IV - 74. 1p.
- 23/ Keršensteiners, G.- Audzinātāja dvēsele un skolotāju izglītības jautājums. Tulk. Arnis. Izgl. min. izd. 1925.- 24-26. 1p.
- 24/ Pestalozzi-Studien IV - 79. 1p.
- 25/ Schönebaum, H.- Pestalozzi - Kennen, Können, Wollen. Jul. Beltz Langensalza, 1937.- 34. 1p.
- 26/ Silber, Käte - Anna Pestalozzi-Schulthess und der Frauenkreis um Pestalozzi. Pestalozzi-Studien IV 1932.- 65. 1p.
- 27/ Pestalozzi-Studien IV - 75. 1p. 1. piez.
- 28/ Salīdz. Ničše, Fr.- Tā runāja Saratustra. Univ. bibl. Tulk. Plūdons I un II daļa 77. 1p.
- 29/ Pestalozzi Buch II - 20. XII 1804.- 11. 1p.
- 30/ Hunziker, O.- Zur Entstehungsgeschichte und Beurteilung von Linhard u. Gertrud. Zürich 1896.- 33. 1p. Ari - Schäfer, W.- Lebenstag eines Menschenfreudes, München 1916.- 199. 1p. ^{31/ Ephemeriden- 1780.}
- 31/ Schaub, E.- Geschichte der Familie Sarasin in Basel I 1914.- 252. 1p.
- 32/ Pestalozzi-Studien IV - 93. 1p. ^{33/ Spranger, E.- Lebensformen, 1921. 172. 1p.}
- 33/ Spranger, E.- Lebensformen. Niemeyer, Halle 1921. 173. 1p.
- 34/ Delekat, Fr.- J.H. Pestalozzi. Quelle u. Meyer Leipzig, 1928.- 87. 1p.

II AUDZINĀŠANAS PROBLĒMA PESTA -
LOCIJA UZTVĒRUMĀ.

Iepriekšējā apcerējumā centāmies iepazīties ar Pestalocija personību tās genetiskajā attīstības gaitā. Tagad mēgināsim iedziļināties Pestalocija audzināšanas problēmā. Katrā darbā atspoguļojas darba daritajs, ta-pat arī problēmu rašanās un to atrisinājums lielā mērā atkarājas no do-matāja un atrisinātāja atzināsatura. Tas sevišķi sakāms par Pestaloci-ja audzināšanas problemām. Kaut gan arī te Pestalocija personība un dzī-ves gaitas ^{jau} daudz ko apgaismo, Tomēr mēginājumos ^{šau} ^ī jautājumā nonākt līdz nepieciešamajai skaidrībai jāsastopas ar ievērojamām grūtībām. Jau redzē-jām, ka Pestalocijam trūka vajadzīgo vingrinājumu sistematiskajā domāša-nā. Viņa domāšanai ir spēcīga ēmocionāla pieskaņa, kas daudzkārt nemaz ^{un sistematiski} nav logiski ^{āds} izteicama. Šīs sistēmas trūkums vērojams visā viņa pedago-gisko domu sakārtojumā, kaut gan nav noliedzams, ka viņa rakstos arvien un visur vērojama kāda centrala ideja, kas viņu vada un ierosina.

Lai nojaustu šo Pestalocija domu darbības centrālo ideju, nepie-tiek ar to, ka izlasa viņa rakstu zīmīgākos citātus, bet jaiepazīstas ar visiem viņa darbiem. Tikai tad iespējams nojaust viņa romānos, vēstulēs un apcerējumos izteikto domu filozofisko jēgu. Mīderers, ^{par} zīmējoties uz Pestalocija rakstu saturu, itin pareizi saka, ka tuvojoties Pestalocijam ar nolūku viņu saprast, vispirms jāatrod atslēga, lai noklūtu viņa domu darinājumu apslēptajās krātuves.^{1/} Šī atslēga ir Pestalocija d a b a s jēdziena izpratne. Ar šo jēdzienu raudzīsim pakāpeniski iepazīties.

A "Dabas" jēdziens.

Daba, kā pretstats kultūrai un mākslai, ir viss tas, ko cilvēks nav pārveidojis. Kā pretstats garam daba ir neatkarīga ira savas dažādības vienībā.^{2/} Modernās filozofijas apgaismojumā "daba ir esošais/jeb ira, kas piepilda laiku un telpu."^{3/} Šādā nozīmē pēc būtības saprotama arī Pestalocija "daba", tikai viņš dabā redz noteiktu tapšanas kārtību. Daba Pestalocijam klūst par organismu, kas visās savās daļās mērķtiecīgi vei-dojas un attīstās. Viņš ^{to} dažreiz personifice un paceļ pat dievības augstu-mos. Daba noteic cilvēka audzināšanu, jo audzināšana Pestalocijam ir cil-vēka tapšanas kārtība. Arī modernās ^{ai} pedagogikas definējumā "audzināšana ir ceļš tapšanai par ^{ai} cilvēku."^{4/} Bet šai tapšanai modernā ^{ai} pedagogika at-šķir citu no cita četrus slāpus: materiju, miesu, dvēseli un garu. Šāda atšķirība vērojama arī jau Pestalocija ^{ai} pedagogikā, pie kam viņš, kā to vēlak redzēsim, nojauš šo slāpu kopsakarību. Viņš, rūpēdamies par dzīves

B Pestalocija ^{ai}pedagoģiskās domašanas attīstība.

Pestalocija ^{ai}pedagoģiskā domašana veidojas ciešā sakarībā ar šādu viņa dabas jēdziena attīstību. Šo attīstību skaidrības labā varam iedalīt četros posmos:

piermo attīstības posmu, kā tas jau iepriekš noskaidrots, Pestalocijs veica jaunībā, kā Cīriches "Patriotu" pulcīna biedrs. Tā bija īslaicīga aizraušanas ar Ruso idejām, kuru galvenā formula "Patriotu" pulcīna tulkojumā un kopsavilkuma bija: cilvēks ir savā dabā labs, sabiedrība ir ļauna. Irotams, ka šāda uztvēruma Ruso bija tikai pavirši saprasts.

Otrajā attīstības posmā vērojama jau citāda cilvēka labās un ļauņas dabas uztvere, ar ko, ir jau korrigēta pirmā posma Ruso ietekmēta formula. Šis attīstības posms visai skaidri nojaušams "Linharda un Gertrūdes" pirmajā daļā. Šā posma uzskats ietverams šādos vārdos: ne visi cilvēki ir savā dabā labi. ļaunumu pasaule ienes daži atsevišķi ļauni cilvēki, pie kam ļaunumam ir sava iekšējā likumība, ar ko tas valdzina cilvēkus. Šai attīstības posmā Pestalocijs cenšas pazīt un norobežot labos cilvēkus no ļaunajiem. Tomēr te darbojas līdz arī jau citi motīvi, kas Pestalocija domām liek tālāk attīstīties. Viņa tēlotais pārvaldnieks Hummelis ir ne tikai atsevišķais cilvēks, bet arī likumīgās varas cilvēks. ļaunums, kas slēpjās aiz likuma sargatās varas, jau norāda uz Pestalocija domu talako veidojumu.

^{vērojām} Viņa domu trešā posma attīstības turpinājumu ~~atrodam~~ rakstā: "Likumdošana un bērnu slepkavība". Te Pestalociju nodarbina problēma, ka atsevišķaja cilvēka nereti labā un ļaunā jeb augstakā un zemākā dabā mainās un ka arī valsts likumu noteiktā kārtība, kas domāta tautas tikumības pacelšanai, biezi vien panāk pretējo. Dzīves dažādība un pretrunīgās parādības Pestalociju novēd pat tik tālu, ka viņš zaudē cerību tikt pie skaidrības šai jautājumā. Viņš vēro tikai to, ka tiklab augstakajai kā arī zemākajai dabai ir sava likumība un ka šai likumībai ir nozīme cilvēka augšanā un attīstībā. Šā posmā beigās Pestalocijs cilvēkos redz vairāk ļaunā nekā labā.

Šis domas nostiprina franču revolūcijas pārdzīvojumi, un savas attīstības pēdējā - ceturtajā posmā Pestalocijs nonāk pie ieskata, ka arī katrs atsevišķais cilvēks pēc savas dabas ir ļauns, tāpat kā ļauna ir cilvēku sabiedrība, jo tās būtībā ir zemākā daba. ~~Augstakā~~ dabā, pēc Pestalocija domām, nemaz nav sabiedriskā stāvokļa sastāvdaļa. Šadas domas, protams, neiztur kritikas un izskaidrojamas tikai ar to,

It is suggested that the states be restructured - perhaps adding
new states un bargi sode.

ka Pestalocijs spriež par cilvēkiem un sabiedrību, kā religisks cilvēks. Patiesībā vērtības mirdz vienmēr un visur, vienādā spožuma un mirdzuma, tikai cilvēks tās nerēdz, vai arī novērš no tām skatu. Cilvēce vēsturiskā jā attīstības gaitā ir savos ieskatos svārstīga. un svaida skatu uz vi-sām pusēm. Daudzām vērtībam tā paitē garām, jo vērtību uztveres spējas ir ierobežotas. Pestalocijs vēro tiklab atsevišķo cilvēku, kā arī sabiedrību tikai no religijas un ētikas viedokļa un tamēl populāra izteiksme runā par labas un ļaujas dabas cilvēkiem.

Ar šādu Pestalocija cilvēka dabas un sabiedriskās dzīves uztvēru-mu ir sakars viņa sabiedriskās kārtības kritikai. Viņš tomēr saprot, ka tam, kas dzīvi un cilvēkus grib kritizēt, vispirms jāmācās dzīvi un cilvēkus pazīt. Te viņš atduras uz ļaunumu, kas dzīli iesakno-jies cilvēka dabā, ka tas attelots Hummeļa dzīves gaitas. Bet cilvēku un dzīves pazišana, tāpat arī kritisks skābs uz sabiedrisko kārtību var noderēt tikai par izejas punktu ^{ai} pedagoģiskai domāšanai. Līdz sprie-dumiem un secinājumiem var nonākt tikai tad, ja cilvēku un sabiedriskās dzīves vērotājs ir tīcis pie tādas skaidrības, kur viņš jau spēj nākt ar ierosinājumiem, kādā kārtā cilvēki un sabiedrīka dzīve labojama. Pestalocijam, kā tautas dzīves vērotājam un pazinējam, ir nodomi un ^{ai} pedagoģiskas idejas, bet viņš jutas nespēcīgs šo ideju reālizēšanā. Vie-nīgo glābiņu viņš redz ideāla likumdošanā. Reizē ar to atkal rodas jau-tājums, ciktāl likumdošana ^{un valsts} ar savu varu un materiālo atbalstu spēj pa-kalpot tautas audzinašanai. Tā, piemēram, valsts likumīgās varas pārsta-vis Vildenšteinas zemes kungs Čarners atrauj pabalstu Pestalocija Nei-hofas iestādei, tiki līdz izrādās, ka Pestalocija audzinašanas idejas nesaskan ar valsts varas pārstāvju nodomiem. ^{6/} Čarners iedomājās, ka Pestalocija iestāde ir vienkārši nabadzīgo bērnu patversme, kas atbalsta-ma un finansējama valsts līdzekļiem, kā katra labdarības iestāde, pildot tāda kārtā no valsts puses augstāko cilvēcisko pienākumu. Pret šādiem ieskatiem Pestalocijam bij iebildumi. Viņš domā, ka valstīj nav iespe-jams uzturēt patversmēs visus nabagus, bet "nabags ir jaaudzina nabadzi-bai", lai tas pats sevi savos apstākļos uzturētu. Pie tam Pestalocijs norāda uz to, ka nabadzīgie bērni valsts uzturamās patversmēs izaug lo-ti nelabvēlīgos audzinašanas apstākļos. Te vērojama principiāla Pestalo-cija un Čarnera ideju nesaskaņa. Ja jautājums grozītos ap vienkāršu lab-darības iestadi, tad Čarners būtu Pestalocijam izgādājis materialu pa-balstu, bet tādas iestādes atbalstišana, kurās audzēkņi bija saistīti ar ^{parastot vēl koidu citu virzību nesopītāmu audzināšanas mērīmu sasniegšanu} industriālu darbību, nesaskanēja ar Čarnera ieskatiem, un Pestalocijs pa-zaudēja valsts varas labvēlību. Pestalocijs turpretim nevarēja grozīt

savas iestādes kārtību un atteikties no audzēkņu industrialas nodarbi-
hašanas, jo ar to būtu sagrauta viņa audzināšanas ideja.^{7/}

Tā Pestalocijs ar savu pirmo audzināšanas iestādi piedzīvoja
neveiksmi. Neveiksmes iemesls bija, varbūt, Pestalocija organizācijas
spēju trūkums, varbūt, arī paša pasākuma nedrošie saimnieciskie pamati.
Šiem jautājumiem Pestalocija domāšanas attīstība maz nozīmēs. Protams,
neveiksme viņu dzili sapināja, bet tā ierosināja un ^{veicināja} ~~domu turpmāko attīstību~~ straissīja viņa
~~pedagoģisko un filozofisko domāšanu,~~ kas izpaudās veselā rakstu virk-
nē, sākot ar "Vientuļa vakara stundu". Mēgināsim sekot šai Pestalocija
domāšanas attīstības gaitai.

1. "Kāda vientuļa vakara stunda".

Ispazīstoties ar "Vientuļa vakara stundas" saturu, rodas pār-
liecība, kā, atskatīdamies uz sava pirmā audzināšanas drupām,
Pestalocijs ir jutis sevī tieksmi un pienākumu noskaidrot ^{atrāķībācī} ~~us nodomus~~
~~un savas ierūsās iestādes nesovnēgto audzināšanas mērķus~~
bības motīvus. Neihofas iestādes pastāvēšanas laikā viņam bija maz lai-
~~merķu un nodome~~
ka domāt par šo motīvu apgaismošanu un noskaidrošanu, kaut gan viņam
pašam tie šķita skaidri un saprotami. Cik liela mēra viņš bija pār-
prasts un pat pavismā nesaprasts, par to liecināja skarbā kritika ~~par~~
viņa darbību pēc iestādes sabrukuma. Tagad Pestalocijs atzina par nepie-
ciešamu bez kautrēšanās pasacīt, ka tas darbs, kurā viņš bija cietis
neveiksmi, tomēr bija jādara. Pie tam Pestalocijs "Vientuļa vakara stun-
da" mazāk runā par sava darba grūtībām, bet gan vairāk par audzināša-
nas ideāliem, vērodams audzināšanas mērķus cilvēka augstākās
dabas aspektā. Iedomādamies cilvēkus, kādiem tiem vajadzētu būt,
ja ar audzināšanu būtu iespējams nodrošināt augstākās dabas
virskundzību par zemāko dabu, Pestalocijs savā audzi-
nāšanas problēmā nonāk pat tiktāl, kad dabu viņš iedomājas kā per-
sonu un uzrunā ar - tu.^{8/} Vēlak ar dabas jēdzienu mainās Dieva
jēdziens. Uz to norāda teikums: "Dieva Tēva klatbutne cilvēku mājok-
ļos - Dievs manas būtības dzīlumos,- tas ir dabas spēks." Šāda
jēdzienu personificēšana ir zīmīga netik vien Pestalocijam, tā rakstu-
ro 18.gadu simteņa dzīves izjūtas metafizisko noskaņu vispār. Fr. Dele-
kāts te saskata īpatnēju jēdzienu mitoloģiju, kas radusies tad, kad
tradicionālais Dieva jēdziens palicis nedrošs. "Tas pats, kas sakāms
par Pestalocija dabu, attiecināms arī uz Kanta prātu /Ver-
nunft/, Fichtes absoluto "e's", Hēgela absoluto garu. Leibnics
runā tikai par Dievu, Spinoza ar matemātisku noteiktību - par
"Deus sive natura".^{9/} Līdzīgi izteicas arī Sellings par dabu

Dievībā, no kurās rodas neapzinīga intelligence ar dzīnu pēc augstākas

Die ersten Verschmäler sind auf die Verwendung von *Lebensmittel* und *Lebensmittelzutaten* ausgerichtet. Sie sind im Allgemeinen als *Lebensmittelverschmäler* oder *Lebensmittelzutatenverschmäler* bezeichnet. Die zweite Gruppe umfasst *Lebensmittelzutatenverschmäler*, die sich auf die Verwendung von *Lebensmittelzutaten* konzentrieren. Diese Gruppe ist wiederum in zwei Untergruppen unterteilt: *Lebensmittelzutatenverschmäler* und *Lebensmittelzutatenzutatenverschmäler*. Die dritte Gruppe umfasst *Lebensmittelzutatenzutatenverschmäler*, die sich auf die Verwendung von *Lebensmittelzutatenzutaten* konzentrieren. Diese Gruppe ist wiederum in zwei Untergruppen unterteilt: *Lebensmittelzutatenzutatenverschmäler* und *Lebensmittelzutatenzutatenzutatenverschmäler*.

pilnīgākas dzīves , jeb, lietojot mūsu laika filozofisko izteiksmi, ar dzīņu pēc vērtību reālizēšanas dzīvē.

Pestalocija domašanā tomēr vēl viscaur vērojams centrālo jēdzienu norobežotības trūkums, jo tiklab prāts /Vernunft/, e s , g a r s , kā arī d a b a viņam ir pa daļai metafiziski jēdzieni, jo, pēc viņa domām, ejot pa metafiziskās domašanas ceļu, sākam ticēt, ka " mana iekšējā dabā pati mani novedis pie patiesības".^{10/} Tā ir Pestalocijam, kā to jau redzējām, visai svarīga d a b a s jēdziena pazīme, bet blakus šim ceļam pastāv otrs, kas noved pie atziņas, ka tikai iepazīdamies ar dzīvi cilvēks mācās sevi pazīt. Abu ceļu izejas punkti ir identiski, un abi ceļi noved pie viena un tā paša mērķa.

Virzoties uz priekšu pa šiem ceļiem dabā un dzīvē, vērojama organiska augšana, kas norisinās lēni un pakāpeniski. "Tu neveido cilvēku neaptveramā ātrumā, un tavs dēls, daba, ir ierobežots. Viņa runa ir lietu atziņas seku izteiksme . Bet ja cilvēki tavas kārtības gaitas neievēro un steidzas uz priekšu, tad viņi sagrauj sevī savu iekšējo spēku".^{11/} Ista izglītība un attīstība sākas tad, kad cilvēks sāk just sakarību ar savu apkārtni, kurā valda dabas kartība. Tas var notikt pilnīgi neapzinīgi, jo zīdainis, piemēram, neapzinās, ka mātes gādību par viņu noteic augstākais d a b a s likums.^{12/} Bet šim stāvoklim seko apzinīgi audzināšanas faktori. Ista audzināšana ir nomodā arī par "realsakarību" / Reläverbindung/ ar apkārtnes lietām un ^{drives} parādībām, kas asina novērošanas spējas un ar laiku dod iespēju skatīt pasauli harmoniskā kartībā, bet no otras puses arī pats cilvēks nonāk līdz savu spēku harmoniskai attīstībai. Te Pestalocijs grib panakt ar audzināšanu. "Iekšējās izjūtas " vadīts cilvēks nonāk pie "iekšējā miera", kā īstas izglītības gala mērķa."Vientuļa vakara stunda" vairakārt minētā "iekšējā izjūta" / das innere Gefühl/ tātad Pestalocijam ir ceļa rādītāja cilvēka attīstības gaita. Tiecoties no vienas puses uz realsakarību ar lietām un ^{drives} parādībām, bet no otras puses sekojot iekšējai izjūtai, Pestalocijs grib rādīt, ka ~~augot objektivajā garā cilvēks atrodas~~ ^{un attīstoties} ~~ai~~ gan realitātes, gan ideālitātes sfērā.^{13/}

Tālāk, iepazīstoties ar "Vientuļa vakara stundas" saturu, sastopam vēl otru ļoti svarīgu audzināšanas ideju. Tā ir "individuāluzdevuma " ideja, kas līdz pat mūsu dienām vēl nav pietiekoši noskaidrota. Nav domājams, ka Pestalocijs šo ideju būtu sapratis franču revolūcijas visu cilvēku vienlīdzības garā. Viņa uztvēruma pamata arvien paliek d a b a kā organisms, kas uztur spēkā tiklab kārtu atšķirību, kā arī tradīcijas un iedzīmtību . Kalpošana ir vāja sociāla cilvēka īstais

dabas uzdevums", vai arī : "kartu atšķirības pamata ir cilvēka daba." ^{14/} Tada paša nozīmē ir arī Leibnics sapratis atsevišķas monādes attiecības pret centrālo monādi. Šādas domas vērojamas vacu filozofiju vispar. Citadi tas ir angļu un franču filozofiskajā domāšanā, kaut gan arī te viss nav pakļauts vienlīdzības radikālismam. Anglija blakus demokrātiskajai vienlīdzībai vēl pastāv feodālo tiesību un tradīciju atliekas. Arī Francijā, ka liekas, šīs pretešķības vēl nav izlīdzinātas. Amerikā, kur vēsturisko tradīciju nebija, radikālais individualisms ir izveidojis norobežotu un kārtās iedalītu plutokrētiju, kas pēc pasaules karā vērojama arī Vakareiropā. ^{15/} Nav tomēr domājams, ka Pestalocija "individualuzdevums" ideja butu trādicionālo kārtu attaisnojums. Tāda gadījumā Pestalocijs butu atstajis neievērotu, humānitates ideju, kas nekādā ziņā nav pielaujams, jo visa viņa dzīve bija šās idejas apgarota. Tamēl, "individualuzdevums" jāsaprot kā cilvēcības ideja, kas nepaiet garām atsevišķo cilvēku savstarpējai atšķirībai. Šāds uztvērums ir katrā ziņā dzīlāks un pareizāks nekā franču revolūcijas radikālas vienlīdzības un brālības idejas. To pastiprina "Vientuļa vakara stundā" izteiktās domas, ka cilvēka izglītība ir augstāk vērtējama nekā kārtas un aroda izglītība. Ar to tuvojamies Pestalocija domu īstajam saturam, ka nabadzīgais audzināms nabadzībā. Šai īsajā formulējumā Pestalocijs grib teikt, ka cilvēkam jāpilda pienākumi dažādās vietās un ka šo pienākumu pildīšanai ir vajadzīgas arī dažādās spējas. Cilvēks var atrasties savu uzdevumu augstumos tikai tad, ja spējas, ko prasa pienākuma pildīšana, atbilst viņa dabai. Tamēl audzināšanai jābūt nomoda par to, lai tā ar varu neatrautu cilvēku no viņa "individualuzdevumu" noteicējiem apstākļiem. Ja tas notiek, tad dzīvei pietrūkst pamata, un cilvēkam jāiet boja. Te vērojami centieni nostiprināt netik vien gimenes dzīvi, bet visu sociālo dzīvi tās organiskajā sakarībā. Šais centienos pirmajā vietā izvirzīta tautas nabadzīgo slāpu audzināšana, pie kam prasība, ka nabadzīgais audzināms nabadzībā, nav jāsaprot kā kārtas audzināšanas atzīšana. Domājams, ka Pestalocijs būs nojautis briesmas, kādas draud nabadzīgajam bērnam, kad tas no savas trūcīgās apkārtnes nonāk labdarīgās audzināšanas iestādē, kur viņš uzaug pārticībā, bet fiziskā bezdarbībā. Šai audzināšanai nav nekā kopēja ar apstākļiem un apkaimi, no kurās bērns ļemts, un tomēr pēc vairākiem gadiem audzēknis tiek nodots savai apkaimei atpakaļ. Sarautās saites nav vairs atjaunojamas. Ko viņš lai iesāk ?

Ideja - (gr. *idele*, atēns) No Loxo u. Dekarte laisium nōdā
lietis parangatītēs, tū gors reido, prekstīts, jēvona būtēba.
Hegeljs pēc Platona - nemainīgā pirmatnējēl līķi
attiecīgajām vīriešu ideāliem, realitātē mei neplēngas
īnas. Nācērēmas idejas tīkai gavagi - ar anamnesi,
tristotēlis - idejas ir tīkai radītāji principi pēcā līķis.
Kants - Ideja - Vermittlung - pēsta jēdums kā pā-
celos pāri pieredzi. Vīna 3 transcendētālēs ielejās: D. bri-
vība, nemontēba. Herberts: 5 idejas. Hegels hiposta-
ze ideju kā vienīgo patēso. Tā eksiste - aneik "tad-
in ikrom". Anders seim "ka daba mī "für sich" nā gars,
Fvoll - ideja nav mīra mīsa ira, bet ierējums vērtība,
respija, monomības cīrbe.

Stojess, kīnissi, spēkuriņi - ieleja: vērējot ar dabu,
gudību, vārījumi.

Tā Pestalocijam rodas domas, ka nabadzīgais ir audzināms saviem apstākļiem un saviem dzīves uzdevumiem.^{16/} Šīs domas izpaužas raksta "Ansichten und Erfahrungen", kur viņš sūdzas par to, ka "svētīgā nabadzība", kas šo jauko vārdu nes no Kristus laikiem, tagadnes kulturas dzīvē ir atstata novārta. Šāda nevērība pret nabadzīgajiem, liedzot zemākajiem tautas slāpiem atbilstošas izglītības iespējamības, apdraud visu tagadnes kultūras dzīvi. Cilvēka "individuāluzdevuma" ideja tā tad saistīs ar prasību, ka katram saskapā ar viņa apstākļiem un spējām jāsasniedz pēdējais un augstākais izglītības mērķis. Ar to jānodrošina arī nabadzīgo tautas slāņu dzīve, radot iespējas katram attaisnot un piepildīt savu dzīves uzdevumu.

2. "Linhards un Gertrūde", I un II daļa .

Žurnāla "Erinnerer" 1766. gada gajuma IX un X burtnīcā atrodams apcerējums ar virsrakstu "Kristīgā ciema ideja". Apcerējuma autors parakstījis ar "T" burtu. Te ir runa par priekšniekiem un apakšniekiem, bagātiem un nabagiem, par mācītāju, dievkalpojumiem un skolu. Autors cenšas tēlot, kādām vajadzētu būt šīm personām un iestādēm, lai tās attaisnotu apcerējuma virsraksta minēto ideju. Domājams, ka Pestalocijs šo rakstu kā "Patriotu" pulciņa biedrs un žurnāla abonents bija lasījis, pie kam šis apcerējums varēja Pestalocijā modināt pārdomas, ierosināt rāisišanos valā no Ruso idejām un ievadīt viņu turpmākajā attīstības posmā - "Linharda un Gertrūde" izteiktajās idejās. Ruso savā "Emīli" cenšas tēlot atsevišķa cilvēka izglītības gaitu. "Kristīgā ciema" autors - vienkāršās tautas cilvēku kopas ideālu. Vērojot no vienās puses atsevišķa cilvēka audzināšanas gaitu, no otras - cilvēku kopas audzināšanas ideālu, Pestalocijs "Linharda un Gertrūde" grib rādīt, ka panīcis ciems var pārveidoties par kristīgu ciemu. Pestalocija dzīves gaitas liecina, ka viņš savas tautas lauku ļaudis ir labi pazinis, bet šī pazīšana, ka liekas, vairāk ^{atliecas} zīmējas, uz viņu nodarbošanos un saimnieciskajām interesēm. Viņš bija maldījies, iedomādamies, ka "Linhards un Gertrūde" būs īstā tautas grāmata, un ka tauta, šo grāmatu lasīdama, labosies. Tas nenotika. Tomēr mērķis bija sasniegts citā virzienā: izglītoto pilsoņu aprindām atklājas grūtības, ar kādām jāsastopas tautas audzināšanā. Pestalocija "Linhardu un Gertrūdi" atzina par īstu audzināšanas romānu, gluži tāpat kā Ruso "Emīli". Abu starpā tomēr ir atšķirība. Ruso savu Emīli gandrīz pilnīgi norobežo no sabiedrības un grib rādīt atsevišķa cilvēka ideālās audzināšanas paraugu. Pestalocija intereses pie šāda atsevišķa cilvēka audzināšanas parauga nesaistīs.

Viņš tēlo ciema dzīvi, kas "Kristīgā" ciema ideālam nemaz neatbilst. Tañdēļ paša sākumā, aprakstīdams Ģertrūdes ģimenes dzīvi, viņš rāda, ka ļaunums ieviešas arī tur, kur tas nemaz nav domājams. Līnhards ir "sirsnihs un labs cilvēks, kas tomēr sievu un bērnus padara nelaimīgus." Te jau tūliņ vērojama it kā tumša ēna no kāda vēl nezināma ļaunuma. Tikai vēlak stāsta gaitā iznirst Hummela tēls, kā visa ļaunuma iemiesojums, kas savā tīkla ieaudis visu ciemu. Te vēl paspīd Ruso ietekme: visa ^asbiedrība ir ļauna. Bet Pestalocijs savu ļaunuma apsēsto sabiedrību neatstāj ^aļūnuma vara. Viņš sūta cīnā ar ļaunumu Arneru un mācītāju. Viņu uzdevums ir sarot ^aļaunuma pavedienus, kas ieaudušies ciema ļaužu dzīvē. Varētu domāt, ka šis uzdevums ir veikts, ja izravē ļaunuma sakni un padara nekaitīgu pārvaldnieku Hummeli. Izrādas tomēr, ka ar to nepietiek, jo pēc tam atklājas viens noziegums pēc otra, un Arners ar mācītāju redz, ka viss ciems nogrimis ļaunuma varā. Ko lai tagad iesāk? Pestalocijs Arneram un mācītājam liek darīt to pašu, ko dara garīdznieks ar grēka sūdzētāju. ļaunuma vara un sakarība ar ļaunumu ir konstatēta, bet pēc tam, cerībā uz augstāko āabu un labā uzvaru cilvēkā, katram ir dāvāta uzticība patstāvīgi veidot savu turpmāko dzīvi un laboties, jo "cilvēki labprāt grib būt labi un labprāt arī klūst labi".^{17/}

Bet Pestalocijs, cīnīdamies ar ļaunumu un vadīdams tautu uz labo, nepaiet garām arī reālajām l a b ā parādībām. Tās viņš atrod Ģertrūdes dzīvojamā istabā. Tomēr te jau vērojamas jaunas ieskaņas, kas izteiktas domās, ka visai bieži nemaz nav ieteicams ļaunā paveidiens vienkārši saraut, jo bez tiem augstākā daba un centieni uz lābo nespētu ta attīstīties, ka to prasa patiesā dzīve. To vientiesīgi un skaidri pasaka Ģertrūde Šādos vārdos: "Tā ka cilvēki spēj panest laimi mieru un prieku tikai tad, ja viņu sirds daudzas ciešanas ir kļuvusi izturīga, stipra, pacietīga un gudra, tad ir nepieciešami vajadzīgs, ka pasaule ir daudz ciešanu un ļaunuma, jo bez tā reti kad cilvēka sirdī ir kārtība un miers." Te saskobās "Vientula vakara stunda" izteiktās domas, un arī dabas jēdziens ievirzās citā apgaismojumā. Tagad pie "dabas kārtības" pieder arī jau ļaunums ar visām tā parādībām.

Redzam, ka Pestalocija ^apēdagogiskā domāšana nonāk jaunā attīstības posmā, kur d a b a s jēdzienā arvien vairāk vērojami divi pretstati. Rodas jautājums: vai ļaunums un zemiskums, nelaime un ciešanas ir vajadzīgas individuālitates veidošanai? Uz šo jautājumu Pestalocijs vēl "Līnharda un Ģertrūdes" pirmajā un otrajā daļā noteiktas

atbildes nedod, jo labais un ļaunais te viņam vēl ir asi pretstati, kas kā divas pasaules ir atdalītas viena no otras. Tas ietekmē arī romāna ^{ai} estētisko formu: parvaldnieks Hummelis nedaudz karriķēts, bet mācītāja un skolotāja darbība pārak ideālizēta. Dzīves īstenībai atbilst Ģertrūde un dažas blakus personas. Asā atšķirība augstakās un zemākās dabas starpā ietekmē arī Arnera metodes, ar kurām viņš domā zemniekus labot. Lai panaktu l a b o , viņš lieto spaidus. Viņš neaudzina, bet piespiež. Te vēl vērojams Cīriches "Patriotu" pulciņa domāšanas veids. Raugoties no kulturkritikas viedokļa, parvaldnieks Hummelis ir nelietis, bet mācītājs, skolotājs un Ģertrūde ideālākie cilvēki, kādus vien var iedomāties. Bet ar šo konstatējumu vien vēl nav atrisināta romāna izvirzīta problēma, kas novēd pie dzīlāka dzīves uztvēruma. Skaidrība šai jautājumā jāmeklē turpmākajos Pestalocija rakstos.

3. "Likumdošana un bērnu slepkavība".

Pestalocijs savā romānā "Linhards un Ģertrūde" tēlo reālo dzīvi. Tomēr neviens rakstnieks, ^{ai} pedagogs vai filozofs nevar būt savos darbos tik reāls, kā pati dzīve. Šis atstatums no dzīves reālisma var būt lielāks vai mazāks. No vienas puses rakstnieks un domātājs var nonākt teōrētiskās abstrakcijās un savā tēlojumā pacelties pārak augsta fantazijas lidojumā, kur nav vairs nekādu sakaru ar reālo dzīvi. No otras puses viņš var nogrimt dzīves problematikā un zaudēt savu veidotāju un ierosinātāju spēku. Šādas svārstības vērojamas arī Pestalocija darbībā un domāšanā. Šo svārstību dēļ Eduards Šprangers dažus viņa darbus apzīmē par grūtākajiem 18.gadu simteņa ražojumiem. ^{18/} Pestalocija darbībā ir gadījumi, kur viņš pilnīgi nogrimst dzīves reālismā. Tā tas bija ap 1780.gadu, par ko liecina Nikolovijam rakstīta vēstule, kad viņš bija pabeidzis "Linharda un Ģertrūdes" pirmo ~~čālu~~. Šai vēstulē Pestalocijs raksta, ka viņu ir pārpēmusi jauna kaislība - satricināt kartību, kas cilvēku gremdē dzīves dubłos. Viņš grib meklēt līdzekļus, lai no šādam parādībām atbrīvotos. Domājot par šīm bēdīgajām dzīves parādībām, Pestalocijam liekas, ka viņš pats "nogrimst it kā purvā". Augstakās dabas zvaigznes, kas tik jauki mirdzēja "Vientula vakara stundā", tagad cita pēc cita apdziest. Viņš savos dzīves parādību vērojumos nonāk un apstājas pie baigā jautājuma - bērnu slepkavības: nelaulāta māte savu bērnu drīz pēc piedzimšanas nonāvē. Pestalocija priekša divējādi viedokļi: valsts viedoklis, kas uz likuma pamata noziedzīgo māti soda, un nelaimīgās mātes viedoklis, kas izmisuma brīdī kritusi noziegumā. Pestalocijs kā cilvēku milētājs nevar paitē garām

nelaimīgās mātes viedoklim un atrod, ka nelaulāto māti uz noziegumu pavedina kauna jūtas. Bet jaunavas kauna jūtas ir "cilvēka dabas reālprasība." Ari bez visa tā vainojama nav sieviete vien. Valstij gluži tāds pats bērna slepkava ^{jauneklis}, kas apmierina savas dabas dzīnas un neklūst tēvs, kā arī jaunava, kas piekopj dzimuma dzīvi un izvairās no bērniem. Šos jautājumus valsts nespēj pakļaut soda likumam. Tā rodas stāvoklis, kas, pēc Pestalocija domām, veidina bērnu slepkavību. "Valsts nedrīkst savas stīgas par augstu skanot. Tā nedrīkst kļūt par tikumības skolotāju", ^{19/} jo ar to "parādības, kurū pamata ir mūsu dabas un cilvēces reālprasības, savā gala rezultāta novēd cilvēkus necilvēcības dzīlumos". Te Pestalociju redzam modernās valsts iekārtas sludinātaja lomā, bet ar to viņš nonāk pretrunā pats ar sevi, jo vecā kristīgā valsts sodīja nelaulatas mātes ar nolūku stiprināt gimenes dzīvi. Bet gimeni arī Pestalocijs gribēja sargāt ar visiem iespējamiem līdzekļiem, jo māja un gimene viņam ir pirmsais un gandrīz vienīgais labās audzināšanas pamats. Tamēļ viņš neatzīst par pareizu atradeņu un zīdaiņu patversmju atvēršanu, jo, pēc viņa domām, šādas iestādes veicina "ārlaulības dzīvi, bez bērnu laulības" un atstāj nevēlamu iespējību arī uz nācijas lauku jaunatni. Ar šādu argumentāciju Pestalocijs nonāk strupceļā. Kā lai valsts vienā un tai pašā laikā likumdošanas ceļā sargā laulības svētumu un gimenes dzīvi, paliekot nevainojama bērnu slepkavības veicināšana? Šā jautājuma Pestalocijs neatrisina, bet apmierinās ar illūziju, kaut varētu cilvēkam noliegt "apmierināt savas jutekliskās tieksmes", ^{20/} bet ar to nekas nav panākts, jo tā ir dabas dzīņa.

Tā nonākam atkal pie dabas jēdziena, kurā jau sāk saplūst kopā labais un ļaunais, vēlamais un nevēlamais. "Linhardā un Gertrūdē" šīs divas pasaules vēl bija šķirtas. Hummeļa rīcībā ļaunums izpaužas kā ļaunās gribas sekas. Par to viņš nicināms un nievājams. Pavisam citādi Pestalocijs izturas pret bērnu bendētāju. Viņš cenšas pierādīt, ka nelaulāta māte nemaz negrib savu bērnu nogalināt. To darot viņa ir nonākusi ārprāta stāvoklī un nezina, ko dara, tamēļ arī nevar nest atbildību par savu rīcību.

Šiem Pestalocija prātojumiem maz nozīmes valsts tiesību un sodu teōrija, vēl mazāk audzināšana, bet tie liecina, ka viņa pasaules uzskats ir sācis šķobīties. Augstākajā dabā ielaužas zemākā daba, dzīņu dzīve un prasa savas tiesības. Pestalocijs gan vēl tic, ka augstākā daba aptver visu dzīvi un ka katrā atsevišķā cilvēkā, šī

augstakā dabā ir pārsvarā, tomēr, salīdzinot ar uzskatu, kāds izpaužas "Linharda un Ģertrūdē", viņš ir ticis labu soli uz priekšu. Tur varejām vērot, ka ļaunums ir kaut kas sevi apvienots. Varejām pat iedomāties, kā, atbrīvojot ciemu no Hummela iespāida, tur valdītu miers, staticība un laime. Jautājuma par bērnu slepkavību Pestalocijs redz, cik cieši ir ļaunums un noziegums saistīts ar sabiedrisko dzīvi, kaut gan ļaunums un nozieguma ieviešanos tautas dzīvē viņš vērotikai vienā atsevišķā parādībā – tapušas un topošās cilvēku bērna dzīvības iznīcināšana.

Kā jau tas sagaidāms, Pestalocija skats nepaliekk sastindzis pie vienas dzīves ēnas puses. Viņš redz ļaunumu visa tā dažadībā. Ka cilvēku milētajs viņš vēro noziedzniekus, vājprātīgos un laikmeta humānitātes spgarots redz arī viņos cilvēkus. "Arī visdziļāk pagrimušā cilvēka attēls ir labs un cienīgs nostaties cilvēku novērotaja priekšā, gluži tāpat kā to cilvēku attēls, kas nonākuši reti sasniedzamos augstumos. Es milu vispār cilvēci un mācos to pazīt bez spāriem un ragiem ... trako nama vārgulis ir cilvēks, gluži tāpat kā es..." Pestalocijs tic, ka katrā cilvēka atrodami augstākās dabaa iedīgli. Tāmēj viņš prasa vislielāko apdomu tur, kur, sodot rupjus noziedzniekus, jautājums nonāk līdz cilvēka dzīvības iznīcināšanai. Viņš noraida bargos iebiedēšanas sodus, bet aizrāda, ka humānitātes ideja tomēr nepielauj atstatāt pārkāpēju nesodītu, jo ar to būtu izdzēsta un zaudēta vērtību realizācija. Pievienojoties 18. gadu simteņa tiesību zinātnu modernajam virzienam, Pestalocijs atzīst tikai labošanas sodus. Arī vecā, bargā viduslaiku tiesa negribēja iznīcināt cilvēku, bet tikai atbrīvot cilvēka dievišķo daļu, nemirstīgo dvēseli no grēcīgās miesas. Pestalocijs nāk ar padomiem, kā likuma pārkāpēji padarāmi par derīgiem zemes dzīves sabiedrības locekļiem. Lai to panāktu, tad jāatceļ mūža ieslodzījumi, jāieriko cietumu darbnīcas, jāapgādā ieslodzīto gimenes, jāindividualizē soda veids, raugoties pēc uzvešanās, pakāpeniski jaatvieglina soda iztiešana u.t.t. Tas visas ir prasības, kas mūsu dienās pazīstamas tiesu praksē. Pestalocijs pats šos labošanas papāmienus tomēr min tikai kā pagaidu līdzekļus. Pēc viņa domām, ideāla likumdošana var panākt pilnīgu noziedzību izbeigšanos. Te svarīgs uzdevums ^{ai} socialpedagogiskai audzināšanai, kas tautai pakāpeniski spēj nodrošināt labāku dzīvi. Tā redzam, ka Pestalocijs arvien vēl tic cilvēka spējai reālizēt vērtības un ^{reizē ar to arī} idealaijai valstij, kas būtu Dieva valstība virs zemes.

4. "Linhards un Gertrūde," III un IV daļa."Kristaps un Elza."

Jau iepriekšējā nodalījumā vērojam svarstības Pestalocija pasau-
les uzskatā ~~par~~ zīmējoties uz attiecībām labā un ļauņā starpā.
Sajukums un neskaidrība šai jautājumā vērojama arī otrā tautas grā-
mata "Kristaps un Elza", kur viņš jau gandrīz zaudē cerību šai jau-
tājumā tikt pie skaidrības. Viņš ir zaudējis jaunības ideālo opti-
mismu, kas mirdzēja "Vientula vakara stunda" un atspoguļojas "Lin-
harda un Gertrūdes" I un II daļā. Ka tas tiešam tā, par to liecina
kāda vieta "Gulbja dziesmā", kur viņš paskaidro, ka grāmata "Kristaps
un Elza" rakstīta nolūkā novērst aplamības, kas sastopamas "Linharda
un Gertrūdes" I daļā, jo šai romānā esot tēloti "savdabīgi, ipatnēji
cilvēki." Ar to Pestalocijs pārvelk svītru visam tam, kas šai grāma-
tā nemaz nav aplams, pie kam nebūt nav noliedzama viņa tēloto perso-
nu tipologiskā nozīme. Pestalocija apjukums un satrauktais stāvoklis
ir vērojams arī "Kristapa un Elzas" ^{ai} estētiskajā formā. Tur virknējas
dažādi motīvi, bet bez noteiktas domu kārtības. Lasītājs nonāk it kā
miglā un apjūk, gluži tāpat kā Pestalocijs pats.

Šis iekšēja apjukuma un neskaidrības laikmets Pestalocija dzi-
ve turpinās kādus piecus gadus. Sākums šim pārveidošanās procesam
vērojams jau "Linharda un Gertrūdes" otrās daļas beigās, kad Arners
baznīcā pret Hummeli vērstās mācītāja svētrunas laikā iegrīmst dzi-
ļas pārdomas. "Viņš jutās kā cilvēks, kas stāv uz kāpnēm un jūt, ka
zemes pamati sāk grīloties... Izbrīnā viņš nāk uz domām, ka viņam
nepieciešama tuvaka iepazīšanās ar ciema ļaudīm un viņu dzīves apstāk-
ļiem, tikai tad radīsies skaidrība, ar ko būtu jāiesāk un kas viņa
labos nodomus varētu veicināt."^{21/}

Te vērojams lielās pārveidošanās sākums. Arners sāk saprast,
ka ar ļaunuma parādību atklāšanu vien ciema ļaužu dzīvē vēl nekas
nav panākts. Tagad jāsāk domāt par ciema audzinašahu uz labu. Arī ļau-
numa nosodīšanai maz nozīmes. Lai lielo mērķi sasniegstu, jāsāk ar ma-
žiem darbiem. Tas Arneram vienam pašam nav pa spēkam. Viņam vajadzī-
gi uzticami palīgi. Te romāna gaita attīstīs darbība pretejā vir-
zienā. I un II daļā dižciltīgais zemes kungs grib vadīt tautu no sa-
vas pils augstumiem, III un IV daļā viņš sāk audzināšanas darbu no
ciema ļaužu zemajam mītnēm. Te daudz traucējumu, daudz sīku darbu un
uzdevumu. Šo uzdevumu veikšanai Pestalocijs ieved romāna gaitā jaunu
personu - leitnantu Glifiju, kas uzņemas ciema skolotāja pienākumus.
Šī persona Pestalocijam ir vajadzīga, lai ievadītu tautas audzināšanas

jauno virzienu un korrigētu to, kas vairs nesaskan ar viņa ieskatiem. To redzam jau no ^{ajā} Isa Glifijs raksturojuma: "Viņš nav jūsmotājs un nīst sapnotājus ar visām viņu svārstīgajām noskaņām, kas drīz paceļ cilvēku svētlaimības augstumos, bet tad atkal gremdē nelaimes dzilumos." Tāds svārstīgu jūtu un noskaņu cilvēks bija Pestalocijs pats. To viņš tagad atzīst kā trūkumu savās rakstura īpašībās. Viņš grib tagad būt tāds, kāds ir viņa tēlotājs skolotājs Glifijs. Viņš redz tagad trūkumus netik vien sevi, bet arī citas personās un apstaklōs. Tie viņam romāna pirmajā un otrajā daļā bija vēl apslēpti. Tagad viņa skats ir kļuvis gaišaks. Viņš skatās uz dzīvi un cilvēkiem citāda apgaismojumā. Jaunais pasaules uzskats izpaužas Glifijs novērojumos un darbībā, kas vairs nesaskan ar Arnera un mācītāja ieskatiem. Ta Glifijam ir drosme pasacīt Arneram, ka visus humānos centienus traucē augstāko aprindu dzīves nedarīgais paraugs, bet mācītājam, divata esot, Glifijs pasaka acīs, ka viņš nav spējīgs no cilvēkiem nekā laba izveidot un ka viņš ar savu mācību tikai viņus saboja.^{22//} Te vērojama Pestalocija antipatija pret pārmērīgu morālizešanu. Glifijs ir daudz saudzīgāks pret ciema laudīm. Viņš neuztraucas, vērodams cilvēka dzīvē arī ļaunumu, zinādams, ka no ļaunuma grūti izvairīties. Uz dzīvi un cilvēkiem viņš skatās no realisma viedokļa. Ta Pestalocijs arvien vairāk attālinās no savu jaunības gadu optimisma, ka vienmēr un visur var cerēt uz labā uzvaru. Tagad viņš tuvojas pārliecībai, ka arī dzīvnieka dabai cilvēkā ir liels spēks. "Linharda un Gertrūdes" III un IV daļā viņš vairs neruna par to, ka cilvēki "labprāt ir labi un labprāt atkal labi top", bet katrā izdevīgā gadījumā rāda, ka cilvēkiem ir tieksme arvien no jauna krist ļaunumā, pie tam tas ^{attiecas} zīmējas netik vien uz Hummeli un citiem pazīstamiem blēžiem, bet uz visu ciemu. Tamēļ lasītāju nebūt nepārsteidz ciema skolotāja Glifijs filozofija, kas ir pavisam citāda nekā "Vientula vakara stunda" izteiktās domas. "Cilvēks savā dabā, ja viņš uzaug atstāts savā valā, ir kūtrs, nezinātājs, pārsteidzīgs, neapdomīgs, vieglprātīgs, lēttīcīgs, bailīgs, bez mēra negalīgs un kārīgs; cīnoties ar briesmām un pretešķībām, kas traucē un ierobežo viņa dzenuļus un kārības, viņš kļust liks un kropls, viltīgs, neuzticīgs, patvarīgs, pārdrošs, atriebīgs un nežēlīgs, Tas ir cilvēks savā dabā, ja tas uzaug savā valā; laupīšana viņam gluži tas pats, kas ēšana, slepkavošana-tas pats, kas gulēšana. Viņa dabas tiesības ir viņa vajadzības, tiesību pamatz - viņa iegribas, viņa prasību robežas ir viņa kūtrums un neiespējamība tālāko sasniegt." Šie

vārdi, kurus Pestalocijs liek Glifija mutē, ir rupji un skarbi, bet skaidri un noteikti. Tie atgādina gandrīz Hobesa mācību par cilvēku primitīvo dabas dzīvi, kur norisinās bellum omnium contra omnes.^{23/} ¹⁵⁸⁸⁻¹⁶⁷⁹ ^{Gv. daba - sevi vēluret un sagūstāt brudu}

Pestalocijam tomēr nav nekā kopēja ar Hobesa mācību, jo, pirmkārt, viņam nekā nedod teōrētisks apgalvojums, bet, otrkārt, Hobesa praktiskie secinājumi ir tieši pretēji Pestalocija uzskatam. Hobess redz valsts varā leviatānu. Atsevišķo cilvēku dzīvnieciskās dabas dēļ valsts vara nevar un negrib būt citāda kā liels dzīvnieks, kas aprij mazos. Pestalocijs turpretīm vēl "Linharda un Gertrūdes" III un IV daļā grib redzēt valstīj lielo audzinātaju, kas no cilvēka "izveido kaut ko pavisam cītu nekā viņš ir savā dabā."^{24/} Ar to ir noraidīts vecais valsts funkciju uztvēruma - tikai sodit nepaklausīgos, neprasot, lai valsts arī tikumiski ietekmētu. Pēc Pestalocija domām, audzināšanas nolūkiem var noderēt tikai skaidrs un neviltots ieskats dziņu dzīves dzīvnieciskajos iedīgloš, kuriem blakus meklējami labie pasākumi visām dzīves formām. No otras puses, katrai likumdošanai jāpatur acu priekša tikumiskie mērķi. Tas uzdevums ir cilvēku "viņa iekšēja būtība pārskapot un pārveidot." Lai tas būtu iespējams, tad blakus dzīvnieciskās dabas iedīgļiem jāatrod pieskares punkti pārskapošanas un pārveidošanas darbības sākumam.

Te nonākam pie diņiem jautājumiem. Pirmais no tiem ir: kā saprotams šis kopējais dzīvnieciskais un tikumiskais, kas atīstams cilvēkā? Otrs jautājums: kādi praktiski uzdevumi būtu jāveic likumdevējam, ja tas gribētu pildīt šo jauno ^{ai} pedagogisko ieskatu prasības?

Atbilde uz pirmo jautājumu Pestalocijam vēl ir neskaidra, jo viņš nešķir dabiskā cilvēka no ideālu un vērtību cilvēka. Tas, ko viņš saka, ir sarežģīts ^{Par} dabs jēdzienu savirknējums,^{25/} kur mainās cits ar citu dažadi dabas jēdzieni, bet vērojams, ka Pestalocijs noteikti respektē zemākas dabas pamādziņas, kuras nedrīkst ar dzelžauju varu ierobežot. Zīmējoties uz audzināšanas prakstiskajiem uzdevumiem, Pestalocijam ir jau lielāka skaidrība: dzīves ļaunums nav novēršams ar uztraukumu un liekiem vārdiem. Vadot uz labu, jārāda lāba paraugs. "Nekāda skaidrība neradīsies, ja aprakstīs nakti un tēlos tās ēnu melnās krāsās, tikai tad, kad iededzinās gaismu, būs iespējams rādīt, kas ir nakts."^{26/} Sakarā ar šo jauno ^{ai} pedagogisko atziņu, arī Arnera metodes uzrāda progresu. Viņš savā darbībā vairs nelieto spaidus un varas līdzekļus. Arners ir gan vēl arvien visa audzināšanas darba idejiskais vadītājs, bet ideju realizētājs ir Glifijs, kura darbību atbalsta daži viņa draugī. Visa pedagogiskā darbība pamazām ievirzās ū-

raka gultnē. Rodas prasība atvērt skolu, lai veicinātu jaunatnes gara attīstību un ievadišanu labos tikumos un paradumos. Te vērojami Pestalocija centieni nodrošināt jaunatnei iesaugšanu objektīvajā garā. Rūpēs un gādībā par tautas dzīvi Pestalocijs vēl paredz dažādus, labi pārdomātus līdzekļus tikumiskā stāvokļa uzturēšanai un pacelšanai. Par tādiem atzīstami: ciema pārvaldes padome, darbu kārtības grāmata, agrāreforma, parādu reģistrs, veikalu grāmatas, jauna tiesas procesu kārtība, likumi pret zādzībām un dzimuma dzīņu, dievkalpojumu un svinību kārtība u.t.t.^{27/} Te gan arī vēl sastopams šis tas, kas neietelp valsts likumdošanas funkcijas, tomēr Pestalocijam jau ir lielāka skaidrība par to, ko valsts audzināšanas ziņā spēj un kas tai nav pa spēkam. Šai skaidrošanās procesā Pestalociju vēl arvien vada cildenā likumdevēja ideja. Viņš vēl arvien tic, ka tagadnes valsts reiz nonāks ideāla stāvoklī un būs spējīga vadīt un kārtot arī valsts pilsoņu audzināšanas funkcijas, gluži tāpat kā to paredzēja Platons savā ideālajā valstī.

Ja uz šīs brīdi apstājamies, lai mestu skatu Pestalocija ideiskajos sasniegumos, tad jāatzīst, ka Pestalocijs atkal ir ticis soli uz priekšu, atzīdams netik vien dzīvnieciskos dzenuļus, bet arī augstākās cilvēka nojautas - tieksmes uz vērtībām par audzināšanas izejas punktu. Nenoskaidrots paliek jautājums, kāda mērā ar kādiem līdzekļiem un pa kādu ceļu ejot audzināšanai ir iespējams savu mārkji sasniegt.

Nojaušams, ka rakstot "Linharda un Gertrūdes" III un IV daļu, Pestalociju šis jautājums plaši nodarbina, jo nonākot pie secinājuma, ka cilvēka dabas pamata ir netik vien dzīvnieciskās dzīņas, bet arī cilvēka augstākās nojautas, tas klūst vēl akūtāks un izvirzās vēl noteiktākā formulējumā: kāda kārtā vispār ir iespējama cilvēka audzināšana uz labu? Pestalocijs, meklēdams atbildi uz šo jautājumu, grib būt vairāk padoma devējs, mazāk rājējs un pavēlētajs. Šādu audzināšanas taktiku piekopj Glifijs. Viņš nelieto varu un spaidus, bet uzticas audzināšanas ierosmes spēkam, kas ievada un nosaka iekšējo pārveidošanos. Te jau vērojama cilvēka patstāvīgās pašizveidošanās likumības nojauta, kas kā autonoms spēks noteic cilvēka augšanu un viņa dzīves gaitas. Kā šis garīgais autonomais spēks izpaužas uz ārieni, to Pestalocijs rāda Arnera slimības laikā: daži ciema ļaudis apvienojas, lai patstāvīgi turpinātu Arnera uzsākto audzināšanas darbu. Bet Arners izvesēlojas, un turpmākajā romāna darbības norisē nav iespējams novērot, kas būtu noticis, ja viņa uzsāktais darbs veidotos un attīstītos tālāk bez viņa vadības.

Pestalocijs, kā redzams, gan sāk jau kaut ko nojaust no cilvēka garīgās attīstības autonomās likumības, bet domas par šo likumību ir vēl neskaidras. Bija vajadzīgi vēl piedzīvojumi un novērojumi, kas rāda, kā cilvēki veido un kārto savu dzīvi tais gadījumos, kad tie nesaņem pavēles un aizliegumus no augšas, bet patstāvīgi un neatkarīgi izkopj sevi un savas dzīves kārtību un likumību.

5. "Linhards un Gertrūde". Otrais izdevums.

Jaunais izdevums parādās atklātībā pārstrādāts un saisināts ar dzīvākiem darbības norises tēlojumiem, pie kam dažu personu raksturojumi iegūst spilgtāku izteiksmi. Idejiskais saturs nav daudz mainījies. Vērojami tikai franču revolūcijas iespāidi, kas izpaužas it ka nemiera un steigas pilnā tēlojumā. Grūti nāsteikt, kas Pestalociju ierosināja uz romāna pārstrādašanu. Varbūt, viņš vēl reiz pastiprināta karta gribēja atgādināt romāna saturā izteiktās idejas, lai ^{domas} iededzinātu svēto uguni... un rādītu savos pamatos satricinātajai cilvēku sabiedrībai līdzekļus, ar kuļiem vienīgi ir iespējama glabšanās".^{28/} No otras puses vērojama it ka atkāpšanās tendence no augstajiem ideāliem un samierināšanās ar tuvu un iespējamo, ko diktē viņa piedzīvojumos un novērojumos izsmalcināta atbildības sajūta, lai kaut cik izlīdzinātu attiecības zemāko tautu ^{as} slāpu un dižciltīgo starpā, pret kuļiem viņš agrāk bija izteicies diezgan asi, viņš savu toni mīgstina, par ko liecina uz dižciltīgajiem zīmētie siltie vārdi romāna beigās.^{29/}

Tas tomēr nav galvenais. Romāna darbības gaita nojaušams kaut kas cits, dzīlāks, svarīgāks. Pestalocija kultūrfilozofiskā domāšana tuvojas savam noslēgumam, kas vērojams divos virzienos: pirmkārt, skats uz cilvēkiem un dzīvi top drūmāks, pesimistiskāks. Arnera darbību traučē bez gala daudz šķēršļū un kavekļu. Liekas, ka cilvēkiem trūkst netik vien spēju, bet arī gribas censties uz l a b o . Šai spēju un gribas trūkumā viņi arī nekautrējās atzīties: "To pasaule nemaz nevarētu panest, ja viss ietu pa pareizo ceļu".^{30/} Ta ļaunais klūst par nepieciešamu dzīves principu un l a b a ierosinātāju.

Otrkārt, skaidri vērojams, ka Pestalocijs pamazām atkāpjas no ideālas valsts un ideālā likumdevēja idejas, nonākot pie secinājuma, ka likumdošanas ceļā nemaz nav jācenšas sasniegt augstākos audzināšanas mērķus. To Pestalocijs tagad atzīst par lieku un nevajadzīgu.

Pestalocija valsts pamatā nav arī tautas brīvība. Viņš skaidri pasaka: "Ticība, ka tauta ar brīvību var radīt sev labaku kārtību un labākus dzīves apstākļus nekā ar valdības gādību, ir sapnis... Tas, ko

tagad runā, ir sapnis, kas tautu samaitā: cilvēks ir brīvs. Cilvēks nav brīvs. Ķēniņš ir vergs, un pilsonis kalpo. Viņš nav kā cilvēks brīvs piedzimis. Viņš ir piedzimis kā bērns, lai viņu ar pakļaušanu un padevi- bu izglītotu līdz tai brīvības un dzīves stāvokļa pakāpei, pēc kurās viņš, raugoties pēc savas kārtas, apstākļiem un spējām ar savu gudrību nobrieduma pakāpē var tikt".^{31/} Pestalocijam, kā redzams, nebija vēl skaidrības par to, ko mēs saucam par finalitati, nostādot to pretīm kau- zālitātei. Mēs zinām, ka cilvēks ir brīvs, pārvēršot kauzālās norises finā- ^{savā rīcībā} jās, kas pazīstamas Vunta ^{intelektsme} apzīmējumā kā mērķu heterogonija.^{32/} ^{blokens efekti} ^{mērķu priessistēta}

Lūzums vērojams arī, Pestalocija tīri praktiskajās audzinašanas un mācības idejās. Tā Glifijs sāk kritizēt pāts savus darbību ^{ieskratus} ^{zīmējoties} uz religijas mācībū. Agrāk viņš vairākkart pilnīgi noliedza parasto religijas mācību, tagad viņš atzīst, ka tā ir bijusi klūda. Viņu īpatnēja kārtā atbalsta kalps Josts, kas atrod, ka religijas mācības pamati nebūt nav noliedzami, jo "cilvēks savā dabā ir tik nošēlojama būte, ka viņam religija ir vajadzīga kā narkoze, lai panestu dzīves grūtības un pārspē- tu savas vajības".^{33/} Nostājoties uz līdzīga viedokļa, Glifijs pat pielau- ka viņa palīgskolotāja Margrieta, ticēdama pati rēgiem, to nenoliedz arī savā mācības darbā, jo "visas cilvēka zināšanas pa pusei ir maldi".... Pestalocijs nonāk pie secinājuma, ka uz dzīvi jāskatās ar laipnu, pacie- tīgu un saudzīgu skatu, neuzliekot par daudz augstas prasības, jo Arners tagad ik dienas redz, ka neraugoties uz visu grupību un gādību, viņa centieni nesasniedz mērķa. Nesasniedz mērķa tamēļ, ka daudziem, pat vi- ^{us} ^{us} ^{ieskratus} ^{zīmējoties} ^{vairāk} ^{cilvēki drīvē viņa} tuvu stāvošiem cilvēkiem atkarība no zemākās dabas ir daudz stiprā- ka nekā izglītības sasniegumi,^{34/} jo visur tur, kur viņam ^{je} ^{tu} vajadzēja nākt sabiedrībā ar sava pārākuma labo paraugu, viņi lieto spaidus un rupjo varu. Tā tad nav nekādas drošības, ^{pašaizliedzīgos centienus, rūpīgi} ^{novērtēs un ievēros.} pārdomātos noteikumus un labos likumus arī mērķtiecīgi izlietos. Tie var tikai sagatavot zemi, bet vai labā sēkla šai zemē augs un nesīs augļus, uz to nevar paļauties. Tā Pestalocija dzīves un pasaules uzskata arvien vairāk zīd illuzoriskie ideāli. Atrazdamies stāvoklī, kur it ka aptumšojas viņa jaunības dienu cerības, viņš sevi mierina ar jaunu atzi- ņu, ka katru reiz arī nemaz nav vajadzīgs sasniegt augstāko un tālāko mērķi, bet cilvēks var apmierināties ar tuvāko mērķu sasniegšanu. Tā ta- luma ideālu vietā pakāpeniski stājas tuvuma ideāli.^{35/}

6. "Pētījumi par dabas gaitu cilvēka attīstībā".

Pie šā darba mums jāpakavējas, lai noskaidrotu Pestalocija atsaci- ņanos no augstāko mērķu sasniegšanas un samierināšanos ar ikdienišķo,

tuvo un iespējamo. Citiem vārdiem - atsacīšanos no tālajiem un augstajiem ideāliem par labu tuvajiem ideāliem.

Pēc visa priekš revolūcijas gados pārdzīvotā, sevi uzņemta un dzīlās pārdomās pārstradata nav jābrīnās par to, ka franču revolūcija Pestalociju sevišķi nepārsteidza. Kaut gan revolūcijas laikā viņš jutās atbrīvots no bezdarbības un pildīja pat politiskus pienākumus, vēlak viņš tomēr, kā liekas, savu politisko darbību nožēloja^{36/}, jo savu iedomāto uzdevumu - noskaidrot un izlīdzināt pārāk asās pretešķības viņš nebija spējīgs izpildīt. Neveiksmes tomēr padara cilvēka skatu asāku un kritiskāku. Revolūcijas laika piedzīvojumi un novērojumi liek arī Pestalocijam pilnīgi atteikties no ideālās valsts un ideāla kikumdevēja idejas. "Ir un paliek patiesība: cilvēks būdams cilvēks, arvien savās domās, runā un darbībā jutīsies kā sava fiziskā pārsvara varas nesejs".^{37/} Tamēļ Pestalocijs tagad nonāk pie ieskata, ka veltīgi ir visi "filozofiskie un teologiskie eksperimenti" valdnieku audzināšanā, jo jaunaīs valdnieks, saņēmis savās rokās varu, ar saviem ieaudzinatajiem ideāliem nekā nezina iesākt, gluži tāpat kā zemes kungs^{38/} "Linharda un Gertrūdē". Fenelonu un viņa daudzos cienītājus viņš atzīst^{39/} tikai par "pusizglītotiem cilvēkiem". Redzam, ka revolūcijas gaitas straujo politisko un sociālo pārmaiņu laikā Pestalocijs vēl vairāk respektē cilvēka zemākās dabas bütību. Tagad viņš nonāk pie secinājuma, ka valsts un sabiedriskā dzīve ir neātdalāmi saaugusi ar cilvēka dzīvniecisko dabu, kas traucē viņa ideālos centienus.

Atskatoties atpakaļ, varam jau vērot Pestalocija raksturīgo attīstības gaitu. Viņa izejas punkts bija cilvēka augstākās dabas tīra ideja, kā to arī Russo bija iedomājies. Jo vairāk viņš iedzīlinājas dzīves parādībās, jo skaidrāka viņam kļuva nojauta par cilvēka dzīvniecisko dabu. Viņš vēl tīcēja ideālai valstij un ideālai sabiedrībai. Tad nāca franču revolūcija, ko daudzi apsveica kā savu cerību piepildījumu - ideālās valsts sākumu. Cerību piepildījuma vietā bija jāpiedzīvo dzīļa vilšanās, jo jaunie varas nesēji nebija labaki, bet gan daudz brutālāki nekā vecie. Par brīvību nevarēja būt runa. Beidzot no sajukuma pāri visu galvām pacēlās varas cilvēks, kas draudēja savai varai pakļaut visu Eiropu. Tas iedvesa bailes, bet modināja pārliecību, ka valsts un sabiedriskā dzīve nevar iztikt bez varas normām. Šīs domas Pestalocijs attīsta tālāk. Viņš redz, ka sabiedriskās dzīves pamata ir cilvēka atkarība no varas, jo varas apvēltītāis it kā aizstāv to, kas pats nespēj aizstāvēties. Pestalocijs atzīst, ka valsts var gan aizstāvēt savus pilsoņus, uzlabot dzīves apstākļus un veicināt tikumību, bet pēc visa tā, ko viņš ir novērojis un piedzī-

vojis, viņš domā, ka tas tā nenotiek,^{39/} un ka valsts nestāv savu uzdevumu augstumos.

Nostāja pret valsts varu Pestalocijam, kā redzams, radusies satrauktā garastāvoklī, jo savus ieskatus šai ziņā viņš pats drīz / vien atzīst par vienpusīgiem. Ja valsts nestāv savu uzdevumu augstumos, ta tas vēl nenozīmē, ka tā vispār nespēj rūpeties par savu pilsonu audzināšanu. Lai valsts spētu audzināt, kā to vēlas Pestalocijs, tad šādiem viņa nolūkiem vairāk atbilst valsts ar stipru varu. Viņš noraida katru nodomu un mēginājumu vājināt valsts varu, jo novājināta valsts nespēj nekā panākt savu pilsonu labklājības un tikumības pacelšanā.

Tāmējā pakārtošanos valsts varai Pestalocijs cieš kā mazāko dzīves ļaunumu. Viņš meklē cilvēka dzīves paraugus talaja pagātnē. Viņš iedeālā skatījumā tur redz stāvokli, kad cilvēks ir bijis brīvs no tagadnes dzīves tumšajām ēnām un ciešanām. Visai raksturīgi šīs pašas domas atgādina parastās pagātnei par labu noskaņotās sarunas un gaišās atmiņas par vecajiem labajiem laikiem. Šīs atmiņas savukārt atkal modina cerības uz ~~labākiem laikiem un gaišāku nākamību, kur~~
~~un tauta piedrīvos laimīgus laiku.~~ tumšās tagadnes ēnas atkal zudīs. Sakarā ar šādu domāšanas veidu Pestalocijs savos "Pētījumos" izšķir trejādus stāvokļus: cilvēka "dabas stāvokli", "sabiedrisko stāvokli" un "tikumisko stāvokli".^{40/}

Cilvēka "dabas stāvokli" Pestalocijs mēgina pat aprakstīt tīcēdams, ka tāds stāvoklis tiešām kādreiz ir bijis: "Dabas stāvoklis vārda patiesajā nozīmē ir nesabojāta dzīvnieciskā stāvokļa augstaka pakāpe. Cilvēks šai stāvoklī ir tīrais sava instinkta bērns. Šīs instinkt viņu vienkārši un bez pārdomām vada uz katru juteklisko baudu".^{41/} Tāda stāvoklī cilvēks gan nekad nav bijis, tomēr vērojams, ka Pestalociju mazāk interesē pats šai gadījumā domātais cilvēces aizvēstures laikmets, bet gan kaut kas cits: viņu interesē cilvēces attīstības ideja, kas saistās ar kultūrfilozofisko un religisko domāšanu. Viņa uzmanību valdzina cilvēka atrašanās "vippus labā un ļaunā", tikai ne Nic̄es, bet vecā paradīzes stāsta nozīmē, par ko liecina teikums viņa aprakstā: "Dabas cilvēks nezina, kas ir Dievs un kas ir grēks".^{42/} Talak Pestalocijs vēl runā par aizliegtajiem augļiem, kuru dēļ cilvēks zaudējis paradīzes laimību.

Tā ka Pestalocija domāšanā ar dabas stāvokli saistīs cilvēces attīstības ideja, tad šai stāvoklī jau atrodami arī iedīgļi no visa tā, par ko cilvēkam jatop sabiedriskajā stāvoklī. Vajadzīgi tikai izdevīgi apstākļi šo iedīgļu attīstībai. Tas ir tieksmes uz vērtībam un ideāliem. Kāmēr šie iedīgļi atrodas sastīguma stāvoklī un vērtību

tieksmes vēl nav pamodušās, tikmēr Pestalocijs redz cilvēkā "dzīvniecību". Šī "dzīvniecība" no vienas puses raksturota, kā "beizrūpība" un "atrašanās viņpus labā un ļaunā", bet no otras puses, kā īsta dzīvniecisko instinktu patvaļa un nenormēta dzīņu dzīve, kas tagadnes dzīves kārtībā vairs nav pieļaujama.^{43/} Šī hipoteze nav izsekojama, jo te vērojama tikai domu rotaļašanās ar varbūtībām.

Zīmīgs tomēr ir Pestalocija dabas tiesību izskaidrojums, Šai sakarībā Pestalocijs raksta: "Tiesību jēdzienu gandrīz nemaz nav iespējams saistīt ar nesamaitāto dabas stāvokli, glužu tāpat, kā to nav iespējams saistīt ar bērnības stāvokļa bezrūpību. Bez netaisnības apziņas un beznetaisnības izjutas tiesību apziņa nemaz nevar rasties. Tamēl, katrs tiesību jēdziens ir sabiedrisks jēdziems, un katra tiesību izjūta ir sabiedriska izjūta. Tā tad dabas tiesību jēdziens ir īstenībā tikai maldi."^{44/}

Kaut gan Pestalocijs patlaban citētajā formulējumā tiesību izjūtu saprot tikai kā sabiedrisku izjūtu, turpmākajā domu attīstības gaitā šāda tiesību jēdziena izpratne izrādās jau par šauru. Pestalocija tiesību jēdziena sakne īstenībā atrodama tikai trešajā - tikumiskās attīstības stāvoklī, jo savos "Pētijumos" viņš talāk raksta: "Es varu tikai kā tikumiska būte pats ar savu gribu nonākt līdz tai atziņai, ka labāki ir netaisnību ciest nekā netaisnību darīt".^{45/} Šīs pašas domas izteicis jau Platons savos dialogos, uzsverot, ka pilsoni nav likuma, bet tās nības bērni, saprotot taisnību, kā lietu sevi. Tomēr kātss atsevišķais cilvēks nedrīkst likuma pazudināt, jo ar to būtu apdraudēta valsts, tamēl ļaunu nedrīkst darīt, ja arī pašam būtu ļaunums jācieš.^{46/}

Pestalocija domas par pašu tikumību sākuma tomēr vēl ir neskaidras un maldīgas. Pēc viņa ieskata, tikumība neizaug no sabiedriskā stāvokļa, jo te cilvēks seko savām dzīvnieciskās labklājības tieksmēm. *No šā ieskata visiškā* Tamēl Pestalocijs secina: "Es esmu tikumisks spēks tikai ar to, ko es panāku pats sevi".^{47/} *Ar to ir teikts* Te Pestalocijs uzsver, ka tikumība ir individuāla un nepastāv divu starpā. Nu rodas jautājums, kādā stāvoklī tagad nonāk gimene? Reizē ar to mostas šaubas, vai Pestalocijs, gimenes cildinātājs un dievinātājs, vispār varēja tā domāt. Tik asa pretruna nav pieļaujama, un tamēl jānāk pie secinājuma, ka te paspīd no Fichtes dzirdētais "absolutais es", kas ar Pestalocija paša mācību grūti saskanojams.^{48/}

Nav šaubu, ka sarunās ar Fichti Pestalocijs iepazinās ar Kanta

brīvības ideju un tikumiskā pienākuma jēdzienu. Protams, ka ŠI īepazi-
šanās notika Fichtes apgaismojumā, kurā ētiskais individualisms un
absolutisms toreiz vēl bija diezgan neizkopts. Pestalocijs tomēr arēji
noteiktos formulējumus uzņem savos domu variantos kā tīru mācību.
Kad Fichtes filozofija bija nonākusi nobrieduma stāvoklī, tā Pestalo-
cijam nebija nedz saprotama, nedz pieņemama. Tikumības individuāla
rakstura uzsveršana no Pestalocija puses izskaidrojama ar to, ka viņš
gribēja tikai noliegt tikumības sociologisko pamatojumu. Pie tam Fich-
tes ietekmēts viņš aizraujas un apraksta tikumību kā antisociālu
atsevišķu cilvēka izturešanās veidu, kam nav nekādu sakaru ar vispāri-
go dzīvi.

gāz
Ka Viņš īstenība tā nedoma, Par to liecina viņa aizrādījums, ka
sabiedriskais stāvoklis prasa tikumisko, un cilvēks, juzdams sabiedriskā
stāvokļa noteikumus, kļūst tikumīgs. Bez tam tikumiskais stāvoklis pats
par sevi nemaz nevar eksistēt, jo tikumi dzimst dualismā, ne monismā,
un tikumiskās tieksmes var sevi attaisnot un parādīt savu spēku tikai
sabiedrībā. Tā tad tikai sabiedriskais stāvoklis nodrošina iespēju cil-
vēka tikumiskajai audzināšanai, kur rodas un savu darbību attīsta bri-
vas ~~personības~~ personības. Bet personības jēdziens nesaistās ar "esa" jēzie-
nu vien,- vajadzīgi arī "tu" un "viņš". Fichte turpretim ar savu
"es" jēdzienu atrodas izolēta stāvoklī, kur "es" apzinās sevi kā sub-
jektu. Pestalocijs ar šādu stavokli nevar apmierināties. Viņš ar savu
audzināšanu grib pacelt individu pāri subjekta un "esa" stāvoklim
personības stāvoklī, nodrošinot sakarus ar augstākajām vērtībām, vis-
pirmajā kārtā - ar ētiskajām vērtībām. Bet Pestalocijs arī saprot,
ka cilvēka tikumība nekad nevar būt pilnīga. Tai ir savas robežas,
jo tikumiskie centieni tikai retos gadījumos saistās ar lieliem un
izciliem varoñdarbiem. Sie centieni pa lielākai daļai attaisnojas un
vaiņagojas sasniegumiem vienkāršajās ikdienas dzīves attiecībās, tur,
kur "es saskaņā ar savas atziņas pakāpi savu tiro gribu - labu darīt
saistu ar saviem dzīves apstākļiem un kā tēvs, dēls, priekšnieks,
apakšnieks... cenšos visās šais attiecībās meklēt netik vien savu la-
bumu, bet apmierināt arī to vajadzības, kurām es pēc savas pārliecības
esmu palīdzību, atbalstu un padomu, kā arī paklausību, uzticību un pade-
vību parādā".⁴⁹ Ta tad, tur kur ir modusies vērtību izjūta cilvēks,
cenzdamies pēc l a b a , nebūt nerikojas pret savu *gribu*, bet *tikumīs-*
kai darbībai *ir* labprātības un patikas *pēskaņa*; *ta* *(gribas virzenu, kas vīrgāms vīla)*
raksturo tikumiskas personības rosību un darbību. Par to, lai tieksmes

uz tikumību neizsīktu, jāgādā katrai valdībai un katrai valsts varai.

(nāv)
Te vairs runa par to, ka tikumība ir individuāla un nepastāv di-
vu starpā. Šiem ieskatiem Pestalocijs jau ir pāri. Savas vērtību nojau-
tas un tikumiskās gribas vadīts cilvēks, cīnīdamies ar savām juteklis-
kajām dzīnām, var labu darīt savā ģimenē un savā tuvākajā un tālākajā
apkaimē, ar vienu vārdu — visur, kurš viņš atrodas. Bet viņš var, rau-
goties pēc saviem dzīves apstākļiem, attiecīnāt savus tikumiskos cen-
tienus tiklab uz saviem apakšniekiem, kā arī uz pāri viņam stāvošo
likumu un valsts varu. Tā tikumiskais stāvoklis pilnā mērā iekāro vie-
tu sabiedriskā stāvokļa centienos. Te izdarbojas cilvēka labākie spē-
ki, ierādot pašmērķa starpā vietu arī svešmērķiem, jeb — citiem vārdiem-
uzņemot heteroteliju autoteliju, ko V. Sterns apzīmē par introcepciju.
Pestalocija tikumiskās personības introcepcijā vērojami jau visi
trīs V. Sterns uzrāditie svešmērķības veidi: hipertelija, sintelija un
ideotelija. Introcepcija hipertelijas centienos liek nojaust, ka cil-
vēks ir netik vien viņam pārkārtotā veseluma daļa, bet ka viņš iz arī
ša veseluma līdzdalīnieks. Introcepcija sintelijā norāda nevis tikai
uz sevis nodošanos citiem, bet *arī* uz sevis pacelšanu un izdaiļošanu ar
nodošanos citiem. Introcepcija ideotelijā nozīmē idejas parākuma
atzišanu par punktuālo "esu", pacelot šo "esu" augstākā, pašizraudzī-
to pienākumu labprātīga pildītaja stāvokli, citiem vārdiem — personī-
bas stāvokli, kas, kā jau redzējam, ir Pestalocija *ai* pedagogisko centie-
nu gala mērķis. ^{50/}

L iter at u r a s a v o t i u n p i e z i m e s :

1. Delekat, Fr. — Joh. Heinr. Pestalozzi. — 101. lp.

xxxxxxxxxxxxxx

2. Schmidt, H. — Philosophisches Wörterbuch. Kröner, Leipzig, 9. Aufl.

1934. — 433. lp; arī — Eislers Handwörterbuch der Philo-
sophie. Mittler M. S., Berlin; Aufl. 1922. — 419. lp.

3. Celms, T. — Dabas fenomens un dabas reālitāte. Daugava, 1939. I-67. lp.

4. Hartmann, N. — Das Problem... 216. lp.

5. Delekat, Fr. — Joh Heinr. Pestalozzi. — 7. lp.

6. Guyer, W. — Pestalozzi. Huber u. Cö, Frauenfeld — Leipzig 41. u. 42. lp.

7. Seyffarth. — I 194. lp. 8. Ibid — I ^{III 314, 321.} 275. lp.

Die Industrie-Armenschule auf dem Neuhof *Absurdstunde* ³¹⁵ ^{III - 314}

9. Delekat, Fr. — 121. lp. 10. Seyffarth — I ["] 269. lp. 11. Ibid — I ["] 267. lp.

- ^{IX - 198} *Wie Gott und...* ^{Absurdstunde} ^{III - 314} *Hendstunde* 13. Hartmann, N. — Das Problem... 137. lp.

14. Seyffarth — VI 39. lp. 15. Delekat — 126. lp.

Der Einfluss der Dienstbarkeit auf den Handmann. Ein Schwerpunkt-Blatt. 1782.

16. Seyffarth — IX 274. lp. "Ansichten und Erfahrungen".

Ausichten und Erfahrungen *die Idee der Lehrlingsbildung betreffend.*

IV 296.
17. Ibid - II 349.1p. Leichard und Gertred

18. Spranger, E.- Pestalozzis "Nachforschungen". Berlin 1935. Verl. der

Akademie der Wissenschaft - 3. 1p. ~~Leichard u. Gertred... III~~

19. Seyffarth - V 369.1p. 20. Ibid - V 367.1p. 21. Ibid - IV 299.1p.

~~Leichard u. Gertred... III~~ 22. Ibid - IV 417.1p. 23. Delekat - 170.1p. 24. Seyffarth - IV 532.1p.

~~Leichard u. Gertred... IV~~

25. Ibid - IV 532.1p. 26. Ibid - IV 418.1p. 27. Ibid - IV 564-578.1p.

~~Leichard u. Gertred... IV~~

28. Ibid - VII 368.1p. 29. Ibid - VII 336., 340., 351.1p.

~~Leichard u. Gertred... IV~~

30. Ibid - VII 237.1p. 31. Ibid - VII 180.1p.

32. Wundt, W.- Grundriss der Psychologie, 1902.- 400.1p.

~~Christ. u. Else~~ 33. Seyffarth - V 58., 205., 217. - VII 165.1p. 34. Ibid - VII 319.1p.

35. Salidz. Hartmann, N.- Zur Grundlegung der Ontologie. Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig 1935.- 319.1p.

~~Wie Gertred... I vist~~

~~Ja oder nein. (Revolutionsschriften)~~

36. Seyffarth - IX 20.1p. 37. Ibid - VIII 34.1p. 38. Ibid - VIII 28.1p.

~~Meine Nachforschungen...~~

39. Ibid - VII 399.1p. 40. Ibid - VII 436-437.1p. 41. Ibid - VII 438.1p.

42. Ibid - VII 438.1p. 43. Salidz. Spranger, E.- Pestalozzis "Nachforschungen", eine Analyse. Berlin, 1935.- 10.1p.

44. Seyffarth - VII 441.1p. 45. Ibid - VII 441.1p.

46. Stenzel, J.- Platon der Erzieher. Meiner, Leipzig 1938.- 301.1p. Ari-
Platons, - Sokrates aizstav. runa, Kritons, Faidons. Tulk. Fr.

Garais, izd. A. Gulbis Riga, 81-82.1p. 47. Seyffarth - VII 483.1p.

48. Pestalocijs iepazinās ar Fichti 1793. gada Richtersvila.

49. Seyffarth - VII 473.1p.

50. Stern, W.- Die menschliche Persönlichkeit. Joh. Ambr. Barth, Leipzig,
III Aufl. 1923.- 58.1p.

III P E S T A L O C I J A R E L I G I J A.

Religiskās audzināšanas ziņā Pestalocijs, kā 18. gadu simteņa bērns, piederēja laikmetam, kur dažus religiskus paradumus vēl ieskatīja par pilnīgi saaugušiem ar dzīvi. Bez tiem mājas un gimenes dzīve nemaz nebija domājama. Pie šādiem paradumiem piederēja kopējā gimenes lūgšana, ko Pestalocijs turēja augstā cieņā tiklab savā gimenē, kā arī savu audzināšanas iestāžu dzīvē un darba gaitā. Šo paradumu Pestalocijs raksturīgi attēlo "Gertrūdes dzīvojamās istabas" aprakstā.

Gimenes un mājas saimes kopējo lūgšanu ieviešanās dzīvē jaat-
zīst par reformācijas nopolnu tautas audzināšanu. Šis paradums iero-
sināja religiskas pārdomas un veicināja iedziļināšanos svētajos rak-
stos. Cilvēki, kas ar bībeles lasīšanu bija ieguvuši vispusīgu dzīves
gudrību, tai laikā nebija retums, bet sastopami arī vēl mūsu dienās.
Tāmēj Pestalocijs bija pat ar mieru attaisnot atsacīšanos no audzi-
nāšanas ziņā derīgu grāmatu lasīšanas, ja tikai māte ar bērniem lasī-
ja bībeli un kopā ar viņiem rītos un vakaros lūdza Dievu. Religijas
apgarotajā dzīvē Pestalocijs pats bija tāda mērā ieaudzis, ka religi-
jas filozofijas teōrētiskās problēmas viņa nevaldzināja. Nekādi pie-
rādījumi par Dieva esamību viņam nebija vajadzīgi. Viņa neinteresēja
jautājumi par Dieva substancialitati. Tā laika teologiskajā racionā-
lisma viņš saskatīja lielu vienpusību, bet cilvēkus, kas iedomājās, ka
viss ir pierādāms prāta slēdzieniem, viņš atzina par nenormāliem.
Pestalocija uzmanību mazāk saistīja religiskās dogmas, bet gan vairāk -
baznīcas iekšējā religiskā dzīve. Jau Neihofas dzīves un darba posmā
Pestalocijs vēroja, ka apkārtnes zemnieki dzīvo māntīcībā, bet izglī-
totie tikai arēji pieķeras religiskajām ^{jai} dogmām. Viņš domā, ka šis para-
dības izaug no vienas un tās pašas saknes. "Galvā ienemtie Dieva tē-
li ... nav ne par matu labāki un cilvēka dabai nekaitīgāki par pagā-
nu akmeņu un koka elkiem".^{1/} Šie vārdi jau diezgan zīmīgi raksturo
Pestalocija jaunības gadu religiju, kurā vērojama no vienas pusē
novēršanās no oficiālās baznīcas dogmatikas, bet no otras pusēs -
neierobežota religisko simbolu noraidīšana, bez kuriem toreizējā tau-
tas religiskā dzīve nebija īsti domājama. Par zināmu vienpusību Švei-
~~oficiālās (kā arī par to, ka tauta ar savu bārnīcu nebija apmierināta)~~
ces baznīcas dzīvē liecina tas, ka blakus protestantu oficiālajai ga-
~~varejā~~
ridzniecībai savu pašdarbību plaši attīstīja piētistu slādinātāji,
pie kam vērojama vēl viena gluži jauna parādība: kaut gan sabiedrības
plašākā daļā turas pie baznīcas tradīcijām, šur tur, varbūt, sakarā ar
franču revolūcijas ieskaņām, tautā sāk iespiesties teōrētiskais un

praktiskais ateisms.^{2/} Tikiļdz to manīja Pestalocijs, viņš savu iztūrēšanos pret oficiālo baznīcu mainīja pēdējai par kabu, lai ar savu baznīcas kritiku neveicinātu ateistu mērķus.

Izvairīšanās no baznīcas kritikas tomēr nenozīmēja samierināšanos ar oficiālo baznīcu. Viņa personīgā religiskā pārliecība un ikdienas paradumi liecina vairāk par nosvēršanos uz piētisma pusī. Nav nosakāms, kurš piētisma virziens Pestalocijam bijis tuvāks, jo tiklab hernhūtisms, kā arī Spēnera un Frankes virziens daudzajās sektēs bija dažādi niansēts. Viņa religiskā pārliecība ir vairāk sintetiskas dabas, radusies uz novērojumu pamata, pie kam viņš neapklaijas ^{os virpienos}, ^{ievievo un raksturīgo un radīcīgo} stājas pie atsevišķam parādībām, bet cenšas uztvert ^{ī-} tipisko. Ta itin zīmīgi tā laika piētistus raksturo tas, ko Kristaps par viņiem stāsta skolotājam Glifijam, apliecinot, ka pie viņiem varot atrast padomu un mierinājumu un ka viņi esot pret rupjībām un varas darbiem, kas citās vietās ciema ļaudis novedot līdz dzīvnieku stāvoklim. Pestalocijs vēro arī piētistu "nopietnību, godīgumu un samnieciskās zināšanas" un tāmdēļ nav apmierināti ar to, ka viņu centienus neatzīst un tos pat ierobežo. Ka vienīgo nevēlamo parādību Pestalocijs piētisma redz atdalīšanās un norobežošanās tieksmi, pirmkārt, individuāli, mēginot ^a savu iekšējo dzīvi atbrīvot no sakarības ar vispārīgās dzīves parādībām un attiecībām, otrkārt, cenšoties savā brālībā izolēties, ar to it kā pieskaitot ^{jau} sevi Dieva izredzētiem.

Blakus šim virzienam "Linharda un Gertrūdes" I un II daļā vērojams cits tautas dievticības tips: rupjā zemnieku reliģīzitate ar ticību personīgajam velnam un ietiepīgu pieķeršanos katķismam, nesaprotoši pašas mācības dzīlākā satura. Par šim parādībām Pestalocijs, kā jau redzējām, sākumā ironizē, bet vēlāk, saskaņā ar pieaugošo pesimisma noskapu un franču revolūcijas iespaidiem, "Linharda un Gertrūdes" otraja izdevumā tautas masu mānticību atzīst par mazāko ļaunumu. Lielāks ļaunums viņa acīs tagad ir tautām draudošais ateisms.

Sakarā ar to Pestalocijs tomēr dziļi izjūt oficiālās baznīcas ēnas puses. Visa ļaunuma sakni viņš redz "liekvārdībā" /Maulbrauchen/ un garīdzniecības varas kārē /Geist der Pfaffheit/. Ko nozīmē "liekvārdība", Pestalocijs rāda leitnanta Glifija pastāstījumā par savu bijušo priekšnieku, kas aiz sīkstulības saviem ļaudīm ieturējis algas, bet teicis viņiem dedzīgas patriotiskas runas. Klausoties leitnanta stāsta, visi smej. Nesmej tikai mācītājs apzi-

nādamies, ka arī viņa darbībā ir momenti, kur viņš "tukšam vārdu pāmācībām trūcīgajai tautai norāda uz mūžīgo ķēniņu un mūžīgo tēvzemi". Liekvārdība katrreiz neizpaužas šāda rupjā veidā, bet par bīstamu Pestalocijs atzīst arī kanceles retoriku, tiklab "dzirkstošo un dārdošo, kā arī gladmojošo un liekuļojošo", nerunājot par "naža likšanu pie rīkles". (Visos šais gadījumos klausītāji nedabū dzirdēt nekā no tā, kas viņiem varētu noderēt atsevišķajos dzīves vajadzību gadījumos.) Pestalocija spriedums par ^{tā laika} toreizejiem garīdzniekiem ir ass un noteikts: viņu lielāka daļa nemaz nepazīst cilvēkus, bet tikai eņģelus vai velnus. Bet ja viņi gribētu pazīt cilvēkus, tad tas ^{tās} viņiem būtu iespējams, ja viņi nespredikotu. Tas ir tās pašas domas, kurās savā laikā izteicis Luters. ^{visās aprādā, ka tās.} ^{lai} Unādams par nabaga dvēselēm, kurās tikai iebiedē, bet nesaka, kur lai viņas atrud mietu. Te jautājums īstenībā grozās ap protestantiskās baznīcas religisko praksi, kur svarīgākā vieta ierādīta "vārdam". Izrādās, ka pēc divi ar pus simts gadiem liela reformatora ideja- vārda spēks, par ko viņš bija nesatricināmi pārliecināts, bija nonācis tādā novārta stāvoklī, ka to jau sajuta kā reliģiskās dzīves traucētāju.

Lai nerastos pārpratumi, tad šai pašā sakarībā jāaizrāda, ka Pestalocijs liekvārdības jēdzienu attiecināja netik vien uz baznīcas audzināšanu, bet "liekvārdību" viņš necieta arī skolas mācībā un audzināšanā, zinātnieku priekšnesumos, grāmatās un it sevišķi preses periodiskajos izdevumos, atrodod ^{tā}, ka "ievadrakstu automāti ir vēl bīstamāki nekā kanceles gramofoni". ^{3/} Acīm redzot te jautājums grozās ap vispārīgu kultūras parādību. Modernās dzīves sarežģītajos apstākļos vērojamas arvien lielākas grūtības nodrošināt sakarus teōrijas un prakses starpā. Nav tomēr noliedzams, ka nogrimšana teōrija tur, kur jārāda prakse, jaatzīst par vienpusīgu, kaut gan pati dzīve veicina šādu vienpusību, un neviens kultūras cilvēks no tās nav pilnīgi brīvs. Arī Pestalocijs pats nespēja no šīs vienpusības pilnīgi izvairīties. / Kad pretinieku liekvārdība apdraudēja viņa audzināšanas iestādi Iverīta, viņš Nīderera persona atrada vīru, kas liekvārdības uzbrukumus atsita ar liekvārdību. Šai ziņā Pestalocijs Nīdereru pat apbrīnoja. Pēc būtības tā viņam tomēr bija nesimpatiska tiklab religiskajā dogmatikā, kā arī politikā un audzināšanā. /

Pestalocijs, kā jau minēju, apkaro arī baznīcas un garīdzniecības tieksmes pēc varas / Geist der Pfaffheit/, jo, pēc viņa domām, ticības karu laikos baznīca un garīdzniecība bija atradusies par daudz bēdīgā loma. Viņa norādījumi tomēr nav attiecināmi tikai uz pagātni.

Viņš ir tais domās, ka varas tieksmes pieder pie baznīcas būtības, un ka šīs tieksmes ir sevišķi bīstamas, jo tās tver cilvēku visjūtīgākajā vieta. "Tu nēm gūsta cilvēkus viņu lūgšanas stundā. Tu padari nevīrišķīgus valsts dēlus un iecel garīdzniekus par kēniņiem", bet kad vara ir rokā, tad tu prasi apspiestajai tautai: "Vai tu zini manu tiešību no galvas?" Te Pestalocijs neatrod vairs nekā kopēja ar Jēzus mācību.

Lai izsargātos no šādas varas, kas neveicina patieso religisko audzināšanu, Pestalocijs "Linharda un Getrūdes" pirmajā izdevumā paredz religijas mācību bez katķisma un dogmatikas, kaut gan vēlak šai ziņā savus ieskatus groza. Viņš noliedz religiju visu transcendentu, bet uzsver dievticība mantotos tikumiskās dzīves motivus, kur svarīga nozīme Jēzus dzīves paraugam. Noliegdams katru baznīcas varu, Pestalocijs to mēr domā uzticēt garīdzniecībai valsts "augstakās policijas" pienākumus religijas mācības uzraudzībā. Te vērojama netik vien apsveicama tolerance, bet arī censanās nodrošināt valstij kristīgas valsts rakstu. Tā būtu valsts dzīvē visai izdevīgi izmantota arī baznīca kā reliģiskās un tikumiskās audzināšanas faktors, ievadot tādā kārtā baznīcas varas tieksmes citā, tautas audzināšanai labvēlīgā virzienā.

Bet jau agrāk redzējam, ka kristīgās valsts ideja Pestalocijam ir parejoša parādība. Sakarā ar to mainās arī ieskati ~~zīmējoties~~ ^{par} uz religiju un religisko audzināšanu. Jo vairāk viņš atkāpjas no kristīgās valsts idejas, jo vairāk viņš atzīst tautas religiskās dzīves nozīmi dzīvniecisko dziņu apkaņošanā, kaut ŠI religija arī ir nepilnīga. Cilvēks "grib Dievu bīties, lai viņa dabas dzīvnieciskās dziņas viņa nenomāktu un naturētu necieņas stāvokli."^{4/} Te dievbijībai, kā redzams, ir noteikts mērķis. Bet tas ir tikai viens uztvērumš. Tālak rodas atkal neskaidrība un pretrunas par Dieva priekšstatu cilvēkā. "Ja tu esi... mulķis, tavs Dievs algo tavu mulķību ar mūžīgo dzīvību un cilvēka prātu ar mūžīgo pazudināšanu. Ja tu esi tirans, tavs Dievs nepazīst nevienu cita tikuma kā padevību, un engeli klanās viņa tropa priekšā, gluži tāpat, kā tavi vergi tava priekšā"....^{5/} Šai sajukumā rodas zināma skaidrība, ja arī religiskajā attīstībā mēgina saskatīt trīs "stāvokļus". Dzīvnieciskajā stāvoklī cilvēkam nav nekādas religijas, un tā viņam arī nav vajadzīga, jo "dzīvnieciskā nevainība neupurē, nelūdz, nesvēti un nelād."^{6/} Tas saprotams, tāmēj, ka tāds stāvoklis, kā jau redzējam, nemaz neeksistē. Kas ~~zīmējas~~ ^{attiecas} uz sabiedriskā stāvokļa religiju, tad Pestalocijs arvien asi uzbrūk valsts oficiālajai baznīcāi, bet steidzas ar papildinājumu, kas izteikts šādos vārdos: "Nacionāla religija cilvēkam jāsaudzē īstās religijas labā. Mērķa svarīguma dēļ jāsamierinās ar

nederīgo līdzekli". Kaut gan Pestalocijs nenoskaidro, kāda ir viņa īsta religija, tomēr te atkal vērojamas mums jau pazīstamās domas: labāk dzīvot ar sliktu religiju, kaut tā arī būtu viltus īerocijs valsts varas rokas, nekā bez religijas.

Religiskā dzīve, gluži tāpat kā tikumība, var attīstīties tikai sabiedrībā, bet valsts religija nevar cilvēku novest pie īstas kristietības. Uz to jācenšas katram atsevišķam cilvēkam pašam par sevi, gluži tāpat kā uz tikumisko pilnību. Tā tad īsto religiju, tāpat kā tikumību, Pestalocijs saprot tīri individuāli. (Ari) Te vērojama Fichtes ietekme. Vai nu šā iemesla dēļ, vai arī sekojot laikmeta garam, Pestalocijs nonāk pie diviem religijas jēdzieniem: īstās individuālās religijas un valsts religijas. Individuālā religija, sargādama īstās religijas raksturu, tomēr nevar palikt par atsevišķu cilvēka apslēptu noskaņu. Tā izpaužas uz ārieni, modina religisko noskaņu savā apkārtnei un sastopas ar šo noskaņu citos cilvēkos. Tā rodas religiskā apvienība, kur individuālā griba sašķtas ar kopgrību un parāda savu spēku uz ārieni sociālā darbībā.

Tā redzam, ka 18. gadu simteņa reliģīzitātē bija noticis lūzums. Šis lūzums nenāca negaidīts. Kultūrfilozofisks skats jau dažus gadus simtus ipriekš var vērot religiskajā domāšanā nosvēršanos uz subjektīvo pusī. Tā protestantisms vairs neatziņā pāvesta nemaldīgu un dievības pārstāvniecību virs zemes. Zūd arī garīdznieka starpniecība: katrs cilvēks pats grib just sevi Dievu un runāt ar Dievu bez kādas starpniecības. Viduslaiku religiskais pasaules uzskats sāk skobīties. Anzelma un Akvīnas Toma Dieva esamības pierādījumi zaudē nozīmi. Ticīgie tic Dievam bez kādiem pierādījumiem, bet viduslaiku logiskās formulas neviens vairs nepārliecina. Ja arī Descarts vēl šos Dieva esamības pierādījumus atkārto, tad tas izskaidrojams ar viņa scholastisko izglītību. Viņš tomēr jau redzēja un piedzīvoja, ka jaunajam virzienam zinātnē un mākslā, kas sāka ietekmēt dzīvi, nav vairs uzspiežama domāšana absolūtajās kategorijās. Dievības ideja tāmēļ vēl nezuda. Zuda tikai tās vienotais simbols, un radās pātentieni dievības ideju filozofiski noskaidrot. Ar laiku tomēr šur un tur prāti sāka nosvērties uz to pusī, ka šī ideja pilnīgi atmetama. Sākumā šādas domas radās atsevišķu materialistiski noskaņotu filozofu galvās, bet Pestalocija laikā ateisma idejas jau sāka ietekmēt tautu. Tā tomēr nebija vienāgā nelaimē. Reizē ar to religiskajā domāšanā ieviešas vienpusīgs intellektuālisms. Tiešo religisko

izjutu sak apdraudēt Dieva idejas teōrētiskās problēmas, ko veicina apgaismības laikmeta izglītība ar savu lozungu: sapere aude! Pestalocijs pats gan savā izglītības gaitā šai ziņā nebija cietis. Šim virzienam nepievienojas arī Gēte. Tomēr ar oficiālo baznīcu ne vienam, ne otram nav vairs īsti pa ceļam. Bet Kants jau stāv tālu no pirmprotestantiskās dogmatikas un visu "statutaro" religiju jau uzskata kā neatbilstošu laikmetam.^{8/}

Tie bija pirmie mēginājumi atbrīvoties religijā no dogmatikas, bet pāturet un pasargāt kristīgās ticības praktiskās vērtības. Tā jāsaprot arī "Linharda un Gertrūdes" IV daļā ievietotā religiskās audzināšanas programma. Te Pestalocijs neinteresējas par teōrētiskajām problemām, bet gan cenšas pasargāt tautu no autoritatīvās teocentriskās audzināšanas, kas neveicina īsto kristietību un tautas tikumisko audzināšanu. Šā iemesla dēļ Pestalocijs nav samierināms ar oficiālo valsts baznīcu un religiskajā audzināšanā grib iet savus ceļus.

- L i t e r a t ū r a s a v o t i u n p i e z i m e s :
- Linh. u. Gertr. 1785 III 8.*
1. Seyffarth - IV 458.
Linh. u. Gertr. II 8. II 8.
 2. Ibid - VII 174.
 3. Delekat, Fr. - Pestalozzi ... 224. lp.
Meine Nachforschungen ...
 4. Seyffarth - VII 414. lp.
 5. Ibid - VII 416. lp.
 6. Ibid - VII 505. lp.
 7. Ibid - VII 508. lp.
 8. Salīdz."Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft".

IV P E S T A L O C I J A A U D Z I N Ā Š A N A S
MĀCĪBĀ.

Kā jau priekšvārdā minēts, Pestalocijs nav savas padagogiskās idejas sistēmatiski sakārtojis. Tās jāmeklē viņa ~~belletristiskās~~ rakstos un apcerējumos. Tā ka viņš stāvēja tuvu tautas dzīvei, kur tai laikā vēl trūka viensnepieciešamakās mācības un audzināšanas, tad viņa audzināšanas mācība ^{attiecības} zīmējas vairāk uz lauku tautas elementāro izglītību.

Elementāro audzināšanu un elementāro mācību parastajā ikdienas dzīvē neuzskata par visai svarīgu jautājumu, bet diezgan bieži dzirdamas domas un spriedumi, ka te darbība ~~zīmējoties~~ ^{loti} ~~a un~~ ^{viegli saprotama} uz vienkāršām lietām un parādībām. Uz to pusi, meklējot mācības darbībai izejas punktu un virzienu, nosverēas arī Komenska galvenās didaktikas prasības. Komensks savā didaktikā prasa: propiora ante remotiora, generalia ante specia-
lia, regularia ⁱ ante irregularia,^{1/} bet mūsu laika didaktikas mācī-
has grāmatas šīs tezes arvien mēdz izteikt vairākos variantos apmēram šādiem vārdiem: no tuvā uz tālo, no vispārīgā už atsevišķo, no vienkāršā uz salikto, no vieglā uz grūto, no parastā uz neparasto u.t.t.^{2/} Iedziļinoties šais prasības, redzam, ka te kaut kas nav vēl pareizi, ka te kaut kas izteikts nepilnīgi. Prasībā, ka elementāra mācība un audzināšana jāsāk ar tuvo, vispārīgo, vienkāršo, vieglo, parasto u.t.t., nav izteikts pats ~~svarīgākais~~. Uz to, neatkarīgi no Komenska didaktikas tezēm, norāda Pestalocijs savā elementārās audzināšanas teorijā, par to rakstīdams "Gulbja dziesmā". Viņa domas šai jautājumā tur apmēram šādas: ja runā par audzināšanas un mācības vienkāršīšanu, tad ar to nav teikts, ka viiss vienkāršais ir jutekliski apjaušams. Jutekliskā apjauta ir tikai arejā uzskate, kas nebūt vēl nenodrošina tuvo, vienkāršo un vispārīgo lietu skaidrību un izpratni. Lietu un parādību ~~psychiskais~~ attēls, ko mantojam pieredzē var būt pavism nepareizs, sakrop-
lots un klūdains. No klūdam var pasargāt tikai gara darbība, ~~Bet kas gara darbība ir ierosināma ar uzskati jau mājas un gimenes dzīvē, vērojot tuvāko apkārtmi.~~ Te Pestalocijs, kā redzams, runā par to, ka skolas mācības un audzināšanas sākums būs arvien sekmīgāks tad, ja bērni mājas un gimenes dzīvē būs ^{jau} sakrajuši bagātīgu uzskates vielu un ievadīti ~~jau~~ gara attīstībā. Skolas uzdevums ir ~~pieslēgties~~ ^{uzveikt} ^{jo} ~~sim~~ attīstībā sākumā ^u un turpināt gara dzīves tālako izveidošanos. Acīm redzot, Pestalocijs sagaida, lai mājas ~~u~~ audzināšana un gimenes dzīve jau bērnus pieradina pie pašdarbīgas novērošanas un

ievada gara dzīvē, kurai pakārtojas praktiskais darbs un vēlak arī aroda mācība. Tomēr vispārīgo izglītību nedrīkst no paša sākuma saprast vienpusīgi, jo Pestalocija izteiktās domas nebūt netraucē aroda mērķu reālizēšanai, ja tikai iešana šo mērķu virzienā notiek īstajā vieta un īstaja laikā. Ja "aroda un kārtas izglītībai arvien jāpaliek pakārtotai cilvēka izglītības vispārīgajam mērķim", tad tas vēl nenozīmē, ka arodam un kārtai audzināšanā vairs nav nekādas nozīmes. Raksturīga, kaut arī pakārtota nozīme Pestalocija audzinā-
~~raugoties uz dzīves mērķiem,~~
šanā, zīmējoties uz audzināšanas mērķi ir viņa "individualstāvoklim" un cilvēka dzīves apstākļiem. Tā "Vientuļa vakara stunda" lasām:

"Nekas tā nesaboja dzīves mērķus, kā sapnotāji un visuzinātāji, bet neviens neveicina šos mērķus vairāk kā modrie sīko ikdienas darbu daritāji, tāmēl audzināšanai jābūt nomodā, lai tai būtu šai ziņai sakari ar tautas prasībām".^{3/} Tā tad še redzam vienu no Pestalocija svarīgākajam audzināšanas idejām, kurās galvenā pazīme ir nesavīga kalpošana tautas dzīves prasībām ar diferencēto ikdienas darbu.

Šāda Pestalocija audzināšanas mērķa nojauta saprotama, jo atmetot domas par cilvēka saistībām ar tiešajiem dzīves apstākļiem, atsevišķais cilvēks tikušs izolēts, un tam zustu pamats zem kājām. Tikai atrazdamies konkrētā vēsturiskā sakarībā ar savu apkārtņi cil-
~~spējot ierindojot sevi~~
~~spējām atbilstošā~~
~~savus pienākumus~~
vēks var pilnīgi attīstīt un izveidot savus dzīlāko saturu, pildot savus pienākumus un baudot arī daudzējādi gandarījumu, Šo pienākumu pildīšanā. Viena no lielajām apgaismības laikmeta klūdām bija tā, ka šai laikmetā no cilvēcības abstraktā jēdziena attīstīja par daudz plašu kultu un ar to cilvēkam atņēma determinēšanās iespējas uz praktisko dzīvi, apkārtņi, tautu un valsti, tās prasībām un vajadzībām. Atstājot novārtā šos pozitīvos momentus, cilvēks nonāca abstraktā vienpusībā. Internacionālo apgaismības ideju pārstāvji arvien ir noskatījušies ar vienaldzību uz tiem, kas savus garīgos cilvēces ideālus centās attiecināt uz tautu, tēvzemi, darbu, arodu, nenojaušot, kāda dzīla nozīme ir šim pieticīgajām tieksmēm. Šais gara dzīlumos ir pratis ieskatīties Pestalocijs, likdams garam darbo-
~~audzināšanai~~
ties par svētību tautas dzīvei un veicinādams jaunatnes ieaugšanu tautas dzīves prasību pildīšanai. Šāda audzināšana objektīvajā gara var sekmīgi norisināties tikai tad, ja cilvēku krietni audzina ģimenē un labi māca skolā. "Cilvēks, kas nav klusīs stiprinājis savas atziņas un nav līcis tās noteiktā darbā, bet tikai vieglā lidojumā iepazinies ar zināšanām, pazaude dabas nosprausto ceļu, noteikto, modro, uzmanīgo skatu, mierīgo, kluso, prieka pilno patiesības izjūtu".^{4/} Tāmēl nosprausto ceļu un prieca pilno patiesības izjūtu cilvēks nonāk iekļautīgā savīsībā un zaudē arī iespēju savai gara veidojumā tikt pie tās

izglītības, jo

dzīvē visur vērojams likums: "Kas savā gara veidojumā nav izglītīts cilvēks, tam arvien trūkst pamata, lai kārtīgi pildītu savus pienakumus".^{5/} Ta tad cilvēks veido savu dzīvi un attiecības ar apkārtni un citiem cilvēkiem, lai šais attiecībās pārveidotu pats sevi; viņš karto dzīvi, lai šai dzīvē pats sevi no jauna radītu.

savas vērtības nodrošināšanai vissām
Šī jaunradīta dzīve ir viņa gara dzīve, kas tiecas arvien uz priekšējās tautas dzīvē, kur viņš ar savām iemīļotajām spējām piešu un uz augšu, lai ieaugtu objektīvajā gara un paceltos vertību māksmu.^{6/} *pildīšanā kalpo savas ūnītācās vai plānotācās ap-*
pasaulē. Kārtības vajadzībām.

Šai ieaugšanas gaitā Pestalocijs saskata dažādu spēku darbību, bet šīs viņa spēka iedalījums neienes viņa mācībā nekā jaunradītā praktiskā izveicība. Mūsu dienās, protams, noviesas vairs nesaule, kā visām īstām spējām na, tamēļ tam varam paitēt garām. Nozīmīgāks ir Pestalocija norādījums uz to, ka katrs cilvēks savā individualajā stavoklī ieņem tikai šauru ierobežotu vietu un no šejienes karto attiecības ar dzīves bezgalīgo dažādību, cik un kā tas atbilst katra stavokļa prasībām. Kartojot šīs attiecības, cilvēks nonāk dzīves notikumu straumē. Viņš sāk "orientēties pasaule". Līdzdalība notikumu gaitā, aizraušanās, emocionālie transcendentie akti, personas ekspansija savā dzīves novadā, - visas šīs attiecības norāda uz g a r u. Gars pārdzīvo, darbojas, cieš, nes atbildībā, un visa šī līdzdalība risinās interpersonālā sfērā, pie kam nav noliedzams, ka šaisfērai atkal savukārt ir garīga veidojuma raksturs. Šī kopējā gara dzīve, kas pacēlas pāri individuiem, tos vieno, vada un nodrošina tiem augšanas un diferencēšanas pamatu, ir objektīvā gara dzīve, pie kam daudzkārt personāla gara svarīgākās pazīmes nav zaudētas viņa pašā, bet gan iemantotas no objektīvā gara, par pēdējo pat nekā nezinot. Katrs atsevišķais cilvēks atrod šo garu un tā veidojumus, kas savukārt atkal pārveido gara nesējus cilvēkus visās viņu apvienībās.^{7/}

Šo objektīvā gara audzinošo nozīmi ir nojautis arī Pestalocijs, kaut gan viņš to nesauc vārdā un neatdala no personāla gara. Ta Pestalocijs ar savu audzinašanu grib panakt, lai katrs pilsonis dzīvotu intensīvu v a l s t s, un nācijas dzīvi un saskaņā ar savu kārtu un stavokli pildītu noteiktus aroda veicinot ar to dzīves pacelsām un aplaussām uzdevumus, Valsti nerada daba, bet gars. Valsts institūcijas ir Pestalocija audzināšanas mērķu apsaīmēšanai var noderot. Nācīgan izdomājums, bet viss šīs izdomājums tiek lēnā procesā izmēģināts, pārveidots un arvien no jauna pārbaudīts. Darbojoties līdz individu gribai un intelligencei, norisinās dzīves apvienības pašveidošanās. Bet šī pašveidošanās, ko noteic gars, ir un pa-

liek tas kollektīvās formas pārveidošanās, kas izaug no organiskās dzīves, gluži tāpat, kā tas redzams ^{radniecība} gimenē, kā šaurākajā apvienībā, kas sakņojas vītalajā asinskopsakarībā, un kurās pārveidošanos arī noteic tikai cilvēka gars.^{8/}

Šādu pārveidošanos, ko noteic ^{grāmatu iedevējam} gimenes audzināšanas gars, Pestalocijs rāda savās vēstulēs ^{Gesneram} "Kā Gertrūde savus bērnus māca". Gertrūde savu dzīvojamo istabu ir pārvērtusi par Dieva svētnīcu, kur viņa pati līdzīgi Dieva saulei iet savas gaitas: "Tava acs neredz neviena viņassoļa, un tava auss nedzird viņas kustības; bet, saulei norietot, tu zini, ka viņa atkal uzlēks un sildīs zemi, līdz tās augļi nogatavosies". Tāpat arī Gertrūdes darbā nav vērojams nekas sevišķs, bet - "māja māca ar savu dzīvo darbu, ne ar vārdiem. Tā v i n g r i n a bērna paklausību, par to nerunajot; tā p i e r a - d i n a bērnu strādāt bez pavēlēm; tā māca bērniem vecākus mīlēt bez kādiem gudriem paskaidrojumiem. Šī dabiska mācība nekādā ziņā nav aizvietojama ar mākslotu skolas darbu. Gimenes mācībai arvien jāpaliek bērnu audzināšanas kodola. Par skolmeistera darbu var Dievam pateikties, ja tas no šā kodola attista labu skolu.^{9/}

Atzīstot mājas audzināšanu par visas audzināšanas pamatu un paredzot, ka turpmākās izglītības gaitas no šā kodola attistīs labu skolu, mums jānoskaidro vēl jautājums: kad īsti sākas audzināšana kārtai un arodam? No līdzšinējās Pestalocija ^{ai} pedagogiskās sistēmas analīzes jau varam puslīdz droši secināt, ka pirmajā audzināšanas periodā - gimenes audzināšana kartas un aroda pazīmes, izņemot vispārīgas dabas vingrinājumus darbā, metodiski apzinātā veidā nav vērojams, bet apkārtnes ietekme šai ziņā jau pati par sevi nebūs noliedzama zīdaipna un mazbērna attīstības posmam sekojošos bērnības un pusaudžu gados, kur audzināmo jau ietvej ^{ēri} sevī tuvākās apkārtnes dzīves un darba kārtība, paradumi, tradīcijas, kā arī īpatnējā darba gaitas radītā noskaņa un dzīves ritms.

Visos savos rakstos Pestalocijs runā par "dzīvojamās istabas gaisa" pārnešanu uz skolu, kad tā stājas blakus mājas audzināšanai. Uzsverot gimenes audzināšanu, tomēr jau ir zināma mērā izšķirts arī kartas un aroda audzināšanas jautājums, jo gimenes dzīvē bērnam jāsastopas ar visiem individuāla stāvokļa kartas un aroda dzīves faktoriem, kas netieši un neapzināti darbojas audzināšanas gaitā līdz. Pati gimenē ar savu kārtību jau ir audzēknim kaut kas no paša sākuma dots, un šo pozitīvo, konkrēto un arī sociāli noteikto

raksturu tai neviens nevar atņemt. Tas nedrīkst notikt arī tad, kad dzimtas audzināšanas vietā stājas skola, alumnāts, institūts vai kāda cita veida audzināšanas iestāde. Tāmēj prasība pēc vispārīgas un vienādas skolas visām sabiedrības šķirām it ka īsti nesaskan ar Pestalocija mācības garu, un šādi nodomi viņa rakstos tieši nekur nav saskatāmi. (Ievērojot viņa ideju apgaismojumā ne visai konsekvento jēdzienisko precizitati, tik tālu taisnība būs Vigetam,^{10/} ka Pestalocija cilvēka audzināšanas uztvērums, kā to patlaban centāmies raksturot, nekāda ziņa nenoliedz, bet varbūt drīzāk prasa atsevišķo audzināšanu īpašās kārtas skolās / Standesschulen/, ^{Svarīgs viens} tikai ar to ierobežojumu, ka šādā sociālajam stāvoklim atbilstošā skola nedrīkstētu neattaisnojamā kārtā priekšlaicīgi izvirzīties redzamā vieta sociāliem astakļiem pielaikotie metodiskie n o l u k i,^{11/} Mēdz ^{uz to morāda Pestalocija turpmāk atstāto kārtu izglītības kritiku} aizrādīt, ka Pestalocijs pats tomēr ar sevišķu uzupurēšanos esot nodevies nabadzīgo lauku iedzīvotāju bērnu audzināšanai, kur arī saskatāmas kārtas audzināšanas parcialas tendencies. Šo aizrādījumu atspēkojot varam tomēr teikt, ka ar šiem pakalpojumiem nabadzīgo ļaužu bērniem, Pestalocijs nenonāk pretrunā pats ar sevi, jo šai ^(kās skartu citu kārtu jomāties audzināšanu) sociālajā novada parcialas tendencies vērojamas vismazāk. Tā savā Neihofas audzināšanas iestādē Pestalocijs redz, ka nav nekādas iespējas nabadzīgos, paklīdušos bērnus atbrīvot no viņu kārtas un stāvokļa važām, tāmēj viņš cenšas izkopt viņu individuālās veiksmes kalpošanai savai apkārtnei, saskatīdams šai kalpošanai "individuāluzdevuma" pildīšanu. Vispirms Pestalocijs vingrina bērnus fiziska darbā, lai jau bērnībā attīstītu spējas un veiksmes, kas nepieciešamas vēlāk izraudzītā aroda pienākumu pildīšanai. Bez tam Pestalocijam te atklājas plašs darba lauks un izdevība krāt novērojumus un piedzīvojumus, kas zīmējas uz vispārīgo elementāro izglītību. Pestalocijs pat ir tai pārliecībā, ka viņš, audzinādams nabadzīgo iedzīvotāju bērnus, piekopj vispārīgo izglītību: "Vai jūs to neredzat, cilvēki, un vai jūs to nejutat, zemes dēli, ka jūsu augstāko kārtu piederiģie savā izglītībā pazaudēs savus iekšējos spēkus? Vai tu neredzi, cilvēce, ka nogrimšana tukšā un trūlā uzpūtībā nenes nekādas svētības ne viņiem pašiem, ne arī zemāk stāvošajai tautai? Vai tu to nejūti, zeme, ka cīlvēki novēršas no mājas apstākļu tirās svētības un aizraujas trakulīgā, ^{Tu} visi lojošā arēja spožumā, lai spīdētu ar savām zināšanām un apmierinātu savu godkārību".^{12/}

Te zināmā mērā vērojams Russo dabas ideālisma iespaids, pieņemot par patiesību, ka laukaimniecība prasa tādu darbu, kam pēc savas

būtības ir visvairāk vispārcilvēcisks raksturs, un ka tamdēļ tas noder jau pats par sevi kā vērtīgs audzināšanas faktors, bet vispirmajā kārtā - kā vingrinājumu un mēginājumu novads cilvēka fiziskajā un garīgajā attīstībā, neizslēdzot arī rakstura audzināšanu. Šai jautājumā var domas dalīties, bet te būs laba tiesa patiesības, par ko no jauna liecību dod tas, kā arī mūsu valsts jaunatnes audzināšana pēc vairāk kā simts gadiem no tā laika, kad atskanēja Pestalocija mācība, visai sekmīgi izmanto lauksaimniecības darbu kā audzināšanas līdzekli. Kas ^{attiecas} zīmējas uz ^{visparinājums} ~~gimenes~~ audzināšanu, tad te nav noliedzama īpatnēja vingrinājumu un paradumu ieaudzināšanas universalitāte. Ja Pestalocijs te vairāk patur acu priekšā lauku iedzīvotāju dzimtas, tad tas notiek tāmdēļ, ka lauku dzīves apstākļos gandrīz katras gimene ir saistīta pie zemes un lauksaimniecības darba. Tāmdēļ šados apstākļos vispilnīgāk izmantojamas šā, toreiz vēl vienkāršā un nemākslotā dzīves un darba novada audzināšanas vērtības.

Tādas ir Pestalocija domas mājas un ~~gimenes~~ audzināšanas jautājumā, bet apstākļi kļūst sarežģītāki, parejot uz audzināšanas un skolas mācības augstākajām pakāpēm. ~~Kaut gan Pestalocijs vēlas,~~ lai ~~wiss~~ audzināšanas darbs norisinātos dzīvojamās istabas gaisā, un šis gaiss pārnesams arī uz skolas augstākajām pakāpēm, ~~tomēr jo~~ talāk uz augšu, jo vairāk nozīmes izglītības gaitā iegūst mācība, ~~ar savu saturu un skolotaja personu~~ kur arī notiek ~~ieaugšana~~ objektīvajā gara. Te Pestalocija domas, ~~kaut gan ieteiktas cīlēs novēlētu~~ saskan ar Nik. Hartmaņa garīgās iras problēmu, kas atrod, ka mācības iestādes īstenībā mācības noteicējs ir objektīvais gars skolotaju personā un mācības priekšmetu viela.^{13/} Pēc Pestalocija domām tomēr nav jaatstāj novārtā ~~gimenes~~ audzināšanas pasākumi un paradumi, kur plaša nozīme ierosmei uz darbu. ~~Gimenes~~ audzināšanas paradumiem arvien ir vieta blakus skolas mācībām, nenoliedzot iespējas šos pasākumus izlietot, piekozt un attīstīt arī paša skolas mācības darbā. Ar še minētiem motiviem, nerunājot par daudziem citiem blakus apstākļiem, arī izskaidrojams tas, ka Pestalocijs savos praktiskās ^{arī} pedagoģijas plānos un pasākumos pa lielākai daļai arvien ir paredzējis audzināšanas izkopšanu institūtos un alumnātos, kas ar savu iekārtu un raksturu atgādina ~~gimenes~~ audzināšanu plašāka mērogā, bet kur sekmīgi attīstīs arī audzināšanas kopgars, kas veicina ~~ieaugšanu~~ objektīvajā gara.

Tā ka Pestalocija audzināšanas teorija vairāk saistīs ar

vienkāršas tautas jaunatnes aprindām, kas savu dzīvi turpmāk nodrošinās tikai ar savu darbu, tad klūst saprotams, ka vispārīgajā skolas izglītībā jānoskaidro arī kārtas un aroda pienākumu pildīšanas nepieciešamība, bet pati aroda mācība seko skolas laikam. Tāmēj, Pestalocijs asi uzstajas pret "sappotājiem par cilvēces vispārīgiem mērķiem" un prasa tautas izglītību, kas spēj apmierināt "tautas sīkās un vienkāršas vajadzības", ar to no jauna uzsverotās pareisi organizētos teātros skolas norīni.
(svarejo)

L i t e r a t ū r a s a v o t i u n p i e z i m e s .

1. Otto, E.- Allgemeine Unterrichtslehre. Walter de Gruyter, Berlin 1933.- 147.lp.
2. Comenius, J.A. - Didactica magna - für den Schulgebrauch von Altemöller, Schöningh-Paderborn 1918. XVII 134.lp.
3. Pestalozzi, J.H. - Die Abendstunde ... Schrödels pädagog. Klassiker 1903. - 30.lp.
4. Ibid.- 29.lp.- citādā redakcijā tās pašas domas izteiktas R.Dinklera - Quellen ... Abendstunde... 72.u.73. lp.
5. Pestalozzi, J.H.- Die Abendstunde... 49.lp.
6. Hartmann, N.- Das Problem ... 79.lp.
Salīdz. 151, 152.
7. Ibid. - 166. lp.
8. Ibid. - 181.lp.
9. Pestalozzi, J.H.- Die Abendstunde... Christoph und Else, 14.
10. Wiget, Th. - Pestalozzi und Herbart. Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik XXIV 221.lp.
11. Pestalozzi, J.H.- Abendstunde... 66.lp.
12. Ibid. - 71. lp.
13. Hartmann, N.- Das Problem... 218.lp.

1932.- 147.1b. *Massalia* et al. *Massalia* son *Massalia*
1. Otto, E. - Allgemeine Uteruspathologie. Mitteile der Gräfer, Berlin

2. Kommentar, 1. Aufl. - Differenzielles Wissen - für den Sprachgebrauch nach
der Sekundarstufe. Stuttgart-Bad Cannstatt 1988. XXII, 332, 128 Seiten

-R.D.Hill - Q.S. - 1978 - The following is a list of the names of the members of the R.D.Hill family.

2. Beste Jossi, I.H. - Die Aberglaubungen... 49. Tl.

7. Fig. - 366. The same specimen as fig. 365, but from a different locality.

8. Beatajossi, J.H.—Die Aberglaubnisse...! Critikoth. nng. Diese Tipps
8. Lipig. — 1811b. dass es ebenso wie die anderen Skripten kommt zu

Wissenschaftliche Bibliothek SS 1994

T. Bests of all, I.H.-A pengestunge...le tip.

3. Start menu, n. - Das Startmenü ist eine Benutzeroberfläche, die auf dem Bildschirm angezeigt wird und verschiedene Optionen für den Benutzer bereitstellt.

V P E S T A L O C I J A A U D Z I N Ā Š A N A S
U N M Ą C Ī B A S M E T O D E .

Pestalocija metodes uzdevumi ir ļoti plaši. Viņš savu metodi grib attiecināt uz visiem cilvēka dzīves centieniem un pienākumiem. Kaut gan metodes veidojumā viscaur pirmajā vietā izvirzīti didaktikas viedokļi, Pestalocijs tomēr arvien un visur cenšas rādīt, kādā kārtā atsevišķā cilvēka gars var nonākt attiecībās netik vien ar visiem mācības, bet arī ar visiem dzīves darba un pienākumu novadiem. Tagadnes filozofijas izteiksmē runājot, Pestalocijs grib ievadīt cilvēka subjektīvo garu objektivajā garā un iepazīstināt cilvēku ar viņam nepieciešamajām gara objektivācijām.^{1/} Ar to Pestalocija metode iegūst universālu raksturu. Par to jūsmo arī daudzi viņa laika cienītāji. Tā, piemēram, J. Grāzers raksta: "Ir tikai viena mācības darba metode, kas noteikta izveidojumā pieskanojas mācības priekšmetam un skolnieka attīstības pakāpei. Tikai viens līdz šim ir šādu mācības metodi nojautis, un tas ir godbija~~bas~~ cienīgais Pestalocijs."^{2/} Šīs pašas domas pastiprina H. Stefānijs, rakstīdams: "Var būt tikai viena pareiza metode, tāpat kā divus punktus var saņemot tikai viena taisne. Pareiza metode ved pa taisnako ceļu pie augstākā mācības mērķa, nodrošina gara spēku attīstību un noraida pie malas visu, kas novirzās no šā dabas vienkāršā gājiena."^{3/}

Pestalocijs pats tomēr ir domājis citādi. Savā darbībā viņš pārliecinājas, ka šādu metodes universālitati grūti sasniegt. Vispirms jau viņam vienam pašam, neraugoties uz viņa lielajām darba spējām, tomēr nebija iespējams visus savus teōrētiski apsvērtos nodomus izmērināt praksē. Bet viņa mācības spēku starpā bija tiklab spēju, ka arī centības zinā dažādi gari, kas nebija pakļaujami vienam virzienam. Taندēl, savas darbības vēlākajā posmā viņš nonāk pie secinājuma, ka elementārizglītībai pilnīgi atbilstoša audzināšanas un mācības metode nemaz nav domājama. Pievienojoties šim Pestalocija paša izteiktajām domām, tomēr nav jāaizraujas līdz pretējai galējībai un jāiedomājas, ka tāda gadījumā viņa metodei nav vairs nekādas nozīmes. Sava daļas taisnības arvien vēl paliek Pestalocija mācekliem un cienītājiem, kas viņa metodi ir augsti vērtējuši. Viņi ir nojautuši Pestalocija metodes problema augstāku ideju, kas ierosinājusi viņu domāt gan par tautas religisko, tikumisko un sociālo dzīvi un valsts iekārtu, gan arī par visiem skolas mācības priekšmetiem un to metodēm. Pestalocijs savā cilvēka mīlestībā ir jutis sevi neatvairāmu

pienākumu vadīt tautas audzinašanu un izglītību objektīvā gara virzienā. Pie tam viņš ir bijis skaidrībā par to, ka garu nevar mantot, tas ir jāpārņem, jāiegūst, jāizcīna, garā jāieaug. Šāda objektīvā gara pārņemšana jau gan pa daļai notiek jaunatnei ieaugot tautas valodā, tikumos un tradicijās, kaut gan arī te nevar iztikt bez pamācībām un vingrinājumiem. Pestalocijs, tomēr atsakās no savas metodes universālisma, un visus savus spēkus un uzmanību koncentrē skolas mācības un audzinašanas darbā, itin pareizi apzinādamies, ka zināšanas visgrūtāk pārņemamas, jo atziņas savā specifiskajā uztverumā tradē vismazāk. Mūsu dienās garīgās iras modernās problēmas norāda uz to, ka mācības un audzinašanas iestāžu jēgu noteic paša objektīvā gara autonomā tendence - veicināt atsevišķā individuālu "tapšanu par cilvēku". Šīs skolotājs un audzinātājs ir tas cilvēks, kurā iemiesojas un izdarbojas *sis* objektīvais gars. Tāds skolotājs pilda gara dzīves misiju, *un ciktais* viņš pats to apzinās, viņš arī izraugās līdzekļus sava uzdevuma pildīšanai.^{5/} Tāds ir bijis Pestalocijs. Neatvairāmā tieksmē un centienos uz cilvēcisko pilnību viņš meklē līdzekļus, kā vislabāk mācīt un audzināt tautas jaunatni. Šais meklējumos, brūnīdamies dažādiem mācības un audzinašanas pārņemieniem, viņš nonāk pie uzskates jēdziena. Šīs jēdziens jau viens pats par sevi noteic viņa metodes vērtību.

A. "Uzskates" jēdziens.

Uzskates jēdziens ir ļoti plašs. Pavirša izpratnē uzskate ir priekšmeta vizuāls uztverums. Bet tā ir tikai uzskates fenomenāla pusē, kas definējama kā sajūtu dažādības vienots juteklisks uztverums telpā un laikā. Šāda nozīmē mēdz runāt par ārējo uzskati. Šo ārējo uzskati papildina iekšēja uzskate - kā paša novērotāja gara pārdzīvojušu, domu un jūtu uztvere.

Aristoteļis un scholastiķi jau apgalvo, ka domāšanai ir uzskates pamats.^{6/} Kant's uzskati no domāšanas atdala un redz uzskatē apziņas receptivitati. Jēdzienu balstās uz aktivām gara funkču jām, uzskate turpretīm, būdama jutekliska, pamatojas uz afekcijām, jo viņa satur tikai veidu, "kāda kārtā mūs priekšmeti afice".^{7/} Uzskatē paša vēl nav ne jēdzienu, ne domāšanas, un tā pati par sevi nespēj nodrošināt atziņas, kaut gan tā ir atziņu veidošanai nepieciešama. "Prāts nespēj nekā uzskatīt, un juteklī nespēj nekā domāt. Tikai abus apvienojot rodas atziņa. Domās bez satura ir tukšas, uzskate bez jēdzieniem ir akla".^{8/} Fichtē visai zīmīgi uztver uzskati kā es' a

neapzinīgu produkciju, kas tiecas uz iekšieni, bet tad atkal atgriežas
arienē / die nach innen getrieben wird und dann zurückwirkt/.^{9/}

Visas šais definīcijas jau lielākā vai mazākā mērā vērojams,
ka areja uzskate ir tikai ^{ai} fēnomens. Pati reālitāte nav ar uzskati tve-
ķama. Pie tās varam nonākt tikai ar atzišanu. Vadīšana no ^{ai} fenomena uz
reālitāti ir metodes uzdevums. Ar uzskati uztverto ^{ai} fenomenu starpā
daudzkkārt rodas pretruna, un domātājs nonāk bezizejas stāvoklī - ro-
das aporija. Aporija atrisināma, uzstādot hipotezi, kas jāizseko un
jāpārbauda; jāizdara verifikācija, pēc kam atkal notiek atgriešanās
pie uzskates parādībām - pie pieredzes. Ar to uzskate ir ieguvusi
~~reālitātei atbilstošu~~
citu saturu.

Tā tad redzam, ka pieredzē uzskatāmi dotās īpašības, tīklīdz
~~piedēvējot uzskatei dotās īpašības pieredzei~~
tas attiecīnām ~~uz~~ pašu reālitāti, var novest pretrunas. Par to liecina
daudzi visiem zināmi piemēri: "pa daļai ūdeni iegremdēts spiekis re-
dzei dots kā lauzts, taustas-kustības pieredzei - kā tainš. Ja abas
sīs īpašības attiecīna uz pašu spiekī, ir pretruna... No taliennes
noraugoties malkas ciršana, pārdzīvo, ka cirvja dzirdamais ~~smi~~tiens
pret koku ir vēlaks par redzamo". Ja kādu laicīnu kreiso roku patu-
ram auksta ūdeni, labo roku siltā un pēc tam abas rokas nogremdējam
remdenā ūdeni, tad kreisajai rokai remdenais ūdens šķiet silts, laba-
jai - auksts. Ja šos datus attiecīnātu uz ūdeni kā reālitāti, būtu
jaatzīst, ka ūdens pēdējā traukā ir vienā un tai pašā laikā auksts
un silts. Šie piemēri, kurū skaitu var pēc patikšanas paplašināt, rāda,
"ka ja pieredzē tieši dotās īpašības attiecīna uz pašu reālitāti,
pretrunas neizbēgamas. Lai no tām izbēgtu, mēdz iet tādu ceļu, ka īpa-
šības nepiedēvē vis reālitātei pašai, bet tikai tās pieredzei, citādi
sakot: pienēm, ka tās pastāv tikai tādā reālitātes attiecībā pret
apziņas subjektu, kādā reālitāte sevi uzskatāmi pieteic apziņai, t.i.
ka tās pastāv tikai ^{ai} fēnomenā. Līdz reālitātei tad var tikt ne/vis
ar uzskati, bet tikai ar domāšanas palīdzību".^{10/}

Tamēj mācot un audzinot nedrīkst apstāties pie uzskates
datiem. Jāiet talak no ^{ai} fēnomena uz reālitāti un tad atkal atpakaļ
no reālitātes uz ^{ai} fēnomenu. Te uzskatei pievienojas metode un tās
uzdevums. Sākas abstraktās domāšanas darbs. Šis domāšanas darbs neno-
rit gludi, jo no datiem līdz reālitātei ir tāls ceļš. Gludi nenorit
arī kontrole, jo domāšanas gaita un ^hipotezēs var ieviesties klūdas.
Ta Kopernikam, kurā mācība zīmējās uz reālitāti, ne uz ^{ai} fenomenu, bija
jāved sīva cīņa ar veco geocentrisko pasaules uzskatu, jo viņa mācība

par reālitati bija pilnīgā pretstata ar to, ko deva fēnomens. Tāpēc bija jārūpējas, "lai varētu izskaidrot fenomenu, t.i. lai varētu parādīt, kāpēc pie zemes kustības ap sevi un ap sauli mums, zemes apdzīvotājiem, jāredz pretējais."^{ai}

Kā redzams, cilvēka centienos uz realitati pieredzes datiem arvien piesaistās domāšana, kas var uzstādīt pieredzei pat pilnīgi pretējas hipotezes, "pasludinot pieredzi par šķitumu, kas neatbilst īstenībai."^{11/} Gadījumos, kur novērotājs apmierinās tikai ar pieredzi, un pieredze neierosina nekādas pārdomas, viņš paliek šķituma pasaule un netiek tuvāk reālitātei, kas diezgan bieži atrodas tālu no pieredzes datiem. Šādos gadījumos nevar būt runa par īstu un pilnīgu uzskati. Bet no otras puses domāšana "drīkst uzņemties tikai tādas problēmas, ko uzdod pieredzes dati, un pieņemt tikai tādus at/ri-sinājumus, ar kuļiem pašus pieredzes datus var apskaidrot."^{12/} Šai nolūkā bieži jāpākkāpj tiešās pieredzes robežas un jāpacelas teōrētiskās domāšanas augstumos, bet salīdzinājumu un eksperimentu ceļā arvien jāpārliecinās par domu gaitas un secinājumu pareizām attiecībām ar pieredzi. Ta tad pareizi saprasta un izveidota uzskate nostāigā divus celus: no fēnomena līdz reālitātei un no realitātes līdz fēnomenam. Tamēj, metodiski veidota mācības darbā, izmantojot lietderīgi uzskati, vispirms jārūpējas par pieredzes dotībām – fēno-meniem, tad jāvada pie fēnomeniem atbilstošas realitātes izpratnes un, beidzot, uz realitātes izpratnes pamata jānodarbojas ar fēnomenu kritiku.

Tuvojoties Pestalocija uzskatei ar šādiem metodes viedokļiem, redzam, ka arī Pestalociju vairs neapmierina tāds mācības darbs, kur audzinātājs rūpējas tikai par to, lai audzēkņiem nodrošinātu bagāti-gu pieredzi, un iedomājas, ka ar to ir pietiekoši gādāts par audzēk-nu zināšanām. Viņa uzskates jēdziens ir daudz plašaks. Viņa uzskate ir līdzeklis, kā apgaismot pieredzes datiem atbilstošu realitātes izpratni. Uz to jau pa daļai norāda Pauls Natorps paskaidrodams, ka Pestalocija u z s k a t e nebūt nenozīmē daudz attēlu, zīmējumu un sienas tāpelē lietošanu. Tā nenozīmē arī pastiprinātu jutekļu nodar-bināšanu.^{13/} Šāda veida uzskati jau labu laiku pirms Pestalocija prasi ja Komensks. Tāpat arī filantropinisti atzina šādu uzskati par lo-ti svarīgu mācības un audzināšanas principu, deklarējot, ka "piere-dzes dotības ir vienīgais īsti esošais", citiem vārdiem, ka fēnomeni ir jau reālitāte.^{14/}

Pestalocija uzskate, kā redzams, atšķiras no filantropinistu uzskates, jo pēdējie Pestalocija virzienu, sevišķi sākumā, pat sīvi apķroja. No tā redzams, ka Pestalocija uzskatei ir citads, dzīļaks saturs, ko filantropinisti sākumā pat nesaprata. Pestalocija uzskate nav tikai vienkārša pasīva jutekliska uztvere, bet pēc savas būtības – aktīva gara funkcija ar iekšēji noteiktu likumību.^{15/} Tā Pestalocija uzskate klūst par ^{ai} pedagoģisku problēmu. Šo uzskates problēmu cenšas atrisināt Herbarts ar savu miera stāvošo un uz priekšu ejošo iedzīlināšanos un apzināšanos. Herbarts atzīst Pestalocija metodi netik vien tamdēļ, ka tā nodrošina skolēnam jutekliskās apjautas, bet šīs metodes priekšrocības saskata tieši Pestalocija centienos un pienākuma apzināšanā ar uzskates mācību padarīt bagātāku bērna garu. Ka šīs uzdevums atrisināms, to Pestalocijs rāda praktiskajā darbā, bet nedod šai "gara konstruēšanas" norisei pietiekoši teōrētiska apgaismojuma.^{16/} Šo robu grib aizpildīt Herbarts ar savu formālo pakāpju mācību.

Natorps savukārt ir mēginājis saskatīt Pestalocija mācību Kanta un jaunkantiešu ideālismu, kas tomēr pēc būtības ar Pestalocija mācību nesaskan. Te vērojamas pretešķības. Jaunkantiešu ideālisms neatzīst mūsu pasaules attēla veidošanā un audzināšanā psichiskās darbības saturā, bet gan teōrētisku radišanas darbību, turpretim Pestalocija mācības pamatā ir tieši psichiskā darbība. Savu rakstu "Metode" viņš iesāk vārdiem: "Es gribu cilvēka mācību psichologizēt", un tālāk viņš aizrāda, ka mācišana, atstājot novārtā psichologiju, neizmanto "līdzekļus, kas... veicina jēdzienu noskaidrošanu." Tā tad Pestalocijs grib veicināt mācību un gara darbību, resp. nonākšanu ^{u pāreisēju pastāvirinā} augstākā garīgā irā ar psichisko darbību. Šādas domas ^{saskām} ar modernā gara iras problēmu, jo arī pēc N. Hartmaņa ieskata, garīgā ira balstās uz psichiskās iras.^{17/}

Kanta un jaunkantiešu ideālisms E. Jenša /Jaensch/ apgaismojumā nezīmējas arī uz tuvo un ikdienišķo. Bet uz tālo, augsto un nesasniedzamo. Tie nav Pestalocija darbība un centienos vērojamie tuvuma ideāli, bet Kanta un jaunkantiešu raksturīgie tāluma ideāli.^{18/} Tamdēļ Pestalocija centieni un darbība jānoskaidro citādi nekā to ir darijis Natorps, jo jaunkantismā Pestalocija audzināšanas sistēma neiederas. Jaunkantisms nekur neiesāk ar zemes dzīvei tuvo, kas sastāda dvēseles dzīļako slāni, bet gan ar logisko apziņu, kas, kā iekšējai dvēseles dzīvei tāla prasība, nemaz nav vispārināma. Šai sakarībā visai vērtīgas domas izsaka N. Hartmanis: "Diezgan plaši ir pazīstams uzskats, ka atziņa esot saistīta ar logisko formu, ka tai ir sprieduma forma. Ar šādu

atziņas jēdzienu konkrētajā objektīvā gara problēmā nekas nav iesākams. Tas neatbilst atziņas īstenībai; pamata ^{ai} fēnomens te ir aplami redzēts un aplami saprasts. Atziņas ^{ai} fēnomenam ir iespējams tuvoties tikai no visa tā atsakoties. Jēdziens un spriedums ir tikai atzīta logiskais veidojums /Fassung des Erkannten/, bet ne pati atziņa. Atziņa ir ieskats ["] irā, iras sevī /An sich/ uztvēruma, skatījums /Einsicht, Erfassen, Schau/.¹⁹ Pestalocijs domā, ka šis ceļš, kas ved pie atziņas, atrodams uzskatē.

Ta tad Pestalocija metodes centrālais jēdziens ir u z s k a -
^{attiecīs} t e, kas ~~zīmējas~~ netik vien uz tuvumā atrodamo lietu un parādību ju-
tekisko apjautu, bet šī uzskate reizē ir arī iekšējs pārdzīvojums.
Atbildēdams filantropinistiem, kas atzina tikai arējo juteklisko uzskati,
Pestalocijs raksta: "Par iekšējās uzskates vārdu zobojas. Tas ir bē-
dīgi. Šo zobošanos es izskaidroju tā: ja mēs visi būtu akli, tad arī mēs,
laikam, zobotos par arējās uzskates ideju, kas mūsos rastos nezināma
karta pati no sevis, un to nosauktu par maldīgas iedomības sapni." Šo
nezināmo uzskati veidotāju spēku Pestalocijs apzīmē par iekšējo uzskati.
Ta tad a r e j a un i e k š e j a uzskate Pestalocijam ir izglīti-
bas elementārlīdzekļi, kas uz visciešako saistīti savā starpā. No tā
redzams, ka u z s k a t e Pestalocijam nav pasīva jutekliska uztvere;
ta nav satura ieliešana tukša traukā, kur pašam traukam nav vairs nekā-
das nozīmes satura veidošana. Šāda ieskata pamata ir sen par nepareizu
atzīta sensuālistiskā psichologija. Jutekliskā uzskate, kā to vēl redzē-
sim, aptver un nozīmē kaut ko vairāk un nevis to vien, ko mēs apjaušam
arpasaulē. Nav noliedzams, piemēram, ka mūsu acu darbībai ir svarīga nozī-
me jutekliskajā uzskatē, bet jau vecākie pētnieki, piemēram, Helmhelcs
norāda uz to, ka pašas telpas un telpā esoše parādību uztverē vērojama
garīgu procesu līdzdalība, kā arī sakars ar priekšstatu pasauli. un intellek-
tuālo darbību. Fiziologs Kriss /Kries/ papildina Helmhelca pētījumus
un atrod, ka redzēto lietu telpiskajā apjautā priekšstatu procesiem ir
tik plaša nozīme, ka vairs nevar būt runa ^{tīsai} par telpas apjautu, bet gan
par telpas kvantitatīvo priekšstatu. Jaunākie pētījumi šos Helmhelca un
Kriisa atzinumus pilnā mērā attaisno un pierāda, ka redzes apjautā jo
plaši piedalās arējo kairķļu ierosināti psichiski procesi, un pie tam
berniņa vēl daudz plašākā mērā nekā pieauga cilvēka kārtā.²⁰

[Tagadnes pētījumi bērnū, pusaudžu un jaunatnes psichologijā jau
ir nevedīši līdz noteiktākam ieskatam, ka bērna un pusaudža u z s k a -
t e dažādie dvēseles darbības procesi vēl ir harmoniski un organiski
saistīti savā starpā.] Bet arī Pestalocijs ir jau pareizi nojautis, ka
u z s k a t e apvienotie dvēseles darbības procesi jau sevī ieslēdz
psichiskie

arī intellektuālu rosību.Pēc Marburgas skolas hipotezes,"atsevišķa īpatnē un, domājams, arī visas cilvēces attīstības pamatā ir savs eidētisks posms,kad cilvēkam vēl nav ne priekšstatu,ne seku tēlu, bet to visu vietā ir vienīgi eidētisks redzējums. Tā ir pirmatnēja nediferencēta vienība,no kurās it kā šķirti zari izdiferencējas apjautas priekšstati."^{21/} Tā ir ontogenetiskās attīstības agrā forma.

Profesors R.Jirgens,interpretēdams šo Marburgas skolas hipo tezi,izsaka domas,ka šīs pasaules celšamai eidētiskie pārdzīvojumi nav nepieciešami,un viņu trūkums neaizkavē apjautu veidošanos.Eidētiskā iedaba spēj apjautu likumību tikai kvantitatīvi kāpināt,bet ne kvalitatīvi grozīt vai attelt.^{22/} Ar to apjauta un reizē arī uzskate iegūst cilvēka attīstībā vispārīgas likumības nozīmi.Šo likumību Pestalocijs sāk izmantot mācības darbā nolieket psichisko darbību gara attīstības pamatā. Cēlš,pa kuļu ejot Pestalocijs centās uzskati izmantot intellektualas audzināšanas nolūkiem,vada jaunatni no pieredzes uz reālitati un tad atkal no reālitates uz pieredzi - fēnomenu.Par to liecina viņa visai bieži lietojamā kvadrātu metode.Pestalocijs liek bērniem novērot vienkāršus priekšmetus: logus,durvis,galda virsmu,sienas plankumus,klasē ienestas koku lapas u.t.t. Te vērojama uzskate tās pieredzes pakāpē.Pēc tam Pestalocijs liek zīmēt uz klases tāpeles kvadrātu ar diagonālēm un kvadrāta plāksnē iezīmēt novērotā priekšmeta kontūras. To pašu liek Pestalocijs zīmēt arī skolēniem uz šifera tāpelēm,pie kam salīdzinājumiem lieto arī grafētas caurspīdīga raga plāksnītes.Te uzskates mācībā vērojams cēlš uz reālitati.Tad sākas kvadrāta salīdzināšana ar kontūru,liniju un punktu attiecību novērošana ar kvadrāta diagonālēm,trīsstūriem un malām.^{23/} Te -pārbaude un reālitates salīdzinājums ar fēnomenu. Šāds salīdzinājums,pēc Pestalocija domām,vada bērna sajukušo uzskati pie skaidrības.Šīs domas ir tai ziņā interesantas,ka zinēnes attīstība ir gājusi tieši pa to pašu ceļu,lai geometriskās formas padarītu pieejamas racionālai izpratnei.Kvadrāta diagonāles veido taisnlenķa krustu. Tā ir figūra,ko geometrija liek geometrisko formu analyzes pamatā.Analize norisinās,noteicot dotās figūras punktu attiecības ar krūsta taisnēm,koordinātēm. Šāds mācības veids tuvojas Kanta ieskatam,jo Kants metēmatikā redz atziņas pamatus. Tomēš arī šai gadījumā,kur radniecība liekas visai tuva,Pestalocijs atšķiras no Kanta.Kanta pieredzes pamatā ir spriedumi,šai gadījumā matēmatikas sintetiskie spriedumi a priori.Pestalocija u z s k a -

te nav pieredze Kanta un jaunkantiešu nozīmē. Tā nebalstas uz spriedumiem līdzīgi Kanta pieredzei, bet gluži otrādi - pati ir spriedumu pamats.

Pestalocijs, cik vērojams, nekad nebija mācījies analitiskā geometriju. Viņu tomēr neatlaidīgi nodarbina domas par šo disciplīnu, un viņš to ieskata par savas ^{ai} pedagoģikas jaunatradumu. Šāds parallēlisms zinātniskos meklējumos visai zīmīgi norāda uz to, ka tieksmē no pieredzes uz reālitati slēpjās racionālās atzinās sākumi, kas saistīti ar kvantitatīvās attiecībām, pie kam pieredze noder arī par darbības dzenuļi un izejas punktu. Tā, piemēram, bērns, ieguvis kaut cik skaidrus pieredes tēlus, cenšas tos redzamā veidā attēlot zīmējumos un valodas izteiksmē, ar ko ir veicināta arī domāšana. Šim nolūkam kalpo Pestalocija "Uzskates abece" ^{as saturs} piemēri, no kuriem minēšu tikai vienu ^{25/} ar virsrakstu "Pūpēdis un zāle." Pūpēdis sacīja uz zāli: es izaugu acumirkli, bet tev vajadzīga visa vasara, lai tu būtu tas, par ko es klūstu viena acumirkli. Taisnība, atbildēja zāle, kamēr es iegūstu vērtību, tava neverītība var simtreiz rasties un simtreiz atkal zust / ^{ai} fenomens/. Mūsu laikmeta mākslotās parādības, kas ^{to} artī rodas un ātri zūd, salīdzinot ar nemainīgo, mūžīgo, paliekošo un patieso cilvēka dabas spēku attīstību / gara darbības ierosinājums virzienā uz reālitati/ ir nožēlojams pūpēdis, kas no mēsliem rodas vienā naktī un drīz pazūd, kamēr vērtīgajiem stadiem viņu augšanai vajadzīgi gadi / pārbaude, verifikācija/. Šos piemērus var vēl pastiprināt ar Pestalocija mēginājumiem lietot uzskati dabas mācībās un geografiju. Tā skolotājs Toblers, iepazīstinādams skolēnus ar Šveices geologiju staigā ar viņiem brīvaja dabā pa kalniem un ielejām / pieredze/. Tad uzdod jautājumu: kas atrodas zemē zem mūsu kājām? / aporija/. Lai nonāktu pie jautājuma atrisinājuma, skolēni nāk ar ierosinājumu apskatīt nogruvuša kalna nogāzi, kur vērojami zemes slēpi, pie kam skolotājs dod tiem nosaukumus / reālitāte/. Beidzot visi aiziet pie upes un stāvajā krastā vēl reiz aplūko pavasaļa ūdeņu noskalošas un skaidri saredzamās formācijas, atkartojojot pie tam skolotāja paskaidrojumus / pārbaude/. ^{26/}

Tā tad redzam, ka jutekliskā uzskate, kā mūsu pirmo izglītības soļu sākums un izejas punkts, kurā vērojama mūsu dvēseles dzīves dažādo rozmju kopdarbība harmoniskā, organiskā vienībā, pēc Pestalocija domām, vada mūs talak, ierosinādama garīgo attīstību. Cik plaša ir šī darbība, par to liecina iss aizrādījums. Pēc pirma acu uzmetiena nekur nevarēs atrast lielāku atšķirību, kā salīdzinot kāda priekšmeta kontūru un cilvēka attiecības ar Dievu. Pirma attiecība pieder pilnīgi ārpasaulei, otrs -

*Briyadore - D. Leo Amador an muguru kao una
lora ligóam gráman*

It is the latest building, modern, comfortable, quiet, and airy, situated in the
Kavalittissa Street opposite the Kavaliere hotel. It has a large dining room, a
large sitting room, a large bedroom, a bathroom, a kitchen, and a
large terrace.

asborov nu komutēmis tostas abiev smasber zot asāne, ait seber
elatēt onf mafibas nūc oadām. Tuo atvākotu mūc un mūdākotu

of its "Asperites species" belongs to the genus *Minena* which veins are ⁵²⁵ said to be

system "Pobedil na sate". L'nebedia secols as suli:as issinga sonimiyiti, zeku utapli se cil zek pat "Pobedil na sate" ogranicheniye soty apetitov pat led

consumptio. Testimonijs spijtig is dat, want er is een belangrijke verschil.

stem which is the best way to do this. The first step is to identify the key features of the system.

misnig, Missouri, best known as the site of the famous St. Louis -

The matter was referred to the Board of Education, which passed a resolution that the name of the school be changed to "John C. Calhoun School".

*... \ ibs iabs;sv isus;us n;iv meib-
berisng; veritiscis.\soa biome-*

As a result, the most effective way to reduce emissions is to increase energy efficiency.

thus far provides geological evidence of the presence of limestone in the area.

What about this? Is it possible to be just as strict with our standards as we are with ours?

terosities] were abscesses of granules of tissue, but a relatively few were abs-

Let the user see an effective process and let the public pass a referendum.

-sq statolote mst eis folgofas, statofas lomseleis, statofas lomseleis mst eis
-sq statolote mst eis folgofas, statofas lomseleis, statofas lomseleis mst eis

To tag readers, the JustEffyAirs market is much more difficult as so far no best practices \ best range.

Because no single market can cover all audiences with greatest efficiency, it is often necessary to use more than one medium.

was first introduced into Australia by Captain Cook in 1770, but did not become general until about 1850.

Efforts like sisirajjana. The prime son nemethans nekru neverless strive

Specie's as Diuers. Birds affteries befor by my selfe, others

attiecīs
uz augstāko) uz talako. Tomēr attiecībās ar tuvāko jutekliskajā apjautā ir dotas reize arī jau attiecības ar talako. Kad bērnam ir izdevies kāds darbs, piemēram, kādas kontūras zīmējums, viņš rodas pilnības nojauta, un reizē ar to ir līdzināts ceļš uz visaugstako pilnību, dievišķas būtības nojautu.

Šāda veida uzskati Pestalocijs raksturo 13. un 14. vēstulē Gesneram:^{27/} māte rāda bērnam Dievu pasaules attēlā, viņa rāda Dievu bērna zīmēšanā, mērišanā, skaitīšanā, viņa rāda Dievu katrā bērna spēja. Tagad bērns redz Dievu sevis piepildīšanā, bet sevis piepildīšanas likums ir viņa vadības un audzināšanas likums; to viņš atzīst pirmajā pareizi užvilktaja līnija; pirmajā pareizi īzrunātajā vārda mostas viņa krūtis augstā likuma nojauta: "Esiet pilnīgi, kā jūsu Tēvs debesīs ir pilnīgs." Jaunlaiku psichologijas materiali par bēru dievības jēdzienu liecina, ka Pestalocija domas ir pareizas: Dievs bērniem ir pilnības un vērtīguma jēdziens. Pie tam Pestalocija nojauta ir zināma mērā attaisnojusies jaunlaiku zinātnē arī ^{attiecīties} zīmējoties uz viņa uzskates jēdzienu vispār. Ja mūsu dienu pedagoģiskajā psicholoģijā, kā jau redzējām, ir runa par eidētiku, tad ar to ir stipri uzsvērta uzskates darbība, kas izrādās daudz bagātāka nekā par to līdz šim domāja. Pēdējo gadu eksperimentālās psichologijas pētījumi konstatē veselas bēru ^{uzskates} pārdzīvojumu klases, kas izskaidrojamas ar uzskati un kam bērnu garīgajā attīstībā un viņa ārējās un iekšējās pasaules veidošana ir ļoti svarīga nozīme. Netik vien eidētiku, bet katra normāla bērnu un jaunieša attīstībā Šīm uzskates pārdzīvojumu klasēm tagad piešķir ^{uzskates} nenoliedzamas līdzdarbības nozīmi.^{28/} Šais pētījumos atklājas dvēseles dzīvē necerēta uzskates darbības bagātība, kas kalpo augstako garīgo spēju attīstībai ^{un inspīcībai}.

Taisnība ir bijusi arī Pestalocija aizrādījumiem, ka uzskate - tāda nozīmē, kā viņš to saprata - parastajā audzināšanā paliek novarta. Neraugoties uz to, ka Pestalocija mācība ir jau pazīstama vairāk kā simts gadu, tas pats sakāms arī vēl tagad, jo daudzi bērni neuzrāda nekā no tā, kas būtu mantots uzskates ceļā, turpretīm ir sastopami bērni, kuros jau pēc 1888. gada sarunas skaidri vērojamas "uzskates ziņa" pareizas mācības un audzināšanas sekas ar vērtīgiem sasniegumiem.^{29/}

Tā tad, pēc Pestalocija domām, uzskates virziena ievadītā dvēseles dzīvē ir attīstības izejas forma, kas sevi slēpj vēlāko vispusīgo attīstību, kuras kodols ir jutekliskās uzskates ierosinātie pārdzīvojumi. Pie šiem pārdzīvojumiem pieder arī uzskates ievadītā atzīšana un domāšana, kas, sākdamās bērnībā, turpinās vēlākajā dzīvē. Tā Gē-

te savā laikā it bijis pārliecināts, ka viņa domāšana ir saistīta ar uzskati un otrādi – viņa uzskatē jau arvien bijusi domāšana. Tas ir domāšanas veids, ar kuru mēs arvien sastopamies bērnu pasaule. Šī bērnības uzskate tomēr visinsīvākā kārtā ierosina uz darbību. Bērni svešos apstākļos bieži nonāk klusēšanas stāvoklī un nevar izrunāt ne vārda. Valodas izteiksmi uz izveicību viņi atgūst nonākot viņu uzskatei tuvā un radniecīgā vidē, attīstot pie tam savā darbībā apbrīnojamu rosi^{vērtīgus}bu un uzrādot sekmīgus darba sasniegumus. Šādos gadījumos bērna dvēseles dzīvē vē/rojama harmoniska vienība, ko E. Jenšs apzīmē par "funkcionālharmoniju". Te visas darbības, sākot no zemākajām līdz augstākajām, norisinās vienota kārtībā,^{30/} pie kam galvenā likumība šai kārtībā arvien ir un paliek jēgas sakarība apjausto lietu un ~~lietu~~ Istenības starpā, citiem vārdiem – ^{ai} fenomenu un reālitātes starpā.

Dzīlāk ieskatījušies Pestalocija uzskates jēdziens saturā, tagad varam teikt, ka uzskate sākas ar ārējo parādību pieskarī mūsu jutekļiem, bet reizē ar to notiek jauno iespaidu apzināšanās, pie kam apjautai pašai iet līdz kā piedeva īpatnēja garīga virziena izjuta, kas ierosina apziņas modrību. Šī virziena izjūta noteic, ka apjauta atsevišķos gadījumos nepaliekt tikai vienas lietas vai parādības robežas, bet reizē satur jau sevī norādījumus uz visām kategorialī radniecīgām lietām un parādībām. Katra īsta uzskate uztver, netik vien atsevišķu lietu, bet, Platona izteiksmē, reizē arī lietas ideju. Idejas vieta Pestalocijs runā par uzskates analogiju. "Beidzot uzskates pieredze ir analogiska, jo tā māca pazīt arī tādas lietas, kas nekad tieši nav nonākušas līdz manai uzskatei /= apjautai/, bet kuru līdzību es apstrahēju no citiem līdz manai īstajai uzskatei nonākušajiem priekšmetiem". Norādījumam uz "uzskates analogiju" kā uz pieredzes iekšējo konsekvenči ir svarīga didaktiska nozīme. To, kam izdevies tikt uz pareizā ceļa, šī pieredze pati no sevis vada tālāk. Pestalocijs, gluži tāpat kā Leibnics, runā par to, ka uzskate sākumā ir "tumša" un "sajukusi" /Verworren/. Tas tomēr vēl nenozīmē, ka jutekliskā uztvere ir bijusi nepilnīga. Te vērojamas gluži pretējas parādības: jutekliskais iespaids ir bijis pilnīgi skaidrs, uzskate to mēr ir tumša un neskaidra un tamēļ tāda, kas rada zināmu uztraukumu. Tā, piemēram, nakts laikā dzirdētais troksnis ir bijis pilnīgi skaidrs, bet nezinot tā cēloni cilvēks nonāk apjukuma stāvoklī. Šāda uzskates neskaidrība, kas ierosina uz jautājumiem un pārdomām, vērojama arī bērnībā. Ar saviem jutekļu orgāniem bērns uztver lielu vairumu daždu iespaidu. Tā ir uzskates pirmē pakāpe – pieredze. Tiklīšz viņš no-

nak attīstības pakāpē, kur mostas garīgie spēki, viņš pastāvīgi jauta, pie kam vērojams, ka šos jautājumus ierosina vēlešanās tikt pie uzskates skaidrības-reālitātes izpratnes. Tā uzskates otrā pakāpe. Bet šī vēlešanās ir saistīta ar jutekliskajā uztverē apslēpto kosmiskās kārtības izjūtu, kura bērns, ājot savā attīstībā uz priekšu, tiecas ierindoties. Tikiļdz viņš kādu savas apkārtnes parādību ir izpratis, viņš apmierinās, pie kam atsevišķas pazīmes viņa uzmanību vairs nesaista. Tā, piemēram, ja bērns ir ticis skaidrībā, kadiem nolūkiem kalpo zirgs, tad bērnam zirga vietā var noderēt arī nedzīvas lietas, ja tās bērna iedomās pilda zirga funkcijas. Tās Pestalocija izteiksmē nozīmē iegaumēt un atšķirt "parādību negrozamo un nemainīgo būtību no viņu nepastāvīgā maiņu stāvokļa", citiem vārdiem — atšķirt reālitātes negrozamo un nemainīgo būtību no tai atbilstošo ^{ai} fenomenu maiņu stāvokļa. Tā ir jau uzskates trešā pakāpe — pārbaude. Kas bērniem to iemāca, tas "vada viņus pie pareizās uzskates." Kas tā nedara, tas bērnam padara parādības par "maldu un mānu avotiem". ^{31/}

Tā tad vispirms jarūpējas par pilnīgu un pareizu juteklisko apjautu. No šīs pirmās pieredzes pašās, pēc Pestalocija domām, ved celš tieši uz reālitati un reālitātei atbilstošo fenomenu kritiku. Lai šai ceļā cilvēks nenomaldītos, par to jābūt "metodei" nomodā. Metodes uzdevums ir rādīt bērnam pasauli tās reālaja būtībā. Ar uzskates palīdzību viņš pacelās sava izglītības gaitā no tieši apjaustā līdz pasaules visumam un kosma kārtības nojautai, pie kam uzskates jēdziens arvien svarīga nozīme ir jutekliskajam. Uzskatē cilvēks uzsūc sev vajadzīgo garīgo barību no pasaules, kas atrodas ap viņu, gluži tāpat kā koks ar savām sīkajām saknēm, pieskardamies zemei, uzsūc no zemes sulu, kas vajadzīga viņa augšanai. Uzsvērdams izglītības gaitā juteklisko, Pestalocijs par pirmo uzskates objektu atzīst miesu, jo locekļu kustību ritmā viņš redz gara, dvēseles un miesas vienības saites, ar to ir nodrošināta iespēja bērnu vadīt uz plašās dzīves funkciju sakarību, uz objektīvo garu un šā gara objektīvacijām. Te Pestalocijs no jauna atgādina N. Hartmaņa domas par to, ka garīgā ira balstas uz psichiskās, bet psichiskās iras pamata ir organiskā ira. ^{32/}

Ievadot audzināšanas gaitā bērnu dzīves funkciju sakarībā, Pestalocijs redz savā priekšā pasauli, kā lielu organismu. Patiesi izglītotais cilvēks nu ir tas, kas prot sevi ierindot šā lielā orgānisma attīstības gaitā. Te nepieciešama viņa paša līdzdarbība. Klūst skaidrs, kamēdēļ Pestalocijs tik augsti vērtē bērna spontānos centie-

nus. Nekas nav panākams ar iekalšanu un ārējo parādību sarindošanu atmiņā, ja trūkst īstās uzskates. Bet tā nav ierosināma spaidu līdzekļiem. Te nevilšus rodas analogijas nojauta ar Platona "anamnesis" jēdzienu, par kuru arī Leibnics domā, ka, atbrīvojoties no mitologijas, viņa var atrast dzīlu patiesību. Pestalocijs domā, ka izveicīga mācības darbā, lietojot pareizu uzskati, bērns nojauš, ka tas, ko viņš redz, viņam nav nekas jauns, bet ka tas jau iepriekš ir viņa bijis.^{33/} Bērna šis amamnesis stāvoklis un pārdzīvojums parādas acu uzliesmojumā tais gadījumos, kur viņš kaut ^{reizēm} ir pareizi sapratis, attēlojis vai atstāstījis. Tā ir tiešā evidences izjūta, kas viņu pavada "ieskatoties objektivajā pasaules struktūrā".^{34/} Protams, ka bērna spontānie spēki var attīstīties un izveidoties tikai pakāpeniski, tamēļ Pestalocijs uzsver, ka izglītības gaitā nedrīkst nekā steidzināt, ka te jāvirzās uz priekšu pamazām, soli pa solim. Tur kur audzināšana aizraujas ar atsevišķu veiksmju izkopšanu, pazaudēdama pie tam īstās audzināšanas pamatus, tur cilvēku nevis izglīto, bet boja. Šadas audzināšanas sekas ir nepareizs skats uz dzīvi un pasauli. Īstā audzināšana arvien pieskaņojas "individuālstāvoklim", kurā ir ietverti arī jau iepriekšējie attīstības posmi, un pielaiķo savu darbību tai attīstības pakāpei, uz kuras atrodas audzināmais cilvēks. Pie tam nemaz nav vajadzīgs, ka katra monāde no tumšās un neskaidrās bērnišķīgās uzskates nonāk līdz augstai filozofiskai jēdzienu skaidrībai. "Metodes" uzdevums ir tieši pasargāt no tā, lai cilvēki, kas par filozofiem nav dzimuši, neiedomatos par tādiem klūt. Tamēļ universitāte nebūt nav visiem piemērotā izglītības iestāde. Tur cilvēki daudzkārt pazaudē spēku kalpot vienkāršajiem dzīves uzdevumiem un bieži vien izveidojas tikai par zinātnes diletantiem, palikdamī savā attīstībā uz vietas, pie kam atgriešanās praktiskajā dzīvē un darbā arī mairs nav iespējama.^{35/} Palikdams uzticams saviem tuvuma ideāliem, Pestalocijs turas pie ieskata, ka izglītības gaitas vispār nav jāizraugās par daudz augsti mērķi, jo arī tur, kur cilvēka uzskates apmērs ir šaurs un ierobežots, viņš tomēr dzīvo izjustā sakarībā ar visiem un ar visumu. Mužīgais un nemainīgais slēpjās arī elementos, bet velti to meklēt putekļos, kas pacēlas gaisā un vēja mestī pazūd nezināmā virzienā. Tamēļ arī lauku sētā uzaudzis zemnieks ir nereti daudz izglītotāks nekā dažs labs pilsētnieks, kas, iepazinies tikai ar dzīves ārējām parādībām, nejūt sev droša pamata zem kājam netikumiskās, ne sabiedriskās audzināšanas ziņā.

Ja Pestalocijs savas metodes problēmā meklē atbildi uz jautā-

jumu, par ko cilvēka bērns būtu jāizaudzina, tad, protams, šī atbilde varetu būt augsti kāpināta, ideāla. Bet kā tas ir iespējams, ja dzīves īstenībā šī iedomātā ideālā audzināšana nav sasniedzama un ja še nepalīdz arī visideālākā uzskate? Te u z s k a t e s jēdziens klūst neskaidrs un nonāk svārstīgā stavoklī. No vienas puses, tas ir sasniedzamā izglītības ideala jēdziens / latviešu valodā mēs šai gadījumā lietotu ^{janī} vārdu - uzskats/, no otras puses, tas ir visas attīstības un izglītības pamats un izejas punkts. Bet jau agrāk redzējām, ka uzskate ir attīstības un izglītības procesa nenoliedzamais darbīgais elements, kas ievada attīstību objektīvā gara virzienā. Nenoliedzot divas pirmās uzskates jēdziena definīcijas, uzskate kā dažīgais elements virzienā uz objektīvo garu vērojama katras mācības un audzināšanas, arī katras zinātnes pamata. Rodas tikai jautājums, vai uzskate vienmēr un visur ļaujas sevi izmantot metodes nolūkiem, vai tā ir metodizējama?

Nav jābrīnās par to, ka sakarā ar prasībām, kas ^{attiecīcas} zīmējas uz metodes uzdevumiem vispār, bet it sevišķi ^{attiecīties} zīmējeties uz tikumisko audzināšanu, arī pati metode bija spiesta piemēroties šo uzdevumu veikšanai, ietekmējot pie tam arī u z s k a t e s jēdzienu. Šīs ietekmes sekas ir uzskates jēdziena pārveidošanās, pie kam tas iegūst vērtīgu idejisku saturu: šai jēdzienā apvienojas miesīgais, dvēselīgais un garīgais, kas sevis ^{les} šķi vērojams Pestalocija vēstuļu Kotas izdevumā, kur viņš izsaka šadas domas: "Mūsu jutekliskās dabas likumība saskaņā ar augstākās dabas prasībām jāpakārto mūsu tikumiskās un garīgās dzīves likumībai. Bez šādas pakārtošanās nav domājams, ka mūsu jutekliskā daba kādreiz spētu kā pienākas veicināt mūsu izglītību, vadot to virzienā ^{uz} zu īsto cilvēcību." Tā tad tikai tur, kur viss jutekliskais iekļaujas tikumiskās un garīgās dzīves likumībā, tur var būt runa par "metodi", tādā nozīmē kā to ir sapratis Pestalocijs. Bet ja tas tā, tad arī u z - s k a t e s jēdziens, ^{attiecīnāts} mazākais zīmējeties uz tikumisko audzināšanu, iegūst citādu nozīmi. Uzskates pamatā nu vairs nevararam iedomāties katru savā apkārtnē apjaušamu lietu un parādību, bet tikai tās lietas un parādības, kas iekļaujas tikumības likumībā. Tamēļ metodes uzdevums ir - norobežoties no visa tā, kas atrodas pretrunā ar tikumības prasībām. Turpretīm jārūpējas par to, lai audzināšanas gaita audzēknim būtu nodrošināta iespēja novērot un apjaust tādas lietas un parādības, kas saskan ar tikumiskās audzināšanas mērķiem. Ar to jautājums nonāk it kā pazīstamu domu sakarība: jāgāda, par izdevīgiem ^{un labvēlīgiem} audzināšanas apstākļiem māja un skola.

Šādas idejas vadīts Pestalocijs mēgina visu savu metodi pārveidot un nostadīt uz jauniem pamatiem. Par to liecina viņa raksts: "Ansichten und Erfahrungen, die Idee der Elementarbildung betreffend". Pārorientešanās un ieskatu mainīga tomēr Pestalociju novēstrupceļā, jo uzskaite sākotnēji jādzīvina vietā tagad lietota "mīlestība", bet ar mīlestību atrisināmas ne izglītības, bet audzināšanas problēmas. Varbūt, ka taisni šā iemesla dēļ minētais raksts nav pabeigts. Uz to norāda Pestalocija atzinumi viņa turpmākajā darbībā.

Jau redzējām, ka viņa uzskaite zīmējas uz visiem mācības novadiem. Tā vienā un tai pašā laikā aptver tiklab religisko un ^{is} tikumisko, kā arī intellektuālo izglītību un miesas attīstību. Pārorientešanās metodes problēmā, aizvietojet uzskati ar mīlestības ideju, varēja ^{stājot} ^{tu noderēt} zīmēties tikai ^{ja} uz tikumisko audzināšanu, bet turpmākie atzinumi elementārmetodes attīstības gaitā rodas intellektualās izglītības novadā: aritmētikā, geografijā un dabas zinībās, arī valodas mācībā un zīmēšanā, kur uzskates ideja paliek spēkā. Ja zīmējoties uz ^{ajā} tikumisko audzināšanu viļš stzina par pareizāku uzskaati aizvietot ar "mīlestību", tad intellektualās izglītības novadā rodas atklājums, "ka visas mūsu atziņas sākas ar skaitu, vārdu un formu." ^{stat} ^{36/} Ar "skaita" un "formas" elementiem gan "vārds", pēc pirmā acu uzmetiena, kā uzskates kategorija īsti nesaistās, bet Pestalocijs šīs saistības nodrošina mācības priekšmetu sakarībā: skaits noder kā uzskates kategorija matemātikai, forma - zīmēšanai un mērišanai, vārds - skapu, valodas, resp. vārdu un teikumu mācībai, kurai, pēc Pestalocija domām, pieslēdzas arī dabas un gara zinātnes priekšmetu mācība. Tagadnes zinātņu mācība, protams, ar valodu vien, kā metodologisku principu nevar apmierināties, bet Pestalocijs ^{jau} nedomā par akademiskās izglītības augstākajām pakāpēm, bet par bērnu mācīšanu un audzināšanu, gribēdams bērniem no dažadiem viedokļiem pakļāpeniski un metožiski rādīt pasaules būtības iekšējo vienību. Kā viņš saprot šo trīs kategoriju savstarpējās attiecības, to viļš paskaidro šādiem vārdiem: "formas un skaita uzskates iespaidi sākas agrāk nekā valodas uztvere, bet formas uzskates māksla un reķināšanas māksla turpretīm seko valodas mācībai." ^{37/} Tas saprotams tā, ka bērnā, aplūkojot priekšmetus, mostas skaita, formas un telpas ^{arī} ^{areja urskate} atziņa pirms viņš mācas runāt, bet runāt viņš iemācas agrāk nekā reķināt un zīmēt. Taču bērns, pirms viļš mācas reķināt un zīmēt, jau jāievada valodas mācībā.

B. Metodes praktiskais
veidojums skolas mācības
priekšmetos.

1. Matemātika.

Matemātika ar savu apodiktiskās ticamības raksturu ir mācības priekšmets, kuŗa mācišana metodei svarīga nozīme. Te Pestalocijs varēja vislabāk parādīt atī sava uzskates principa nozīmi. Pestalocijs matemātikā redz lielo brīnumu, kas pierāda, ka cilvēka domašana attaisnojas reālajā pasaulei. Cilvēks, abstrakti domādams par pasaules procesiem, nonāk ar pēdējiem saskaņā. Rodas harmonija starp domāto un reālo kosmisko norisi. Šo harmoniju bērns mācas matemātikā. Matemātika kā mācības priekšmets klūst par līdzekli, lai tuvotos šai kosmiskajai harmonijai. Tamēļ arī Pestalocijs "metodi" neuzskata par kaut ko jau nu un nebijušu, bet tikai par matemātikas pašas iekšējo likumību. Jo noteiktāka ir šīs likumības izpratne, jo labāka ir metode. Tamēļ matemātikas mācība pirmā vieta nebūt nav ierādama izveicībai rīkoties ar skaitļiem un atrisināt sarežģitus uzdevumus, bet gan "kvantitates garīgās bütības" uztveršanai.^{38/} Vispirms ar uzskates palīdzību jāierosina novērojumi, un jārada, kas ir "vairāk vai mazāk" un jānoskaidro, ka šīs vairākuma vai mazākuma attiecības vērojamas visur pasaules lietu kārtībā. Tamēļ matemātikas pamatdarbības ir pieskaitīšana un atņemšana. Ar tām jāsak matemātikas mācība. Visas citas darbības bērns skolotāja vadībā attīstīs un izveidos patstāvīgi, nostādamies uz šā matemātiskā pasaules kārtības pamata. Turpmākās matemātiskās darbības ir tikai pamat formas – "vairāk vai mazāk" vienkāršojums un saisinājums. Tā reizi- nāšana ir vienkāršota saskaitīšana, dališana-vienkāršota atņemšana. Šīs darbības noliek attiecībās visu to, kas pasaule skaitāms un mērojams. Pestalocijs ar savu metodi matemātiku skolotāja Šmita /Schmid/ vadībā tiešām sasniedza skolnieku attīstībā ievērojamus panākumus, kaut gan Šmits nemaz nebija sevišķi izveicīgs skolotājs.

2. Zīmēšana.

Zīmēšana kā skolas mācības priekšmets Pestalocija laikā bija cītāds nekā tagad. Tas bija uz ciešako saistīts ar formu mācību, bet formu mācība bija reizē zīmēšana un geometrija. No tā redzam, ka zīmēšana šāda nozīme bija tārā ^{disciplīna} geometriskā zīmēšana. Tas nesaskanēja ar Pestalocija metodes pamata principiem šā priekšmeta mācišana. Viņš iedomājās zīmēšanu kā mācības priekšmetu, kuŗa galvenais saturs un mērķis nebija vis geometrisko formu atveidināšana, bet ievadišana telpas attiecību izjūta. Te Pestalocija prasības visai zīmīgi raksturo vāpa metodes

teōrētisko pamatojumu. Skolotājs Toblers, kā izveicīgs zīmētājs, cenzas skolniekus sistematiski iepazīstināt ar dažādu priekšmetu zīmēšanas techniku, atkāpdamies no geometrisko formu mācības, un domāja ar to pakalpot Pestalocija centieniem, bet šos centienus viņš nebija pareizi izpratis. Pestalocijs neinteresējās par to, cik labi uz zīmēts viss priekšmets. Viņa uzmanību skaistīja tikai priekšmetu kontūras un līniju ritms, jo bērniem "jāmācas lasīt kontūras gluži tāpat kā vārdus."^{39/} No kontūrām uzmanību jāpārnes uz pašiem priekšmetiem, jo viņa iedomātais mērķis bija iemācīt bērnus novērot un atrast kvantitātes attiecības reālo priekšmetu pasaule, kas nekad neatbilst zīmējumam, kaut gan katrā kaut cik pareizi izpildīta zīmējumā pazīstam zīmētā priekšmeta attēlu. Te nozīme kontūram, samēram un skaitam. Tā tad redzam jaunu uztvērumu seno ģrieķu mācību, ka kosma būtība atklājas skaitā un mērā. Arī te vērojama Pestalocija skarības nojauta jutekliskās apjautas un uzzīmētā attēla starpā, kur svarīga nozīme u z s k a t e i. Formas jutekliskā uztvere ar uzskates starpniecību nodrošina attiecīgā zīmējuma izpildīšanai vajadzīgo izveicību, ar ko lietas formu pārnes uz attēlu. Mēģinājums šo norisi izskaidrot būtu ļoti sarežģīts un pie tam arī nepilnīgs. Te attiecības gluži tādas pašas, kā priekšmetu skaita un uz papīra rakstītā skaitļa starpā. Kāds sakars, piemēram, ir jūrā ar zilgano krāsas plankumu uz papīra gabala, kura mēs tomēr saskatām jūras attēlu? Tas izskaidrojams tikai ar uzskati un prestabilēto harmoniju, *uz ko jau savā laikā norādīja Leibnīzs.*

3. Rakstišana.

Šī pati likumība noteic arī rakstīt mācīšanas metodi. Sākumā jānodarbojas ar vingrinājumiem, lai ar acumēru un rokas izveicību piesavinātos rakstu zīmu pamatformas. Pēc tam viegli panākams glietums un pareizība atsevišķo burtu rakstišanā. Zīmīgais Pestalocija metodē ir tas, ka mācot rakstīt viņš meklē sakarību skāņas un rakstu zīmes starpā, *uz ko jau savā laikā aizrādīja Komensks.* Ar to ir sakars domām par alfabetā izcelšanos, kas saskan ar Herdera Šai jau-tajuma izteiktajām domām: *visas kultūras tautu valodas uzrāda apbrīnojamu alfabetu vienību.* Šāda vienības pazīme norāda uz sakarību kultūras tautu valodu starpā, kuras pamata ir domas par pirmalfabētu ar skapām atbilstošām rakstu zīmēm. Kaut kas no tā ir uzglabājies visās valodas.^{40/} Kopējās un radniecīgās skāņas dažādajās valodās padara par iespējamu šo valodu iemācīšanos, pie kam saprotams, ka pilnīga fonētiska atšķirība valodu starpā jau aiz fiziologiskiem

iemesliem vien padarītu par pilnīgi neiespējamu vairāku valodu prāšanu. Cilvēku valodas orgāniem ir nepieciešami pieturas punkti, kuri nodrošina dzītās valodas skāpas. Jaunu skapu veidojumu un pārveidoju-
mu iespējamibām ir robežas, par kuriem tālāk nevar iet. Aiz šā iemesla gandrīz visas valodas lieto tikai ierobežotu burtu skaitu, pie kam arī valodu skāpas, neraugoties uz fōnētiskās nokrāsas dažādību, tomēr ir samērā diezgan līdzīgas, un tamēl tās apzīmē vienādām rakstu zīmēm.
Pestalocijs rakstu zīmēs nemeklē reālo priekšmetu attēlus, uz ko paresti norāda šo zīmju izcelšanās un attīstības gaitas pētnieki,^{41/} bet pirmatnējās rakstu zīmju formās Pestalocijs redz taišņu, līkņu, trijstūri un kvadrātu apvienojumus, no kuriem sastādās un attīstās burti. Nodarbošanās sākumā ar šo elementu un apvienojumu, bet vēlak ar burtu, vārdu un saistīgu teikumu rakstīšanu modina bērna iekšēju sakarības izjutu skapu un tām atbilstošo rakstu zīmju starpā. Tādā kārtā rakstīšanas vihgrinājumi nostiprina burtu nozīmi, kuras bērns atrod ausīm dzirdamās skāpas raksturīgo acīm redzamo zīmi. Pestalocija metode šai ziņai atgādina dažus mūsu dienu ^{ra}pārkātiskos papāmienus rakstīt mācīšanā, pie kuriem, piemēram, pieder aizrādījumi, ka mīgstinātais "r" ir "r" ar rociņu, mīgstinātais "k" ir "k" ar ķepiņu u.t.t. Pestalocijs lieto arī norādījumus uz onomatopoētisko vārdu rakstību un burtu kā skāpu zīmju skarību ar vārdiem atbilstošajiem jēdzieniem.

No šā viedokļa raugoties, burti ir skapu zīmes ar noteiktu jēgu, kas uzglabāta visā garajā rakstu zīmju attīstības gaitā. Šo jēgas izjutu Pestalocijs grib modināt un uzturēt dzīvu katras bērna mācības gaitā. Rodas tikai jautājums, vai mācot rakstīt vispār ir iespējams atkārtot ilgstošo un gauso rakstu zīmju attīstības gaitu un vai šī attīstība ir uzskatāmi tverīma. Ka Pestalocijs uz šo jautājumu skatas ļoti nopietni, par to liecina viņa prasība šo attīstību vēl reiz atkārtot augstākajā pakāpē, mācot glītrakstīšanu.^{42/} Viņš tomēr šai gadījumā ir tālu no domām par vienveidīgu normālu metodi, kas varētu noderēt visur un visos gadījumos, un tādu droši vien atzītu par bērna rokraksta bojāšanu. Piedzīvojumi liecina, ka rokraksta glītību noteic tā individuālais veidojums, kas saskāpots ar skolotāja aizrādījumiem – ievērot parallēlitāti elementu starpā, griezt vērību uz samērību daļu starpā u.t.t. Ar to individuālais roksaksts gan ievērojami mainās, bet iegūst pievilcīgumu un glītumu.^{43/}

4. Valodas mācība.

Pestalocijs paliek arī valodas mācībā uzticams savai metodei.

Septītajā vēstulē Gesneram viņš raksta: "Valoda visa pilnībā ir to iespaidu atspoguļojums, ko cilvēce ir uzņemusi sevi, tamēļ es mēginu ar valodas skapām modināt iespaidus, ko šīs skapās ietekmējušas un veidojušas cilvēkā. Valodas dāvana ir neapjaušama. Tā pieaugot savā saturā un pilnībā ar katru dienu arvien top lielāka, koplāka un bagātāka. Tā dod bērnam īsos acumirkļos tikpat daudz, cik cilvēkam devuši gadu tūkstoši".^{44/} Te Pestalocijs uzsver, valodas jēgu un cilvēces attīstības gaitā izkopto saturu. Viņš ir pārliecināts, ka šīs garīgais saturs seko valodas izglītībai kā neatņemama dāvana, kā neapšaubāms mantojums. Lai bērnu sagatavotu šā mantojuma saņemšanai, jārūpējas par nepieciešamo vārdu krājumu, jāieskolo valodas likumībā. Šo mērķu sasniegšanai viņš pirms valodas mācības grib macīt runāt. Viņa runāšanas mācība sadalās trīs daļas:^{1/} skaņu mācība valodas organu izkopšanai,^{2/} vārdu mācība priekšmetu atšķiršanai un nosaukšanai un ^{3/} runas mācība izteiksmes vingrinājumiem par apkārtnes priekšmetiem un parādībām.^{45/}

Pestalocija aprakstīta skaņu mācība diezgan neskaidra, jo rodas nojauta, ka viņš grib iesakt ar skanošanu. Tas nav labi saprotams. Ar skanošanu būtu jāiesak lasīšana, bet ne runāšana. Lai varētu skapot, tad jau iepriekš jāprot runāt. Jāsaka, ka arī par pašu skanošanu Pestalocijs vēl nav bijis īsti skaidrībā. Nenoliedzot viņa pareizās nojautas, ka balsieni un vārdi sastādas no skaņu elementiem, viņš, kā ~~līekas~~, ^{ie} vārdā vēl arvien saskata burtu apvienojumu, un bērnu grib vadīt sinte-tiski no burta un balsienu un pēc tam uz vārdu. Par šādam kļūdam valodas mācībā nav jābrīnās, jo, piemēram, arī daži mūsu dienu skolas gramatiku rakstītāji runā par diftongiem tur, kur jārunā par diviem blakus stāvošiem burtiem.

Pestalocija skaņu mācība viņa ^{sāpītītās} vēstules apgaismojuma neiztur, no ~~diķ~~datikas viedokļa raugoties, nekādas kritikas. Tamēļ var rasties domas, ka te viņš ir gribējis pavism kaut ko citu un ka te skaidrība meklējama citā vieta. Šai sakarībā nozīmi iegūst Pestalocija cildinātā Apencellas zemniece, kas bērna ūpuli iekāra papīra putnu.^{46/} Tas it kā lidinājas bērna acu priekšā un saistīja viņa uzmanību. Ja māte pie tam vēl dziedāja kādu dziesmu, kas onomatopoētiski un ritmiski atgādināja lidošanu, tad ar to viņa modināja bērna jūtas un "metodiski" ievadīja skapu mācībā. Ja vēl ievēro, ka lidošanas izjūtu atbalstīja ūpošana, tad te redzam vārdu: putns, spārns, lidošana

un šo trīs vārdu jēgu uztvertu ar mazākais trim jutekļu organiem, jo runa var būt vēl arī par taustes sajūtu. Te klūst saprotams arī Pestalocija jēdziens "uzskates analogija". Ar to viņš ir gribējis teikt, ka dažādie jutekliskie iespaidi ir cits citam tuvi un radniecīgi, savstarpēji cits citu atbalsta un, veidojot jēgas atziņu, darbojas viena virzienā. Kāda visam tam nozīme, par to Pestalocijs raksta Ģesneram: "Valodas sākums ir trokšņi un nenoteiktas skāpas. Skāpām attīstoties rodas noteikti vārdi. Noteiktie vārdi pakāpeniski saistīdamies izveido valodu. Šai attīstībai bija vajadzīgi gadu tūkstoši, lai cilvēce vārētu nonākt līdz valodas pilnībai. To mēs tagad iemācāmies nedaudzos mēnešos, bet pie tam mēs drīkstam iet tikai to pašu vienīgo pareizo attīstības ceļu, pa kurū gājis cilvēks pirmo reizi." Te vērojamas Pestalocija rūpes un centieni, lai bērns pakāpeniski ieaugtu valodas objektīvajā garā. Šī ieaugšana nav steidzināma, jo arī dārznieks nedrīkst ziedlapīgas uzplēst, jo ar to viņš sabojā ziedu, bet viņam jāgādā, lai rozes pašas uzplaukst. Tāpat pamazām un pakāpeniski norisinās arī ieaugšana valodas objektīvajā garā. Šīs ieaugšanas sākumā neapšaubāmi ir vērojama uzskate. Jau vienkāršās skāpas, ar kurām bērns izpauž uz ārieni savus iespaidus, nonākot attiecībās ar apkārtnes priekšmetiem, ir mantotas uzskates ceļa. Šo uzskates didaktisko nozīmi skāpu mācībā Pestalocijs tēlo mātes sarunās ar bērnu, norādot uz to, ka šais sarunās māte iepazīstina bērnu ar tuvākās apkārtnes prekšmetiem un parādībām, kas ir daļa no dzīves un pasaules. Mātes balsī te bērns pirmo reiz dzird valodas skāpas tik tīri un skaidri, kā tas vēlāk, varbūt, nekad vairs neatkartojas. Ieklausīšanos šai valodas izteiksmē, valodas harmonija un ritmā Pestalocijs apzīmē par "dzirdes jēgu". Lai šo dzirdes jēgu stiprinātu, Pestalocijs ieteic skandināt bērna tuvumā zvaniņus un citas skanīgas rotālu lietas, runāt, dziedāt, plaukšķināt, svilpot, stabulēt, lai bērns par šīm skāpām priečātos. Audzinātajam jārūpējas arī par to, lai bērnu valdzinātu ar savas balss skāpu un vārdiem, kas plūst no lūpām.^{47/} Šādi vingrinājumi jālieto attīstības pakāpē, kad par nopietnu mācību šā vārda patiesajā nozīmē vāl nemaz nemēdz runāt. Nevar apšaubīt, ka šāda veida uzskate bērna dzīvē var noderēt kā ^{mācības} izglītības princips. Var rasties tikai domas par to, vai tā ir audzināšana, jo šai attīstības pakāpei mēs kaut ko līdzīgu redzam arī dzīvnieku valstī mātes un mazuļu attiecībās. Te šīs attiecības diktē instinkts. Audzināšana turpretīm jāsaprot kā apzinīga iedarbība, kas ierosina audzināmo. Bet vai ar to netiek traucēta

attīstības prestabilēta harmonija? Šādas nojautas un šaubas slēpjas to skolotāju darbības un izturešanās veidā, kas it kā baidās "audzināt", ļaujot valū audzēkņa attīstības likumībai. Nav noliedzams ka te sava daļa taisnības. Šos jautājumus Pestalocijs tomēr nav izdomājis līdz galam. Jo viņa turpmākajām valodas mācības idejām maz sakara ar valodas attīstības pamatojumu un tamēļ tam trūkst ierosinātāja spēka.

Te vispirms jāmin otrajā pakāpē – vārdu mācībā paredzēta vārdu anatiliskā sadališana skapās un vārdu sakārtošana noteiktos sarindoju-
mos. Redzams, ka par izkoptu mācības metodi arī šai pakāpē vēl nevar
būt runa, jo Pestalocijs pats visu to, ko viņš rakstījis par valodas
attīstību un izkopšanu vēstulēs "Kā Gertrūde savus bērnus māca," no-
sauc par "chaotisku materiālu sakopojumu namam, ko vēlāk grib celt".^{48/}
Visi viņa centieni nonākt šai mācības darba pakāpē līdz noteiktai li-
kumībai nesasniedz mērķa, jo viņam neizdodas savu darbību ietvert bēr-
na attīstībai atbilstošās formās. Tas pats sakāms arī par runāšanas
vingrinājumiem trešajā pakāpē, kas klūst garlaicīgi un bērniem nepa-
nesami. Šādu neveiksmju iemeslūs ir Pestalocija nepedagogiskais uztvē-
rums, ka valodas mācība jāsāk ar sistematisku, bet ne epizodisku kur-
su. Mazo bērnu mācišana sistematiskais kurss var attīstību tikai trau-
cēt.

Interesantaka un skaidrāk veidotair Pestalocija valodas mācības
gaita, kas seko runāšanas mācībai un kurās mērķis ir ievadīt bērnu va-
ļodas jēgas objektivajā sakaribā. Šo mērķi Pestalocijs grib sasniegt
ar jēdzienu mācību. Viņš nojauš priekšmetu kategorijās vienības nozi-
mi un iepazīstināšanai ar vārdiem, kā atziņas secinajumiem to katego-
riālajās vienības iedomājas lielu vokābulāru, kurā vārdi būtu sakopoti
un sagrupēti. Šāda vokābulāra sastādīšana arvien no jauna vingrinātos
bērni paši. Iepriekš sastāditie vokābulāri kalpotu tikai skolotājiem
salīdzināšanai un kontrolei. Grupējamie vārdi noderētu visplašākā mērā
kā paārrunu viela, kas izvirzītu bērnu acu priekšā visas pasaule iespē-
jamās lietas un parādības. Šai sakaribā bērni mācītos arī vēsturi, geo-
grafiju un dabas mācības. Arī gramatika te atrastu savu īsto vietu.^{49/}

Te rodas jautājums, ko Pestalocijs grib panākt ar šo lielo jēdzienu
definīciju un aprakstu daudzumu. Te, kā redzams, viņš grib nodarboties
valodas mācībā ar visdažādāko priekšmetu, to īpašību un darbību aplū-
košanu. Pati darbība pēc savas būtības atgādina kādreizējo mūsu pamat-
skolas apkārtnes mācību, tikai ar to starpību, ka Pestalocijs šo priekš-
metu uztvēra daudz plašāki. Viņam šīs mācības pamata slēpās mums jau
pazīstamās domas, ka valoda, kā uzskates nostiprinājumā, atspoguļojas

pasaules bütība. Šīs domas ir ļoti *pareizas*. Bērns tiešām, mācīdamies valodu, izkopj netik vien savu runas un izteikmes veidu, bet mānto arī ieskatus lietas un parādības, par kurām viņš izteic savus novērojumus un secinājumus.

Tiktāl jautājums būtu saprotams. Ar grūtībam jāsastopas tikai domājot par valodas mācības un citu skolas priekšmetu metodisko veidojumu. Pestalocijs domā iztikt ar vienu un to pašu uzskates principu: valoda ietver, un uzglabā sevi visus dzīves darba un zinātnu novadus. Tamēļ Pestalocijs vispirms negrib atzīt mācības sadalījumu priekšmetos, jo tas, pēc viņa domām, traucē uzskates vienību. Viņš grib katru lietu pārrunāt, noliektot to attiecības ar apkārtnes lietām un parādībām un panākt šo attiecību noskaidrošanu, cik plaši vien iespējams. Vispirms jau nemaz nav īsti nosakāms, kad un kāda kartā šās mērķis sasniedzams. Pie tam neviens priekšmets šai gadījumā, nenoliedzot pats sevi, nevar iztikt bez saviem īpatnējiem mērķiem. Sakarības noskaidrošana lietu un parādību starpā, kur Pestalocijs redz attiecības ar kosmu, vien vēl nenodrošina atsevišķo mācības priekšmetu vielas izmantošanu mācības nolūkiem. Tā, piemēram, gramatikas uzdevums ir runas un rakstu izteiksmes normēšana. Pievienojoties dažām balsim arī mūsu dienās, gramatikas mācību varētu atzīt par nevajadzīgu, ja pasaules prestižētās harmonijas likumība būtu paredzējusi, ka visi cilvēki paši no sevis iemācas pareizi runāt un izteikties vārdos un rakstos. Tā ka tas tā nav, tad vajadzīga gramatika, kā atsevišķs mācības priekšmets. Tomēr arī te Pestalocija aizrādījumam taisnība, ka ar gramatikas likumiem vien nevienam bērnam nevar ieaudzināt valodas logiskās struktūras izjūtu. Tas panākams tikai ar uzskati, runājot un rakstot. Tas pats sakāms arī par svešajām valodām, kuŗu ritmā un vārdu sarindojumā var iedzīvoties tikai runājot un dzirdot citus runājam, t.i. ieaugot ^{attiecīgais} valodas objektīvajā garā.

Valodas mācības jautājumos Pestalocijs pālika uzticams savai pamata idejai līdz sirmam vecumam, uz ko norāda viņa "Gulbja dziesmas" saturs. Šai laikā viņš līdzīgi Ratkem un Komenskam vēl intensīvi domāja par svešvalodu mācības "normālmetodi" un dzīvi atbalstīja Montēna /Montaigne/ domas, ka svešas valodas, cik vien iespējams, jāmāca tāpat, kā dzimtā valoda. No jauna viņš uzsver, to, ka visām valodām ir kopējs jēgas saturs, jo citādi nemaz nebūtu iespējams svešas valodas iemācīties. Savu pārdomu beigās viņš tomēr nonāk pie secinājuma, ka arī noliektot valodas mācības pamatā visu valodu un kultūru kopējos jēgas elementus, "normālmetode", kas varētu noderēt katra gadijumā visām valodām,

nav domājama. Te iespējami tikai vispārīgas dabas aizrādījumi: valodu mācoties nepieciešami runāšanu dzirdēt un pašam runāt; gramatikas likumi jāmācās vēlak; runāšana jāsaista ar bērna apkārtnes uzskatāmiem priekšmetiem; jāsāk ar konkrētiem substantīviem, pakāpeniski pievienojot īpašības un darbības / adjektīvus un verbus/; kā pirma jāmāca dzimta valoda, tad citas dzīvēs valodas, pēc tam mirušās valodas. Viss tas āreji nav nekas jauns un oriģināls. Pēc būtības Pestalocija valodas mācības pamatideja ar to tomēr iegūst ^{vertīgu} papildinājumu, kam nezīme valodas mācības praksē: svešvalodas un reizē ar to sakarā esošās svešās kultūras jēgu iespējams iegūt tikai pacietīgā, centīgā, līdz sīkumiem apzinīgā darbā, pie kam svešās valodas var izprast tikai tad, ja tās pludina cauri dzimtajai valodai.

5. Geografija un vēsture.

Sarežģītaks kļūst jautājums, pārējot uz mācības priekšmetiem, kas iepazīstina ar ārpasauli un tautas vēsturi. Sākumā Pestalocijs turējās pie pārliecības, ka arī te viens panākams ar attiecīgajiem valodas jēdzieniem un to noskaidrošanu, laujot tāda kārtā priekšmetu vielai, ~~lai tādā kārtā izveidotos istā dzīves un apkārtnes mācība~~ organiski izaugt no valodas mācības. Vēlak tomēr radās vajadzība sarakstīt mācības grāmatas geografija un dabas mācībā. Tiklab šīs mācības grāmatas, kā arī praktiskais darbs Pestalocija institūta liecina par to, ka minēta, mums ~~viņa~~ ^{jau} ~~uzskatos~~ pazīstama mācības ~~un~~ audzināšanas pamatideja paliek spēkā. Ta, piemēram, geografijas mācība, kā to jau agrāk redzējam, sākta brīvajā dabā, lai nostiprinātu pieredzi un asinātu bērna skatu zemes virsmas veidojuma dažādības un šīs dažādības seku novērošanā. Šīs priekšmets atradas skolotāja Toblera rokās, kas sarunās ar bēniem bija izveidojis šā priekšmeta vielu. Tā Pauls Nātorps stāsta par geografu Kārli Riteru / Ritter/, kas, 1807. gada nonācis Ivertā, jutās pārsteigts, atrazdamas tik paraugveidīgu, praksē izveidotu geografijas mācības vielu.^{50/} Salīdzinot ar filantropīpu mācības parādījumiem, tas bija idejiski kaut kas jauns, jo filantropīpos visu mācības priekšmetu vielu un saturu noteica Bazedova sarakstītus elementārgrāmatas. Turpētīm Pestalocija institūta skolotājs Toblers pirmos geografijas pamatus mācīja ^{uzskatoši} vajā dabā, apskatot zemes virsmu, zemes slāņu formācijas klintis un upju krastos, upju izcelšanos, upju sistēmas, cilvēka dzīves vietu, kopmītņu un pilsētu izcelšanas dabiskos iešmeslus. No visa redzēta, aplūkota un pārrunāta pakāpeniski izveidoja Ivertas apkārtnes reljefu. Tad pārgāja uz karti, kas pēc tam bija viegli saprotama. Tādā kārtā paplašinādami un nostiprinādami savu valodas izteiksmi, skolnieki izveidoja mācāmo vielu patstāvīgi mācidamies. Par Ivertas institūta geografijas mācības metodi

Riters izsakās ļoti atzinīgi un pie tam nenoliedz, ka iepazīdamies ar Pestalocija audzināšanas iestādes darbību, viņš matojis ierosinājumus turpmākajām pārdomām un pētījumiem savā specialitātē. Sakumā viņš pāt gribējis apstrādat geografijas vielu Pestalocija institūta gara, bet, stājoties pie šā nodoma reālizešanas, viņa darbības plāns paplašinājās un idejiski ieguva daudz pilnīgāku saturu nekā tas sākumā bija domāts. Sakarības uzturēšana geografijas mācībā ar valodas attīstību tīktāl bija idejiski attaisnojusies un devusi pat vērtīgus ierosinājumus pirmajiem geografijas metodikas pamatu licejiem Rīteram un vēlāk arī viņa skolniekam Heningam / Henning/.^{51/}

attiecas
Kas zīmējas uz vēstures mācību, tad nav noliedzams, ka tautas vēsturiskās pagātnes dzīve arī atspoguļojas valodā. Ja chronikas, piemēram, stāsta par latviešu valdniekiem /reges/ un vecājiem /seniores/ un ja mūsu valodā ir vārdi: valsts, valdīt, tiesa, tiesat, sods u.t.t., tad šie vārdi, protams, atbilst noteiktiem jēdzieniem. Klūst skaidrs, ka mums ir bijuši valdnieki un valstis un viss, kas ar to sakarā. Tomēr visu vēstures vielu no šiem jēdzieniem vien vēl nav iespējams attīstīt. *stu rastos* Ja tas kaut kur notiek, tad redas nesakarīgu jēdzienu schēmas, kas *jāiet-* *tu* *stu* *Pestalocys* tver subjektīvi veidota saturā. No tā cieta vēstures mācība Pestalocija iestādē. Sekodams savai pamatidejai, viņš iedomājās vēsturi mācīt ar tabulām un vārdu registriem.^{52/} Protams, ka tāda metodiska ierobežojuma sekas bija nodarbošanās ar atsevišķiem jēdzieniem, kas noveda pie vienpusīga didaktiska formālisma.

6. Fiziskā audzināšana.

Par fizisko audzināšanu Pestalocijs gan atstājis tikai dažas īsas piezīmes, tomēr arī šais piezīmēs viņš turas pie saviem ieskatiem atbilstošas programmas. Viņa domas un aizrādījumi par miesas izglītību vairāk zīmējas uz tautas nabadzīgajiem slāniem, kur neveselīgie dzīvokļi, trūcīgā barība un vienmūļas vienpusīgās kustības darbā sistematiski sakroplo cilvēka augumu.^{53/} Tomēr arī augstāko aprindu fiziskās audzināšanas līdzekļu: deju, divcīņu, jašanu, airēšanu, medības u.t.t. viņš nebūt neatziest par tādiem, kas nodrošina pareizu miesas attīstību, jo te par *fiziskās* miesas attīstības ideāliem klūst: virves dejotajs, ballerīna, boksa meistar *aprobat* un citi spērta rekordisti. Štāds fiziskās izglītības ideāls ir visu miesas spēju vispusīgā attīstība. Tas nav sasniedzams maksliji izdomātiem līdzekļiem. Nav jāaizmirst, ka jau mazais bērns tiecas pēc darbības, kas vislabāk novērojama rotālu dzīvē. Šī kustības un darbības tieksme jānolieklēk miesas izglītības pamata, jo tās mērķis ir pašizveidošanās cēlā.

sagatavot bērnu viņa turpmākās dzīves uzdevumiem. Tas ir atzinums, ko vēlak psichologiski apgaismo Grōss / Groos/ savā pašizveidošanās teorijā. Pestalocijs, protams, paliek uzticams saviem ieskatiem un atrod, ka rotāļudziņa ^{verojama} darbojas ^{casīcās} prestabilētā harmonija, izkopdama netik vien mēsas spēkus, bet ievadīdama arī tikumisko un intellektuālo atziņu novāda un tādā kārtā sagatavodama bērnu nākamās dzīves pienākuma pildīšanai, nodrošinot veselīgai mēsas attīstībai un veselīgu ^{missis un gora} jūras veidojumu.

Pestalocijs te redz ^{Kovs} kā audzināšanas mērķis cilvēku, kas savās spējās nonāk līdz harmoniskai ^{īsas pānātai} vienībai. Rodas tikai jautājums, ka šāda mērķa sasniegšanu var veicināt fiziskā audzināšana. Pestalocijs to domā panākt ar sakartotām locekļu kustībām, lai ieāudzinātu "fizisko noskaņu" jeb "nervu taktu", kas nepieciešams, stājoties attiecībās ar objektīvo pasauli.^{54/} Ivertas institūta vingrošanas stundās audzēkņiem bija jaizkopj visas tās locekļu kustības, kas vajadzīgas ^{dzelādajās} dzīves darba gaitās. Tā ka cilvēku nodarbošanās veidi ir dažādi, tad arī šīm kustībām ^{jaunajām} jābūt vispusīgām. Šīs vispusības iespējas katrs bērns ^{jau} nes sevi līdz.

Tas jaizkopj, lai pieskaņotos dzīves uzdevumu pildīšanai. Kustību sagrupējumi un atkārtojumi atgādina kaut ko no viņa valodas mācības. Pamatideja katrā ziņā viena un tā pati: ^{fiziskā audzināšana modīsīna un harmonisku jūras attīstību un rassītu opīšību caudīmīanu}

Redzams, ka arī fiziskajā audzināšanā Pestalocijs paliek uzticams savai "metodei". Viņš nedomā par tautas militāro spēku stiprināšanu, lai izaudzinatu spēcīgus karā virus. Viņa ideāls nav arī izveicīgais sportists, bet gan vairāk grieķu kalokagatija,^{55/} kur mēsas izkopšana apvienojas ar dailo un labo, ta tad - ar ^{ai} estētisko un etisko audzināšanu. Jautājums tomēr arī te nav tik vienkāršs. Grieķu kalokagatija ir turīgo aprindu izglītības ideāls. Estētiskā audzināšana te arī vairāk nosveras uz politiskās audzināšanas pusī. Kalokagatijas virziena ^{ai} audzinātājs cilvēks ir spējīgs paraugveidīgi iekārtot savu personīgo dzīvi, bet arī sekmīgi darboties un ziedot savus spēkus valsts un sabiedriņas labā. Ja arī Pestalocija audzināšanas ideāla varam saskaitit kalokagatiju, tad, protams, Šīs audzināšanas idejas viņš grib pārnest uz zemākajiem tautas slāniem, uz nabadzīgās tautas jauniešiem, gribedams arī tos padarīt par vērtīgiem valsts un sabiedriņas locekļiem. Šai virzienā ^{gan} jaunā katrai bērnu vada prestabilētā harmonija, bet dzīve liek cēla neskaitāmus šķēršļus un traucējumus. Pie šādiem traucējumiem pieder vienpusīgās kustības, nepareizs laika iedalījums, ^{īja} sēdešana skolas solos, ^{bet senākajos slānos ar neveselīgiem dzīviem opīšību} trūcīga barība, m.t.t. Pestalocija fiziskās audzināšanas mērķis ir radīt līdzsvaru šiem traucējumiem ar sistematiski sakārtotiem mēsas vingrinājumiem, pie tam rūpējoties arī par ^{minēto} šo traucējumu novēršanu, lai

līdzinātu ceļu prestabilietas harmonijas likumībai cālvēka miesas un gara spēku attīstībā.

7. Religiskā un tikumiskā audzināšana.

Pestalocijs pazina tikai religiski pamatotā ētiku un tāmēļ viņa pedagogiskajā domāšanā un praktiskajā darbā tikumiskā audzināšana ir apvienota ar religisko audzināšanu. Pestalocijam sakarība religijas un tikumības starpā ir tik cieša, ka arī tur, kur viņš runā par uzskates nozīmi izglītības gaitā, rodas jautājums, vai tikumiskā audzināšana vispār ir domājama kā atsevišķs uzdevums. Tāds jautājums var rasties itin vienkārši ^{jau}, ka visa Pestalocija "metode" un viņa uzskate ir religiski pamatota. Ta (13. un 14. vēstule) Pestalocijs, ^{arī} ^{izteic domas} kā jau redzējām, izteic domas, ka māte rāda bērnam Dievu visās savās mācības: uzlecošajā saulē, putojošā strautā, koka šķiedrās, puķu košumā, rasas pilienos.^{56/} Kad māte māca bērnam runāt, zīmēt, rakstīt, reķināt, tad viņa skaitā, formā un valodā rāda pasaules dievišķo attēlu, tās prestabilieto harmoniju. Tā, pēc Pestalocija domām, bērns izveido sevī tikumisku dzīves kārtību un izturēšanās veidu pret ārpasauli. Dievišķā kārtību viņš atzīst pirmajā pareizi uzvilktajā līnijā, pirmajā pareizi izrunātajā vārdā. Viņa krūtis mostas ^{ja} augstā likuma nojauta – censties pēc debesu Tēva pilnības. Ar šo likumu drīz vien saistās otrs: "Cilvēks nav pasaule sevis dēļ, bet gan lai kopā ar saviem brāļiem, tikdamies pēc pilnības, sasniegta savu pilnību",^{57/} Vēl citā vietā Pestalocijs raksta: "Tā kā mana metode balstās uz katru atsevišķu cilvēka centieniem pēc pilnības, tad tai ir spēks, un tā veicina jau no bērna dienām šādas centības ieaudzināšanu katrā audzēknī".^{58/}

Ja Pestalocija religijas un tikumības mācības starpā vērojama tik cieša sakarība un visa viņa metode ir religijas apdvesta, tad itin labi varam saprast, kāmēļ viņa mācības iestādes sākumā nemaz atsevišķas religijas mācības nebija, Nebija arī ētikas mācības. Šīs mācības nozares nebija vajadzīgas, jo, pēc Pestalocija domām, tikumībai vajadzēja rasties kā u z s k a t e s sekām, bet Dieva jēdzienam metodiski mācītā bērna dvēsele izaugt it kā pašam no sevis.^{59/}

Jau agrāk redzējām, ka Pestalocijs neatzīst toreizējas oficiālās baznīcas liekvārdību un dogmatiskās mācības. Tam ir sava pamats, jo neviens dogma un neviens mācība nevar pilnīgi attēlot Dieva būti, un neviens tikums neatbilst visā pilnībā tirajai tikumības idejai. Bet arī bez visa tā Dieva uzskate nav pilnīga. Ja tā būtu pilnīga, tad nebūtu vajadzīgas ne dogmas, ne tikumības normas ar to tezēm un anti-tezēm. Tāmēļ visur tur, kur domā par religijas ^{ai} pedagogiku šaurākajā

nozīmē, ja nāk pie secinājuma, ka religiskā audzināšana ar tīro u z s k a t i vien nevar sasniegt savus mērķus. Religija pati kā tāda īstenībā nav mācīma. Religija jādzīvo, to nevar iemācīties. Ar mācīšanos mo galvas var īsto u z s k a t i aptumšot.

Kāds tad nu ir Pestalocija religiskās audzināšanas praktiskais izveidojums? Viņa institūta bija iekārtotas religijas mācības stundas tikai ar nolūku sagatavot audzēkņus konfirmācijai. Šīs stundas neskaitījas mācības plāna. Sagatavošana konfirmācijai bija uzticēta teologam Nidereram. Tomēr Pestalocijs atgādināja arvien Nidereram pienākumu izstrādāt arī religijas mācības "metodi". Saprotams, ka šai jautājumā, nemot vērā Pestalocija ieskatus, Niderers atradās neapskaužama stavoklī, jo šis uzdevums nebija viegli veiwams. Katrā ziņā tas bija daudz grūtāks nekā matemātikā un dzimtenes mācībā. Šādu prasību pēc religijas mācības metodikas, kā liekas, bija ierosinājis oficiālās baznīcas ~~pārstāvju~~ aizrādījums, ka Pestalocija mācības iestādes trūkst religijas mācības stundu. Šīs aizrādījums modināja pārdomas, kas zināmā mērā satricināja Pestalocija u z s k a t e s principa vispārīgo nodevību, jo no sākuma vērja secinot, ka ar vispārīgo mācību vien religiskās audzināšanas mērķis nav sasniegti mācības ~~programmas~~ ~~prasībām~~ ~~kas ievirzījās~~ ~~opīciālos bārnes~~ ~~ne reizē~~ ~~no jauna pārbaudīt~~ ~~nāšanas~~ uzdevumiem, bet drīz vien tās jau zīmejās uz metodes problēmu vispār, un liecina par Pestalocija pedagogiskās domāšanas ievirzījās turpmākajā attīstības posmā. Kopsavilkumā jaunā virziena atšķirība no iepriekšējā ietverējama trīs punktos:

Pirmkārt, jau agrāk redzējām, kā u z s k a t e s jēdziens vieta Pestalocijs noliek "mīlestību", kā īsto audzināšanas pamatu. Viņš mīlestībā redz jūtas, kas noteic cilvēka augstako dzīves jēgu un spēku harmonisko līdzsvarojumu. Sie spēki, pēc Pestalocija domām, var attīstīties tikai mīlestībā un reizē ar mīlestību.^{60/}

Otrkārt, Pestalocija religiskā un tikumiskā audzināšana tagad vairs neizaug no vispārīgās izglītības, bet tā klūst par patstāvigu uzdevumu, kas savā ziņā pacelās pat pāri visiem citiem uzdevumiem.^{61/}

Treškārt, raugoties no "metodes" viedokļa, zūd tīcība tam izglītības ideālam, kas vērojams Gesneram rakstītajās vēstulēs. Šīs ideāls bija — pilnvērtīgais cilvēks ar harmonisku spēku ~~saskanojumu~~ ^{līdzsvarojumu}. "Gulbja dziesmā" vērojama cita noskāpa: "Atsevišķo cilvēku spēku un iedīglu disharmonija jau no paša sakuma padara par neiespējamu pilnīgu cilvēku spēku līdzsvarojumu".^{62/}

Šads lūzums Pestalocija ^m pedagogiskajā pasaules uzskata, protams, satricina arī tīcību "metodei". Tā Pestalocija paša acīs

zaudē savu absolūto nozīmi, un savās vecuma dienās viņš atrod pat par vajadzīgu brīdināt no aklas uzticēšanās metodei, pie tam norādot uz to, ka audzināšanas pamatā jāliek īstā socialā mīlestība.^{63/} Šai sakarībā Pestalocijs sāk atzīt un meklēt attiecības ar kristīgās ticības dogmu runādams par to, ka audzināšanas darbā ir nepieciešama Dieva žēlastība, bet tur kur darbojas Dieva žēlastība, cilvēka māksla nav vajadzīga.^{64/}

Pielaujot šādas domas religiskajā audzināšanā, tomēr jaatzīst, ka ar to tikumiskā audzināšana nonāk nespēka stāvoklī. Tikumiskā dzīve prasa domu skaidrību un gribas stiprumu, kā aktuālu tieksmi uz labo. Te sākas nesaskapas Pestalocija religiskās un tikumiskās audzināšanas starpā. Etika un religija gan dod cilvēkam zināmu brīvību, bet modernā filozofija nospēzauž robežas ētiskās un religiskās brīvības starpā, ar ko ir noskaidrota arī atšķirība religiskās un tikumiskās audzināšanas starpā. Apgaismodams šo jautājumu, N. Hartmanis uzrāda piecas antinomijas.

Pirmā antinomija. Katrā īsta religija tiecas pāri dotajai irai uz kaut ko "labāku" viņpasaulei. Vēl asākā formulējumā — Šai pasaulei pašai nav nekādas pašvērtības, — tā ir tikai sagatavošanās viņpasaulei. Īstā dzīve ir katrā kas cits, ne tā, kurā mēs dzīvojam. Tāmēj, rodas prasība: šīs zemes dzīve ar savām šķietamajām vērtībām jāupurē īstajai viņpasaules dzīvei un tās vērtībām, jo neviens nevar diviem kungiem kāpot.

Citāda ir humānistiskā etika. Viņa ir saistīta pie šīs pasaules. Visas tikumiskās vērtības zīmējas uz šīs pasaules cilvēkiem. Arī visstalakie un visaugstākie tikumiskie ideāli meklējami šai pasaulei. No ētikas viedokļa raugoties, viņpasaules tendēnči ir tik pat mazvērtīga, kā šīs pasaules tendence religijā.

Šī antinomija nepielauj nekādus kompromisus. Ja arī abas tendences nav vērojamas uz ārieni visā asumā, tad tas izskaidrojams tikai ar konsekvences trūkumu. Pašos pamatos tās ir noteikti kontradiktoriiskas: viena noliedz otru, un tādā gadījumā vienai no tām jābūt illuzoriskai.

Otra antinomija noliek pretstatā cilvēku un dievību. Etika zīmējas arvien uz cilvēku, religiskā domāšana — arvien uz Dieva. Viņa vara un griba noteic visu tiklab šīs zemes dzīvē, kā arī viņpasaulei. Attiecībās ar Dievu cilvēka griba ir laba vai ļauna, ciktāl tā spēj atzīt Dievu un padevīgi pakārtoties viņa gribai.

Raugoties no ētikas viedokļa, cilvēks atrod visaktuālako, visatbildīgāko un arī visaugstāko būti cilvēkā. Ka kaut kas varētu pacelties pāri cilvēkam, tas no ētikas viedokļa nemaz nav pielaujams, jo tā zīmējas tikai uz cilvēkiem.

T r e š a antinomija. Tai ir sakars ar iepriekšējam. Arī tā ir aksiologiska, tikai tā zīmējas nevis uz saturu, bet uz vērtību cēlo ni. Katras ētikas pamata ir teze, ka ētiskās vērtības ir autonomas, t.ī. ka viņas neatkarīgi no kādas citas gribas ir vērtīgas pašas se vi.

Antitezi šai tezei atrodam religiju: visas tikumības prasības ir Dieva pavēle, viņa griba. Tikumība ir dzīvošana pēc Dieva prāta. Ar to tikumības vērtības klūst nepatstāvīgas, heteronomas. Pretruna arī te ir principiāla un noteikti kontradiktoria, kas nepielauj kompromisus.

C e t u r t a antinomija noliek pretstata tikumības likumu un Dieva vadību. Raugoties no ētikas viedokļa, cilvēka griba svārstās dabas likuma un tikumības likuma starpā. No religijas viedokļa – cilvēka griba bez tam vēl ir pakārtota Dieva vadībai. Dabas norise neno sprauž mērķus, lai pie tiem saistītu cilvēku. Dieva vadība ir teleolo giska. Te visu noteic vienīgi paša Dieva nospraustais gala mērķis. Tā ka mērķi noteicēja vara ir bezgalīga un visspēcīga, kas vada visas pasaules norises kārtību un reizē arī cilvēku, tad cilvēks ar savu teleologiju ir nespēcīgs, jo viņš ir pakļauts Dieva vadībai un pare dzējumam /Vorsehung/.

Tāda kārtā Dieva vadības finālais determinisms padara par neiespējamu ētisko brīvību. Ja pielaujam personas brīvību, tad atkrit Dieva vadība. Tāda kārtā rodas kontradikcijas teze un antiteze.

Tomēr ŠI antinomija ētikas un religijas starpā ir citāda nekā trīs pirmās. Te antinomija pastāv netik vien abu novadu problēmatikas pretstata, bet arī pašas religijas novadā, jo tieši religija nevar iztikt bez cilvēka gribas brīvības. Tā tad netik vien ētika, bet arī religija prasa no cilvēka pašnoteikšanos, un blakus ētiskajai gribas brīvībai nostājas religiskā gribas brīvība. Pēdējā tomēr ir pavisam citāda nekā pirma. Ētikas novadā gribas brīvības aporijas mazākais principiāli ir atrisināmas. Religiskajā gribas brīvība sastopamies ar nepārvaramiem šķieršķiem, jo dievišķa vadība saistās ar fināldeterminismu, kas religisko brīvības aporiju padara par neatrisināmu. Dievišķa vadība noliedz cilvēka paša gribu, bet tomēr vilvēkam ir brīvība dzīvot godīgu vai grēcīgu dzīvi. Šāds stāvoklis padara šo antinomiju

par principiāli neatrisināmu.

Cilvēka religiskās attiecības ar Dievu tomēr pilnīgi neno - teic nedz atkarība no Dieva vadības, nedz arī cilvēka grēcīgums; pats svarīgākais ir Dieva gādība par cilvēka pestišanu no grēkiem. Tā ro - das atkal jauna antinomija.

P i e k t a antinomija, ko varam nosaukt par pestišanu ^{as} anti - nomiju. Grēks ir morālisks pārkāpums, par ko runā arī ētika, tikai ar to atšķirību, ka ētika moralisko pārkāpumu ieskata kā nesaskaņu ar vērtībām, bet religija – kā nesaskaņu ar Dievu. Morāliskais pārkā - pums pēc savas būtības ir smagums, kas cilvēkam jāmēs, pie kam šis sma - gums var cilvēku arī pavisam nomākt. Religiskajam grēka jēdzienam pievienojas vēl otra pazīme: pārkāpuma smagums padara cilvēku ļaunu, aizsprosto ceļu uz tikumisku labošanos. Grēks klūst cilvēkam par lāstu. Vipš nonāk postā un nelaimē. Te sākas Dieva glābšanas un pestišanas darbs. Grēks pie tam iegūst it kā substancialu nozīmi, no kā cilvēks atbrīvojams. Nelaimes stāvoklis, no religijas viedokļa raugoties, te nemaz nav meklējams ļaunajā darbībā nedz arī ļaunajā gribā, jo noti - kušais vairs nav grozāms, bet gan paša grēka smagumā, kas cilvēkam jāmēs. ļaunā darba vainu nevienam nevar atņemt, jo tā no vainīgā nav atdalāma, bet Dievs var piedošanas ceļa cilvēkam atņemt grēku.

Šo grēka jēdzienu humānistiskā ētika nepazīst. Tikumiskais pārkāpums nav no vainīgās personas atdalāms, jo tam nav substancialas iras. Ētika pazīst gan vainas apziņas smagumu, kā arī vainīgā ilgas no vainas smaguma atbrīvoties. Tāpat arī vainas smaguma nešanai ir savas robežas, un cilvēks nesot šo smagumu var morāliski sabrukst. Ētika tomēr neatzīst principiālā nespēka laboties. Iespēja tikumiski sevi celt uz augšu arvien saistās un aug reizē ar ilgām pēc laboša - nās. Šīs ilgas pēc labā nekad nav tukšs nespēks, bet gan aktuāla tieksme uz labo, pie kam iepriekšējos pārkāpumus gan var aizmirst, bet ne izdzēst.

Pestišana runā pretim ētikas vērtībām un no ētikas viedok - ļa nemaz nav iespējama. Raugoties no religijas viedokļa, tā ir netik vien iespējama, bet tā ir pats svarīgākais un vērtīgākais, ko cilvēks var sasniegt. Arī šī antinomija, gluži tāpt kā iepriekšējās, nav atris - sināma, jo arī te nonākam līdz racionalitātes robežai, kur jaapstājas neizprotamas irracionalitātes priekšā. ^{65/}

Šādas atšķirības religijas un ētikas starpā Pestalocijs vēl nepazina, no kā rodas neskaidrības viņa metodē. Apvienodams religisko un tikumisko audzināšanu un meklēdams pareizo audzināšanas ceļu, viņš,

ka redzams, nonāk pie racionālitātes robežas, kur ar teōrētisko domašanu nekas vairs nav noskaidrojams. Nostādamies neizprotamās irracionālitātes priekšā, Pestalocijs meklē beigās glābīnu ēmocionalajā sfērā - mīlestībā un Dieva ūčītībā, tādā kārtā beidzot atzīdams kristīgas baznīcas dogmas.

L i t e r a t ū r a s a v o t i u n p i e z i m e s :

1. Hartmann, N.-Das Problem... 217. lp.
2. Graser, J.B.- Die Elementarschule fürs Leben in der Grundlage zur Reform des Unterrichts. 1817.
3. Stephani, H.- Handbuch der Unterrichtskunst. 1835. Ari - Weber, E.- Unterrichtsgestaltung. Beltz, Langensalza, 1925.-8.u.9. lp.
Schwerpunktssang...
4. Seyffarth - XII, 310. lp. 5. Hartmann, N.-Das Problem... 218. lp.
6. Messer, A.- Geschichte der Philosophie im Altertum u. Mittelalter, 1919. - 69. lp.
7. Krit.d.r. Vern. - Univ.Bibl.- 77.u.88. lp. 8. Ibid.-77. lp.
9. Fichte, J.G.- Grundlegung der gesamten Wissenschaftslehre, 1802-364. lp.
10. Celms, T.- Dabas fenomens un dabas reālītēte. Daugava, 1939. I-69. lp.
11. Ibid.- 71. lp. 12. Ibid.- 71. lp.
13. Natorp, P.- Pestalozzi... 56.-65. lp.
14. Celms, T.- Dabas fenomens un... 73. lp.
15. Leser, H.- Das pädagogische Problem in der Geistesgeschichte der Neuzeit I . Oldenburg, München u.Berlin, 1925.-296. lp.
16. Sallwürk, E.- Herbarts pädagogische Schriften. Beyer u.S., Langensalza. 1906. II "Über den Standpunkt der Beurteilung der Pestalozzischen Unterrichtsmethode". 230. lp.
17. Hartmann, N.- Das Problem... 52. lp.
18. Jaensch, E.- Pestalozzi, der Geist und das Erbe seines Wirkens im Lichte der Gegenwartsaufgaben von Kultur, Philosophie und Psychologie, Leipzig, Der neue Geist Verl. 1927.-28. lp.
19. Hartmann, N. - Das Problem... 327.u.328. lp.
20. Jaensch, E.- Pestalozzi... 37. lp.
21. Jürgens, R.- Eideki. IMM. 1926. XII 525. lp. 22. Ibid.- 533. lp.
23. Salīdz., - Sallwürk, E.- Herbarts pädag. Schriften II "Darstellung des ABC der Anschauung". 123. lp.
1906.
24. Jaensch, E.- Monographie über die Psychologie des künstlerischen Schaffens u. Gestaltens, Leipzig, Der neue Geist Verl. 1928.
25. Spranger, E.-Buchenau, A.-Stettbacher, H.-Pestalozzi-Sämtliche Werke, Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig, 1933.-106. lp.

26. Henning, J.W.M.- Leitfaden beim methodischen Unterricht in der Geographie. Iferten, 1812.
27. Dinkler, R.- Quellen... 65.u.66.1p.
28. Jaensch, E.- Über den Aufbau der Wahrnehmungswelt und die Grundlage der menschlichen Erkenntnis. 2.Aufl. Leipzig, 1927.
29. Salīdz., Freiling, H.-Über die psychologischen Grundlagen der Arbeitsschule. Marburg, 1932.
30. Jaensch, E.- Über den Aufbau ... 43.1p. 31. Seyffarth. - XIX 70.1p.
Schwunngesang... Ansichten und Erfahrungen...
32. Seyffarth - XII 370.1p. 33. Ibid. - IX 270.1p.
34. Delekat, Fr.- Pestalozzi... 282.1p. 35. Seyffarth - X 304.1p.
Bericht an die Eltern u. Pubblicum...
Wie Gertrud... Wurst *Tp. X wird*
36. Seyffarth - IX 76.1p. 37. Ibid. - IX 125.1p.
38. Schmid, J.- Elemente der Form und Grösse, 2.Teil. - 123.u.124.1p.
Wie Gertrud... Wurst. Entwicklung- und Bildungsmittel für den höheren Unterricht.
39. Seyffarth - IX 61.1p. 40. Ibid. - X 109.1p. *und Schulerunterricht.*
41. Ballhorn - Alphabeten occidentalischer und orient. Sprachen. Leipzig, 1861.-8.Aufl.
42. Seyffarth - XII 409.1p.
43. Salīdz. Kuhlmann, - Schreiben im neuen Geist. Braunschweig u. Hamburg.
Wie Gertrud... Wurst.
44. Dinkler - Wie Gertrud... VII 45. Seyffarth - IX 79.1o.
46. Dinkler - Wie Gertrud... X 48.1p. 47. Seyffarth - X 106.1p. *Entwicklungs- und Bildungsmittel...* *für den...*
48. Pestalocija kopoto rakstu Kotas izdevuma pielikumā.
Wie Gertrud... Wurst.
49. Seyffarth - IX 88.u.91.1p. 50. Natorp - 120.1p.
beim methodischen Unterricht in der Geographie, Iferten, 1812r.
51. Henning - Leitfaden. 52. Natorp - 121.1p.
Entwicklungs- und Bildungsmittel...
53. Seyffarth - X 162.1p. 54. Dinkler - Wie Gertrud... XIII 54.u.55.1p.
55. Petersons, Ed.- Socialas audzinašanas elementi dzīves problemas gaismā. IMM. 1926. VIII 109.- 110.1p.
56. Dinkler - Die Abendstunde... 74.1p. 57. Ibid. - Wie Gertrud... 66.1p.
Wie Gertrud... XIV *Wie Gertrud... XIII* *Ansichten u. Erfahrungen...*
58. Seyffarth - IX 156.1p. 59. Ibid. - IX 146.1p. 60. Ibid. - IX 243.1p.
Entwicklungs- und Bildungsmittel *Schwunngesang...*
61. Ibid. - X 182.1p. 62. Ibid. - XII 373.1p.
Tp.
63. Ibid. - XII 373.1p. 64. Ibid. - XII 376., 401.u.402.1p.
65. Hartmann, N.- Ethik. Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig, 1935.
737.- 746.1p.

VI K O P S A V I L K U M S U N S E C I N Ā J U M S.

Jau pašā sākumā redzējām, ka Pestalocijs visvairāk mīl nabagu bērnus. Viņš par tiem grib gādat, tos pulcināt, mācīt un audzināt, izkopt viņu miesu, dvēseli un garu, pacelt viņus augstākā cilvēcības stāvoklī. Šo stāvokli Pestalocijs nemeklē kaut kur ārpus augošā cilvēka apkārtnes, bet redz tieši viņa stāvokļa sabiedriskajā kopā. Te viņš sava izglītības un audzināšanas ideāla gaisma redz labi audzināto cilvēku, kas reizēar citiem kopas locekļiem, pildīdams savu "individuāluzdevumu" uztur un apgāda sevi un vēlak arī savus ģimenes locekļus. Šis cilvēks ir tikumisks savā dzīvē ar izkoptām spējām un krietns savu pienākumu pildīšanā. Ar to viņš ceļ uz augšu tiklab materiāli, kā arī garīgi visu tautas dzīvi un nodrošina tautai gaišaku nākamību. Ar kādiem līdzekļiem un pa kādiem ceļiem ejot Pestalocijs grib sasniegt savus ^{tautas} audzināšanas mērķus?

Ruso grib cilvēku ^{pacelt} novest pie augstakajām vērtībām, to atbrīvojot no attiecībām ar sabiedrību: cilvēks ir labs savā neatkarīgajā eksistēnē, tas ir tad, kad viņš ir izolēts pats par sevi. Jauns un samaitāts viņš klūst, nonākot attiecībās ar sabiedrību. Tamēj, visai zīmīgi, ka Russo ietekmētās filantropīpu audzinātāju aprindas, kas sākuma Pestalocija neatzina, par vērtīgāko jaunatnes literatūras ieteica Robinsonu. Tomēr ar to vien nepietiek, ja vienkārši sarauj ^{attiecīmes} relācijas, kas cilvēku saista ar apmārni un citiem cilvēkiem. Tas novestu mežonībā, ne augstākā kultūra. ^{Attiecīmēm} Relācijām jābūt citadi veidotām, ^{tās nedrīkst būt noīstas un} izsargājoties no mākslotām attiecībām. Šādas, audzināšanas ziņa labvēlīgas attiecības ^{reizes} grib audzēknim nodrošināt Pestalocijs. Viņš nenoliedz saistības ar ārpasauli, bet tās vēl pastiprina. Viņš jo cieši saista cilvēku pie pasaules, kas jāzīst vēry ar uzzskati; viņš to ne mazāk saista arī pie citiem cilvēkiem. Viņa audzināšanas mācība ir plašāka nozīmē sociāla un ^{sabiedriska} sakņojas garīgajā irā, tieksmē uz vērtībām.

Turīgo sprindu bērni Pestalocija laikā ^{mājskolotāju vadītāji} staigāja parūkās un zobe niem pie sāniem. Ar to cilvēku dzīves centra bija nolikti galma paraugi, ^{ārēja spākuma un} kā cilvēka varas izteiksmi, kam vajadzēja noderēt arī par audzināšanas paraugu. Bet šādam ^{interpretāciju} paraugam nevarēja būt daudz sekotāju. Pestalocijs nolieks audzināšanas centrā kā paraugu dzīvojamo istabu, kur visu vada un valda māte ar savu mīlestību un kur vienkādrāk jau vērojams ceļš ieaugšanai e - ^{īm ārispīkānu} Savas tautas dzīvē un objektīvajā garā un tapšanai par cilvēku. Šī pirmatneja audzināšanas vieta ir sastopama visur un pieejama visiem, pat visnabadzīgākajiem. Visti rakāja un nemākslotākajā veida tā tieši sastopama vienkāršos apstākļos.

Nav noliedzams, ka gimenes audzināšanas problēmas atrisināšana mēs turpinam iet pa Pestalocija nosprausto ceļu. Nav noliedzams arī, ka mūsu dienās gimenes audzināšanas jautājums ir kluvis skaidrāks. Ieaugot gimenes dzīvē, bērni reizē uzskatāmi iepazīstas arī ar tuvako apkārtni un savas vides cilvēkiem. Te vērojama arī jau Pestalocija uzskate, kas viņam ir netik ^{ie} vienā mācības, bet arī audzināšanas princips. Pestalocijs uzskati saprot daudz dzīlak nekā Komensks un filantropinisti, kas sākumā Pestalociju pat sīvi apķeroja. Pestalocija uzskate nav tikai pieredze, bet pēc savas būtības apziņas aktīva funkcija, kas ierosina gara darbību un vada no ^{ai} fēnomena uz reālitati, tuvinot arī ideālu pasaulei. Nātorps saskata Pestalocija uzskates mācībā Kanta un jaunkantiešu ideālismu. Te tomēr ir principiāla atšķirība. Pestalocija pasaules attēla veidošanas pamata ir psīchiska darbība, ^{īras} viņas kā augstāks darbības slānis attīstās aktuālā gara rosība. Jaunkantieši turpretīm visas attīstības pamata neliel logisko apziņu, kas iekšējai dvēseles dzīvei tāla.

Pestalocija domas par uzskati vēlāk pastiprina Helmholtzs, Kriss un Jenšs savos eksperimentālās psīchologijas pētījumos, kas pierāda, ka jutekliskajā apjautā jo plaši piedalās psīchiski procesi, no kuriem vēlāk attīstās garīga neologiska darbība, un pie tam bērnībā vēl plašākā mērā nekā piaugušā cilvēka kārtā. Pēc pirmajiem novērojumiem un darbībām bērna mostas pilnības nojauta, kas viņu vada tālāk arvien uz augstāku pilnību, beidzot uz ~~visaugstāko~~ pilnību. Tādēļ jārūpejas par to, lai bērnū attīstība norisinās viņu uzskatei tuvā un radniecīgā vide, kas pieskapota bērna dvēseles dzīves harmoniskajai vienībai, ko Drižs /Driesch/ apzīmē par "funkcionalharmoniju".^{1/} Šadus bērna attīstībai labvēligus apstākļus Pestalocijs redz mātes gādībā un pirmajās mātes pamācībās. Bērnu apmierinot, nodarbinot un pamācot, māte pamazām atver bērnam pasauli, sagatavo viņu jutekļu lietošanai, asina viņa uzmanību, un uzskati, tādā kārtā nodrošinot fizisko, intellektuālo un tikumisko spēku attīstību. Šāda harmoniska daudzpusība spēku attīstībā jauztur ^{turpīna} ^{mājas audzināšansē soļojīšā} un jāsargā arī skolā visa turpmākajā elementārizglītības gaitā. Tomēr te var rasties pārpratums. Spēku harmoniska daudzpusība, ko nodrošina uzskate, Pestalocijam nenozīmē tikai bērna tuvināšanu apkārtnei. Tāda audzināšana atgādināti Robinsonu un Russo garā ievirzīto audzināšanu. Atšķirība Pestalocija un Russo starpā arī te skaidri redzama. Russo dabas tuvums zīmējas uz apkārtni, un šai gadījumā kā paraugs noder Robinsona apkārtne. Pestalocija izpratnē dabas tuvums ir psīchologisks un genetisks jēdziens. Pestalocijs aizrāda uz to, ka audzināšana

jaietur kārtība, kas atgādina organisma attīstības kārtību dabā, virzoties lēni uz priekšu un nepārlecot pakāpes. Jo katra iepriekšējā pakāpe ir nepieciešama katras nākamās pakāpes sasniegšanai. Katra pāreja uz nākamo pakāpi jānodrošina ar ^{iepriekšējās pakāpes} uzskati. Nekad nav jāaizmirst, ka pastāv āreja un iekšēja uzskate. Vistuvāk bērnam stāv attiecības ar māti, un tāmēj tām jānoder par izejas punktu. Dzīvojamās istabas audzināšana mātes vadībā jāliek skolas un aroda izglītības pamata.

Nav nebūt jābrīnās par to, ka Pestalocijs jau šo izejas punktu un audzināšanas sākumu apzīmē par u z s k a t i . ^{Kārtības} Viss tuvākais, spērot audzināšanas gaitā pirmos solus, ir jutekliski uzskatīms. Tas tomēr nenozīmē Pestalocija mācības ievirzi sensuālismā. Sensuālisms, kā jau redzējām, redz uzskatē pasīvu juteklisku apjautu, kas līdzinās satura ieberšanai vai ieliešanai tukšā traukā, pie kam traukam pašam nav nekādas nozīmes satura turpmākajos pārveidojumos. Pestalocijs turpretīm atrod, ka ar u z s k a t i saistās psīchiski un noologiski procesi. Ar to Pestalocijs ir licis pamatus jaunlaiku bērna audzināšanas prasībām pieskaņotajai ^{ai} pedagogikai. Protams, ka tagadnes pētījumu apgaismojumā ir iespējams lietot jaunas metodes talako mērķu sasniegšanai, bet šo iespēju mums savā laikā ir nodrošinājis Pestalocijs ar savu gaišo audzinātaja skatu un savām audzināšanas idejām.

Viņš ir jau itin pareizi novērojis, ka u z s k a t e ietver sevi arī intellektuālus procesus, kā pasaules racionālas atziņas pirmsākumus. Ar to u z s k a t e iegūst nozīmi kā aktuālas darbības un rosinābas izejas punkts, kur jutekliskās uzskates tuvākajās attiefeibās ir jau līdzdoti un iezīmēti vistalākie un augstākie mērķi. Šīs Pestalocija domas patlaban nodarbina zinātniekus, pie kam tās palielākai daļai izrādās par pareizām, iegūstot arvien dzīlāku zinātnisku pamatojumu un veidojumu. Ja mūsu dienu jaunatnes psīchologijā ir runa par eidētiku, tad ar to no jauna ir uzsvērta uzskates nozīme, atrodot ka bērna uzskates darbība un nozīme ir daudz plašāka un bagātāka nekā līdz šim bija parasts par to domāt. Marburgas psīchologu skolas pētījumi ir atklājuši bērna dvēseles dzīvē veselas u z s k a t e s pārdzīvojumu klases, kas pieaugot pakāpeniski zūd. Šiem pārdzīvojumiem tomēr bērna attīstībā un viņa iekšējās dzīves, kā arī ārējās pasaules veidojuma ir ļoti svarīga nozīme. Šīs pārdzīvojumu klases nav tikai pieredzes dati, kā to saprot sensuālisms, bet u z s k a t e , kas apvienojas ar g a r a dzīvi un vada no ^{ai} fēnomena uz reālitati, kā arī uz ideju pasauli.

Ta tad redzam, ka Pestalocijs, veidodams savu uzskates mācību nav bijis tīrais empiriķis. Viņš nav bijis arī tīri teorētiski noskapotais sistematikis. Viņš ir bijis apskaidrotām acīm apbalvots skatītājs, kas ar savu uzskati, asi uztverdamas juteklisko, tur jau redz arī visu dvēselīgo un garīgo, tādā kārtā atrazdams arī celu no realās pasaules uz ideālo. Jaunlaiku zinātniskās atzinās, protams, ir gājušas plašumā un dzīlumā, ar ko arī ^{ai} pedagogiskās metodes ieguvušas noteiktāku likumību un atsevišķos gadījumos vairs nesaskan ar Pestalocija prasībām un papēmieniem, bet nenoliedzama nozīme ^{ai} pedagogikā ir tai Pestalocija prasībai – neatstāt novārtā tieksmes uz vērtībām, bet audzināšanas gaitā, ievērojot pakāpenību, nodrošināt vērtību realizēšanos augošā cilvēka garā.

Ar saviem centieniem nodrošināt tautai vispārīgo elementāro izglītību, rūpējoties sevišķi par tautas nabadzīgajiem bērniem, Pestalocijs klūst par jaunlaiku tautas audzinātāju, kas ideālisma apgarots grib atrisināt arī sociālus uzdevumus nolieket audzināšanas pamata īstu cilvēcību. Šis mērķis sasniedzams tad, ja skola ir pareizas gimenes audzināšanas nepārtraukts turpinājums, ja skola valda gimenes audzināšanas gars. Tikai gimenes audzināšanas garā veidota skola var nodrošināt īstu tautas izglītību.

Pestalocija mācībai netrūkst sekotāju. Viņa idejas ir atradušas augļigu zemi netik vien Šveicē, bet gandrīz visās Eiropas valstīs. Visur sākās rosība tautas izglītības pacelšanā, bet reizē ar to arī domas par tautas izglītībai atbilstošu mācību un audzināšanu mājā un skolā. Jau redzējām, ka Pestalocijs neseko Ruso paraugam, kas audzinot individu, to atdala no sabiedrības. Pestalocijs turpretīm katrā individuā redz sabiedriskās kopas locekli. Ar to Pestalocija ^{ai} pedagogika ir liela mērā noderējusi par ierosinājumu Nātorpa sociālīdeālismam, kas iet tālāk un pirmajā vietā izvirza kopu. Individus teit kā zaudē savu pašvērtību. Cilvēks, "raugoties uz visu to, kas viņu par cilvēku padara, nedzīvo viens pats, bet ^{dīvo,} ^{klīnēs} lai stātos attiecībās arī ar cilvēku kopu; vēl vairāk – bez kopas viņš nemēr nav cilvēks".^{2/} Tādā uztvērumā zūd līdzvars individua un kopas starpā. Pestalocijs turpretīm savā ^{ai} pedagogikā vienmēr un visur rāda, ka audzināšana sākama no individua, kas vispirms audzināms gimenē, lai vēlak ieaugtu kopā. Viņš grib individuā attīstīt vērtības, kas atbilst individualitātei ^{vispārcilvēcīgās un} ^{tas} atbilstošās ← tās tei un pacelt tās stāvoklī, kur viņš ir spējīgs pildīt savu individuālu uzdevumu kopā. Pie tam viņš arvien cenšas nodro-

Šīnāt arī pareizas attiecības individuālā un kopas starpā, paredzot, ka izkopta individuālā vērtība ceļ arī tās kopas vērtību, pie kurās individuālās piederošas vērtības nav meklējams tikai individuālās un arī ne tikai kopā, bet gan gara dzīvē, kas aptver individuālitatā un sociālitatā. Ar šādu izglītības mērķa uztvērumu Pestalozījs ir līcis pamatus jaunam audzināšanas virzienam — personības ^{ai} pedagogikai un devīs vērtīgus ierosinājumus jaunlaiku ^{ai} pedagogiem un filozofiem.

Personība pēc savas būtības nav no kopas atšķirts individu, bet gan individu, kam sakars ar vērtībām. Arī kopa savukārt nav tikai empiriska sociāla apvienība, bet tās sakarību noteic kopas locekļu vērtību izjūta.^{3/} Tāda kopa ir "personību apvienība," kur netik vien personība, bet arī kopa nonāk ~~indīala~~^e sferā, un kopa klūst par personības darbības un papildināšanās arēnu. Šādas domas, kas vēl ne visai skaidri izteiktas Pestalocija pedagoģikā, noteiktā attīsta Rūdolfs Eikens / Eucken / savā gara dzīves metafizikā, kur viņš prasa individu pacelšanu pāri dabai objektīvajā garīgajā pasaule. Arī Eikens, gluži tāpat kā Pestalocijs, izšķir trīs cilvēka stāvokļus: dabas, sociālo un garīgo stāvokli. Cilvēks nav tikai dabas individu, nav arī tikai sociāla būte, bet vispirmajā kārtā kosmiska būte, kam daļa pie parempīriskās garīgās visuma dzīves.^{4/}

Eikena idīālisma apgaismojumā šo pašu problēmu cenšas atrisīnāt Gerhards Bude /Budde/ savā personības pedagoģikā.^{ai} Viņš grib izlīdzināt pretstatus individuālpedagoģikas un sociālpedagoģikas starpā,^{ai} saskatīdams audzināšanas mērķi cilvēka garīgajā kosmiskajā būtībā, kas apvieno sevi individuālās un sociālās tieksmes. 5/

Rudes pamatojumā svarīga vieta ierādīta metafiziskiem elementiem.
Uz empiriskiem un praktiskiem pamatiem personības audzināšanā nostājas Hugo Gaudigs. Savā personības definīcijā Gaudigs, gluži tāpat kā Pestalocijs, min "dabas" spēkus, kas virzās uz individuālītātes ideālu izveidojumu, lai brīvi kalpotu dzīves prasībām un vajadzībām. Gaudigs gān ir jau pilnīgi norobežojies no Pestalocija "dabas" jēdzienu metafiziskās pieskaņas, bet viņa individuālītātes attīstības gaita "daba", gluži tāpat kā Pestalocija audzināšana ir dinamisks spēks, kas savos centienos pēc augstākas iras formas izdarbojas kā ideālais "es", ilgu "es". Pestalocija "daba" ar savu spēku veido cilvēku viņa "individuāluzdevuma" piepildīšanai, Gaudiga "daba" - veido personību darbībai dzīves novados. Tiklab Pestalocija audzināta cilvēka individuāluzdevuma pildīšana, kā arī Gaudiga personības pienākums - ir kalpošana vispārībai.

Kalpošana, uzupurešanās, sevis ziedošana vispāribas labā,- tās ir Pestalocija augstākas pedagoģiskās idejas, kurās viņš centās paraug- veidīgi attaisnot savā dzīvē un darbā, kā arī apgāismot savos rakstos. To pašu prasa arī Gaīdīgs savā pedagoģikā: "Darbības sistēmā jauzņem nodošanās /Hingabe/, nodošanās personām un kopām, cilvēcīgajam un dieviš- kajam, kas paceļ cilvēku no dziņu dzīves savas būtības augstākā vei- dojuma.^{6/}

Visa Pestalocija mācība un audzinašana ir reliģiski pamatota, jo visur pasaule viņš redz dievišķo kārtību. Lai ierindotos šai kārtībā un sagatavotos sava individuāluzdevuma pildīšanai, katram patstāvīgi jācenšas pēc sava iespējamā augstākā veidojuma, ko veicina iekšējā uzskate kā garīga darbība, kas vada no ^{ai} fēnomena uz reālitāti un tuvina arī ideālu pasaulei. Gaudiga personība arī nozīmē šādu ideālu cilvēka veidojumu, kur pamata ^{svais} gan nav reliģiski motīvi, bet tieksme uz augstākajām vērtībām, kas izpaužas ilgstošā iekšējā cīņā pēc garīgas pilnības. Šī cīņa nekad nebeidzas. Personība nekad nenonāk sastinsuma stāvokli bet savus spēkus uztur pastāvīgā spriegumā, tiecoties pēc ideāla dzīves veidojuma. "Personība ir augstakais princips, kas prasa nerimstošu, neatlaidīgu darbu". ^{7/} Tā ir sevī noteikta vienība, kā atsevišķs iras moments; ne sastinusi spēku sistēma, bet izcils dinamisks "es", kas uzrāda sevī tapšanas potences, kur cilvēks šodien nav vairs tas, kas bijis vakar, un rītu nebūs tas, kas bijis šodien. Paturot acu priekšā augšanas un attīstības mērķus, šim ideālajam "es" netrūkst uzdevumu veikšanai vajadzīgo spēju, jo šis "es" ietver sevī abus momentus: mērķu apziņu tieksmē uz reālitāti un ideālitāti un nepieciešamo enerģiju, lai tuvotos spraustajiem mērķiem, ~~az~~ ko personība pati sev un pati sevī nodrošina vērtību reālizēšanas, tapšanas, attīstības un ieaugšanas norisi objektīvajā garā. Sava personības vērtības jēdziena kāpinājuma arī Gaudīgs, līdzīgi Pestalocijam, beigās nonāk līdz dievišķajai kārtībai, iedomājoties par visas attīstības augstāko mērķi Dieva valstību, kā cilvēku personību kopu, kas atrodas atiecībās ar Dievu, kā iedomātu absolūtu personību.

Ja Pestalocijs savus audzināšanas un mācības mērķus gribēja sasniegt ar metodi, kuras pamata bija u z s k a t e , vadot audzēkņus no pieredzes uz reālitāti un pēc tam reālitāti pārbaudot ar pie-redzi, attiecīgos gadījumos viņiem rādot ceļu arī no reālitātes uz ideālitāti, tad Gaudiga audzināšanas un mācības metodiskais princips ir b r ī v ā g a r ī g ā d a r b ī b a . Šis princips neapšaubāmi

ietvej sevi arī Pestalocija uzskates likumību, bet pie tam pilnīgākā mākslinieciskā izveidojumā. Tur, kur Pestalocijs savā uzskates mācībā, ejot no pieredzes uz reālitati un ideālitati, lieto jautājumus, nospraužot domāšanas gaitu, tur Gaudigs iemāca skolēniem pašiem sevi jautāt, par jautājumiem domāt, patstāvīgi vizzīties uz priekšu un patstāvīgi arī pārbaudīt savas zināšanas un atziņas. Gaudiga brīvās garīgās darbības gaitā saskatāma tehniski izkopta Pestalocija vadīšana no "sajukušām apjautām uz gaišiem priekšstatiem, jēdzieniem un spriedumiem".

Tā redzam, ka Pestalocijs daļu no savām idejām atstājis kā mantoju mu personības ^{ai} pedagogikai un brīvās garīgās darbības virzienam, kas sevišķi vērojams Gaudiga mācības aktuālā uztvērumā un gara darbības spontāneitātē. Ne mazāk vērtīgus ierosinājumus viņš atstājis aroda izglītības pārstāvjiem, norādot uz ciešo sakarību aroda un vispārīgās izglītības starpā. Tā, piemēram, Keršensteiners brīnās par to, ka izglītības iestāžu organizātori vēl neprot pietiekoši cienīt Pestalocija "Vientula vakara stunas" ievadā izteiktās domas, ka cilvēka izglītības mērķu sasniegšanai jāizmanto aroda izglītība, kā vispārīgās izglītības turpinājums.^{8/}

Ar to Keršensteiners atzīst, ka Pestalocijs ar saviem rakstiem un skolu organizāciju ir veidinājis tautskolas mērķu nospraušanu un izdevumu noskaidrošanu, tuvinot tautas jaunatni kultūras vērtibām: zinātni, aroda veiksmju, religijas sistēmu, technikas un sociālās dzīves izpratnei. Visas izglītības sākumu viņš redz Pestalocija valodas, skaita un formas atziņas "elementārpunktos". Keršensteiners šai skāpu valodai, formas valodai un skaitļu zīmju valodai pievieno tikai mūzikas un dziesmu /tonu/ valodu un vaibstu valodu. Teredzam, ka vispārīgajai tautas izglītībai nepieciešamos metodiskos pamatus ir jau licis Pestalocijs, un Keršensteineram atliek tos tikai papildināt un nostiprināt. Protams, ka Pestalocijs ir maldījies, nolieket mācības izejas punktā savus vārdus registrus un uzskates alfabetus, bet tā ir tikai metodiska klūda, kas nesatricina viņa mācības pamata principus.^{9/} Viss atkarājas no tā, kā skolotājs ar savu mācību prot bērnam tuvoties, kā un ar kādiem līdzekļiem viņš ierosina bērna gara dzīvi. Ja skolotājs ir Ists mākslinieks, tad bērns reāgē jau uz vissaudzīgāko ierosmi no ārienes. Bērna reakcija rāda, vai skolotāja ierosme ir bijusi pareiza vai nepareiza.

Ari šo norisi ir pareizi, novērojis Pestalocijs. Pēc viņa ieskata, skolotājs pacelās savu uzdevumu augstumos, ja viņš spēj darbību tā ierosināt, ka darba darītājs ir skolēns pats. Ar to "pašdarbības" princips ir padarīts par mācības darba pamata principu, par aktivitātes

principu. Tas ir Pestalocija noplīns. Nav noliedzams, ka šis princips ir vēlak dažos gadījumos pilnīgi pārprasts. Pat gandrīz visā kultūras pasaule cildināta "darba skola", kurai Pestalocijs ar savu aktivitātes principu visvairāk pakalpoja, nav pratusi izsargāties no rupjiem maldiem. Visbiežāk pārpratumus ir radījušas iedomas, ka ar "pašdarbību" ievadāms viens garīgā iras process. Rūgtu vilšanos šai ziņā piedziwoja Pestalocijs pa/ ts sava dēla audzinašanā. Pašdarbība var gan pakalpot atsevišķu miesas un gara veiksmju izlēpšanā, bet tās pilnības pakāpe ir atkarīga no tā, vai šī pašdarbība apstājas un izbeidzas pie šīm veiksmēm, jeb tā iedarbina visu tālako izglītības procesu. Ja aktivitātes princips nebūs uz cietāko apvienots ar totalitātes principu, kā vienoto, veselo garīgo iru, tad aktivitātes principa sekas vispār būs tikai atsevišķas veiksmes, bet ne pati garīgā kultūra.

Lai nerastos šādi sastinguma punkti un neieviestos paviršība, Pestalocijs prasa mācības darbā pamatīgu novērošanu un lēnu ietvašanu uz priekšu bez lēcieniem un robiem. Ar to viņš grib nodrošināt pilnīgu uzskaati, vadot no pieredzes uz reālitāti un pārbaudot reālitati, atgriežoties pie pieredzes. Šāda, uz ērējās pieredzes pamatota iekšējā uzskate, kā to jau redzējam, vislabāk vērojama priekšmetu kontūru salīdzinājumos ar kvadrātu, kā arī viņa "Uzskates abeles" figūrās un dzimtenes mācībā. Metode, kurās pamatā ir uzskate, gan vēl Pestalocijam nav visos mācības priekšmetos pilnīgi skaidra, jo, piemēram, valodas mācībā vārdu registri un vēstures mācībā atsevišķie valodas jēdzieni vien vēl nenodrošina pietiekošu pieredzītalakai uzskates darbībai. Bet uzskates princips skaidri vērojams netik vien jau minētajā formu mācībā, bet arī geografiju, geoloģiju un dabas mācībās.

Tomēr Pestalocija uzskate, kā to jau agrāk redzējām, nekalpotikai ceļā nostiprinašanai un līdzināšanai uz reālo pasauli, bet arī uz ideālo. Mācības uzdevums un mērķis ir sasniegts netik vien reālitati, bet tuvināt arī ideālo sfēru ^{ai} izpratnei, rādot ceļu uz vērtību pasauli, kā arī ^{uz} matemātikas, logikas un citu atziņu tveršanu, tādā kārtā atbalstot un veicinot augošā cilvēka ideālos centienus.

To, kas uzskaates mācībā vēl Pestalocijam dažos priekšmetos ir nepilnīgs, pēdējā laikā teorētiski un zinātniski dabas mācību priekšmetos noskaidro Keršensteiners, bet filoloģijas priekšmetos Latvijas Universitātes profesors J. Kauliņš. Keršensteiners sevišķi izceļ uzskates mācībā novērošanu, uzsverot, ka

novērošana nav tikai apjauta, bet arī spriedums, kas vada uz skaidrību,
un secinājums, kas pārbauda sprieduma pareizību, lietojot eksperimentu.^{10/}
Profesors J.Kauliņš, balstīdamies uz Kanta kriticisma, konstatē, ka zinā-
šanu jēga un nedrošība pamatojas uz apriorām formām, lai gan šo formu
satura pamata ir pieredze. Kanta formulas – pieredze bez jēdzieniem ir
akla, jēdzieni bez pieredzes ir tukši – pirma daļa ir vērsta pret empi-
rismu, otrs – pret racionālismu. Arī kriticismam pieredzes robežas ir zi-
natnes robežas, bet pieredzei jābūt sintetiskai vienībai, organiskam ve-
selam. Šo organisko veselo radīt un aizsniegt ir mācīšanas uzdevums.

Šim darbam ir četri posmi:

1. p r o b l ē m a s i e r a u d z i š a n a . Katra pareizi
veidota mācības viela skolēnam ir kaut kas svešs, nezināms, nesaprotams.
Tas, ko viņš redz vai dzird no šā vielas satura ir tikai pieredze, arēja
uzskate. Pats vielas saturs viņam ir nesaprotams. Viņa acu priekšā nostā-
jas a p o r i j a .

2. A p o r i j a s a n a l i z e u n k o n j e k t ū r a s
u z s t a d i š a n a . Nolikt svešas vielas satura priekšā skolēns mek-
lē celus, kā nonākt līdz vielas izpratnei. Viņam pašam tas var izdoties,
var arī neizdoties. Pēdēja gadījuma drošs palīgs ir skolotājs. Bet pirms
skolēns griežas pie skolotāja, viņš izmēģina dažādas hipotezes. Ja darbī-
ba nesasniedz mērķa, skolotājs aizrāda, kā hipoteze meklējama. Ar to skolo-
tājs pašķir skolēnam ceļu, vai arī glābj no maldu ceļiem.

3. K o n j e k t ū r a s i z s e k o š a n a . Ne katru reiz
konjektūra novē pie vielas saprašanas, jo domu gaitā var ieviesties kļū-
das. Konjektūra un hipoteze jāpārbauda izsekojot domu gaitai, lai no kļū-
dām atbrīvotos.

4. A t r i s i n ā j u m a v i s p ā r ī g ā v e r i f i k a-
c i j a . Ja mācīšanas uzdevums ir vadīt uz organisko veselo, tad visos
gadījumos, kur šis mērķis jau liekas sasniegts, nepieciešama salīdzināša-
naš ar iepriekšējo un nākamo vielas saturu. Ja nerodas iebildumi, tad mā-
cības metode ir vedusi pie jaunām atziņām.^{11/}

Pie šādas zinātniski apgaismotas uzskates mācības mūs ir novēusi
moderna ^{ai} pedagoģika. Primitīva mācīšana un audzināšana apmierinājās ar
pieredzi. Komenska un filantropīnistu uzskates mācības teōrētiskajā uztvē-
rumā redzami jau centieni pieredzes vielu sistematiski sakārtot, par ko
liecina Komenska "Orbis pictus" un Chodovicka zīmējumi Bazedova "Ele-
mentārgrāmatā". Pestalocijs ar pieredzi jeb arējo uzskati vien neapmie-
rinās. Viņš ar savu mācības metodi cenšas vadīt netik vien no ^{ai} fénomena

uz realitati, bet tuvināt arī ideālo sferu izpratnei.^{ai} Šādu darbību Pestalocijs nosauca par iekšējo u z s k a t i . Pestalocija iekšējās uzskates jēdziens noder par pamatu turpmakajai uzskates mācības attīstībai arī tais mācības un audzināšanas novādes, kur viņam pašam vēl šīs iekšējās uzskates jēdziens bija neskaidrs un nepilnīgs. Tam-dēļ Pestalociju varam atzīt par moderno mācības un audzināšanas virzienu ievadītāju un ierosinātāju.

V Nobigums

Esam nonakuši pie apcerējuma beigām. Var rasties jautājums: kas tad īsti izceļ un padara Pestalociju par lielu audzinātāju? Mēs redzējam, ka tā nav tikai lielā pēdagogiskā milestība, ar ko viņš savā dzīvē ir rādījis cēlāko cilvēcības paraugu. Tā nav nepārspējamā līdzjutība pret visiem tukšiniekiem un nabagiem, kas vērojama visā viņa dzīvē. Tā nav pašaizliedzīgā uzupurēšanās, kuļas vadīts viņš katrā laikā varēja ziedot visu, kas tam bija. Tā nav arī apbrīnījamā pieticība un izturība, ar ko viņš vienmēr un visur panesa visas dzīves grūtības. Tas, kas Pestalociju padara slavenu, ir viņa mūžam nemiera pilnais g a r s. Šis gars lika viņam arvien un visur tiekties pēc augstākajām vērtībām, bet arvien un visur arī pazemībā un pacietībā visus savus sasniegumus par jaunu vērtēt, izkopt, padarīt pilnīgākus un pakāpeniski tiekties uz priekšu un uz augšu. Ar šādu nerimstošu gara rosību, klausot vērtību novadu aicinājumam, viņam izdevās atklāt un papildināt lielos un svarīgos izglītības, mācības un audzināšanas principus. No viņa mūža darba vēl paaudžu paaudzes cauri gadu simteņiem varēs smelties ierosinājumus un idejiskas pamācības savam darbam. Ja Pestalociju domu teōrētiska formulejumā ir ieviešušas neskaidrības, un viņš daudzkārt maldījies arī savas mācības praktiskajā veidojumā, tad nav jāaizmirst, ka cilvēka patiesības meklēšanu vienmēr pavada maldi, gluži tāpat, kā gaismu pavada ēna. Tomēr, neraugoties uz visu to, vērtīgs ir Pestalocija nākamājām paaudzēm atstātais mantojums - viņa p e d a g o g i s k a s i d e j a s un viņa p e r s o n ī b a s paraugs.

^{ai} Pedagogika mūsu dienās sāk izveidoties par plašu un svarīgu zinātni. Pa šīs zinātnes attīstības ceļiem jāiet arī mūsu tautas jaunajiem nākamajiem audzinātājiem, bet it sevišķi tiem, kas tiecas pēc ^{pro} ~~akademiski~~ izglītotā audzinātāja stāvokļa un pienākumiem. Bet ja ejot pa šīs topošās zinātnes daudzkārt vēl nelīdzēnajām tekām, trūks Pestalocija pazemīgās pacietības, kas liek sajust gara nepilnību un ierosina uz meklēšanu, ja nezināšanas un šaubu neatlaidīgā nemiera vietā, kas nepieciešams gara disciplinešanai, gribēsim iztikt ar iedomātām zināšanām, tad tautas audzināšanā un izglītošanā trūks tā stiprā idejiskā pamatā,

kas nodrošina audzināšanas un mācības darbam sasniegumus. Tāmēj, pa cietības pilnā pazemība zinātnes priekšā, pašaizliedzīgā nerimstošā meklēšana, vērtību tieksme un gara disciplīna, apvienota ar cēlo cilvēka millestību, lai ir ikviena audzinātaja rakstura galvenās īpašības. Šai ziņā katram esošajam un topošajam audzinātājam par parau-gu var noderēt lielais Šveicīcietis - Pestalocijs

L i t e r a t ū r a s a v o t i u n p i e z ī m e s :

1. Jaensch,E. - Pestalozzi. Der Geist und das Erbe... 32.lp.
2. Natorp,P. - Socialpädagogik. Stuttgart,1909. - 84.lp.
3. Salīdz.Bauch,Br.- Beiträge zur Philosophie II 1921.- 5.lp.
4. Moog,W. - Philosophische und pädagogische Strömungen der Gegen-wart.Beltz,Langensalza 1926. - 44.lp.
5. Ibid. - 45.lp.
6. Gaudig,H. - Die Idee der Persönlichkeit... 1923. 123.lp.
7. Ibid. - 21.u.22.lp.
8. Kerschensteiner,G. - Theorie der Bildung. 1931. 53.lp.
9. Ibid. - 406.u.407.lp.
10. Kerschensteiner,G. - Wesen und Wert des naturwissenschaftlichen Unterrichtes. Teubner,Leipzig-Berlin 1920.- 67.lp.
11. Kauliņš,J. - Filologiskās metodes nozīme pedagogikā.Izgl.Min. Menešraksts 1931. I - 3.lp.
12. Dauge,A. - Mūsu pedagogiskā prakse Pestalocija mācību apgaismo-jumā. Izgl.Min. Menešraksts 1927. III - 75.lp.

T e z e s .

1. Gara darbība raksturojama kā reālajā pasaulei uztverēma ira. Gars savā attīstības gaitā mācas pats sevi pazīt. Gars atrodas arvien cīņas stāvoklī. Viņš arvien grib kaut ko sasniegt. Gara dzīve ir spontāna sevis veidošana, patstāvīga ceļa meklēšana un patstāvīga mērķu nospraušana, kā tas skaidri vērojams Pestalocija dzīvē un darbā.
2. Pestalocija attiecības ar cilvēkiem nav subjekta attiecības, bet personas attiecības. Šīs attiecības bieži var pārprest, jo uzskates kategorijas nav identiskas reālkategorijām.
3. Personas aktivitāti pavada vērtību apziņa: no vienas pusē sasniegumu, no otras - pašas darbības vērtību apziņa.
4. Cilvēka vērtību izjūta ir dzīvā gara ielaušanās citu pasaulei, jeb otradi - Šīs citas, sevi ideālās un pret reālo indiferentās pasaules ielaušanās reālajā pasaulei.
5. Ar savu vērtību izjūtu, personālais gars nonāk savas būtības augstumos. Bet šie būtības augstumi uzliek garam lielas prasības, spiežot viņu pastāvīgi cīnīties, nesargājot no grūtībām un ciešanām.
6. Pestalocijs ar savu mācību un audzināšanu grib panakt individuāla ieaugšanu objektivajā gara. Šo ieaugšanu viņš grib veicināt ar uzskati, saprotot šo jēdzienu plašākā nozīmē: ar uzskati Pestalocijs cenšas vadīt audzēknī netik vien no fenomena uz reālitati, bet arī uz augstākajām vērtībām, tuvinot ideālu pasaulei.
7. Audzināšana Pestalocijam, gluži tāpat kā modernajā pedagoģika, ir atsevišķa augošā cilvēka ceļš tapšanai par cilvēku.
8. Šā ceļa gala mērķis - izaudzināt tikumisku cilvēku un sagatavot individuāluzdevuma pildišanai, kas atgādina mūsu dienu aroda izglītības un personības pedagoģikas audzināšanas mērķi.
9. Pestalocijs atzīstams par personības pedagoģikas un sociālpedagoģikas virzienu ierosinātāju un nodibinātāju, kā arī par pareizi izprastas aroda izglītības un darba skolas pamatu līceju.

L i t e r a t u r a .

1. Ābels,O.- Pestalocis,viņa dzīve un pedagogiskā darbība,150 g. dzimšanas dienai par piemiņu.Tulk.un papild.pēc J.V.Abramova.Zin. Kom.Der. gr.apg.nod. Rīga,1896.
2. Ballhorn - Alphabete occidentalischer und orient.Sprachen. Leipzig, 1861. - 8. Aufl.
Baltische Tageszeitung 1927. № 84.
3. Bauch,Br. - Beiträge zur Philosophie II, 1921.
Bērnu, ja - Tautskolu skolnīcīsei kurzētie. Izglītības ministrijas izd. 1933.
4. Bucheau, Spranger, Stettbacher - Pestalozzi - Studien.Walter de Gruyter,Berlin u.Leipzig, 1927.- 1938. I - XII .
Burtmiera 1927. № 3. un 1931. № 9.
5. Celms,T. - Dabas fenomens un dabas realitāte.Daugava I 1939.
6. Comenius,J.A.- Didactica magna - für den Schulgebrauch von Altemöller, Schöningh - Paderborn, 1918.
7. Dauge,A.- Mūsu pedagogiskā praktika Pestalocija mācību apgaismojumā.Audzin. 1927. III .
8. Delekat,Fr.- J.H.Pestalozzi.Quelle u. Meyer,Leipzig,1928.
9. Dinkler,R. - Quellen zur Geschichte der Erziehung,Nemnich - Leipzig 2. Aufl.
10. Eidenbenz - Pestalozzi,E. - Die stadtzürcherischen Vorfahren Heinrich Pestalozzis. Pestalozzi-Studien I . Walter de Gruyter,Berlin u. Leipzig, 1927 .
11. Ephemeriden - 1780 .
12. Eislers Handwörterbuch der Philosophie. Mittler u.Söhne , Berlin, 1922 .
13. Freiling, H. - Über die psychologischen Grundlagen der Arbeitsschule. Marburg, 1932 .
14. Gaudig,H.- Die Idee der Persönlichkeit und ihre Bedeutung für die Pädagogik. Quelle u.Meyer,Leipzig,1923 .
15. Graser, J.B. - Die Elementarschule fürs Leben in der Grundlage zur Reform des Unterrichts, 1817.
16. Guyer,W.- Pestalozzi.Huber u.C°, Frauenfeld-Leipzig, 1932 .
17. Hartmann,N.- Das Problem des geistigen Seins.Walter de Gruyter, Berlin u.Leipzig, 1933 .
- 18 Hartmann,N.- Ethik.Walter de Gruyter,Berlin u.Leipzig,1935 .
19. " " - Zur Grundlegung der Ontologie.Walter de Gruyter, Berl.u.Leipz.,1935 .
20. Heller,A.- Das Problem der Individualisierung in der Pädagogik Pestalozzis.Pestalozzi-Studien II .Walter de Gruyter,Berlin u. Leipzig, 1932 .

21. Henning, J.W.M. - Leitfaden beim methodischen Unterricht in der Geographie. Iferten, 1812 .
22. Hunziker, O.- Zur Entstehungsgeschichte und Beurteilung von Linhard und Gertrud, Zürich, 1896 .
23. Hürlmann, M.- Lavater, Pestalozzi, Wir. Pestalozzi-Studien I Walter de Gruyter, Berl.u.Leipz., 1927 .
24. Jaensch, E.- Monographie über die Psychologie des künstlerischen Schaffens und Gestaltens. Der neue Geist Verl., Leipzig, 1928 .
25. Jaensch, E.- Pestalozzi, der Geist und das Erbe seines Wirkens im Lichte der Gegenwartsaufgaben von Kultur, Philosophie und Psychologie. Der neue Geist Verl., Leipzig, 1927 .
26. Jaensch, E.- Über den Aufbau der Wahrnehmungswelt und die Grundlage der menschlichen Erkenntnis. Leipzig, 1927 . - 2. Aufl.
27. Jürgens, R.- Eidetiki. Izgl.M.M. 1926. IX - XII
Kolnīris F. - Janis Čimse, Vidzemes filosofijas semināra pirmsais direktors.
28. Kant, I.- Kritik der reinen Vernunft. Univ.Bibl.
29. Kauliņš, J.- Filologiskās metodes nozīme pedagogikā. IMM, 1931 I .
30. Keršensteiners, G.- Audzinataja dvēsele un skolotāju izglītības jautājums. Tulk.Arnis, Izgl.min.izd., 1925 .
31. Kerschensteiner, G.- Theorie der Bildung. Teubner, Leipz.u.Berl. 1931 .
32. - " - " - ^{en} Wesen und Wert des naturwissenschaftlichen Unterrichtes. Teubner, Leipz.u.Berl., 1920.
33. Kuhlmann, - Schreiben im neuen Geist. Braunschweig u.Hamburg.
Handtagsskriptum erstes Semester 1854.
Langen J. Das erste sorbische Lehrer-Seminar. Dorpat, Sowjetkaukau, Russland.
34. Leser, H.- Das pädagogische Problem in der Geistesgeschichte der Neuzeit. Oldenburg, München u.Berlin, 1925 .
Maars, J. - Rede, gehalten bei der Feier des 50-jährigen Bestehens des ersten sorbischen Lehrerseminars 1874.
35. Messer, A.- Geschichte der Pädagogik III. Hirt, Breslau, 1925 .
Dorpat, Auck 1898.
36. Moog, W. - Philosophische und pädagogische Strömungen der Gegenwart. Beltz, Langensalza, 1926 .
37. Natorp, P. - Pestalozzi. Sein Leben und seine Ideen. Teubner, Leipzig u.Berlin, 1919.
38. Natorp, P. - Sozialpädagogik, Stuttgart, 1909 .
39. Ničše, Fr.- Ta runāja Saratustra . Tulk.Plūdons.Univ.bibl.
40. Otto, E.- Allgemeine Unterrichtslehre. Walter de Gruyter, Berlin u. Leipzig, 1933 .
41. Pestalozzi, J.H.- Die Abendstunde eines Einsiedlers. Schroedels pädag. Klassiker, 1903.
42. Petersons, Ed.- Sociałas audzināšanas elementi dzīves problēmas gaismā. IMM VIII , 1926.

Ritterkrofta Guter Schule, Vol. I.

43. Platons - Sokrates aizstāvēšanās runa, Kritons, Faidons.

Protokoll, d. im Jahre 1850. geheft. Karl. Synode. Regener, F. - Skizzen zur Geschichte der Pädagogik.

Tulk. Fr. Garais, A. Gulbis Riga. Herm. Beyer & Söhne, Langensalza 1909.

Sallwirk, E. - Herbart's pädagogische Schriften 1906, "Darstellung des ABC der Pädagogik der Menschheit".

44. Seyffarth, L.W. - Pestalozzis sämtliche Werke I - XII, 1902.

(Schiller H. - Herbarbukh der Geschichte der Pädagogik. Leipzig, O.R. Reisland 1907.)

45. Silber, Käte - Anna Pestalozzi - Schulthess und der Frau -

Schoenebaum, H. - enkreis um Pestalozzi. Pestalozzi-Studien IV. Walter de Gruyter, 1932.

Pestalozzi -

Kennt, Können,

Wollen. Beltz, Königsberg

Salza 1937.

46. Spranger, E. - Lebensformen. Niemeyer, Halle, 1921

47. - " - " - Pestalozzis Nachforschungen, eine Analyse.

Verl. der Akademie der Wissenschaft, Berlin, 1935 .

48. Stenzel, J. - Platon der Erzieher. Meiner, Leipzig, 1938.

49. Stephani, H. - Handbuch der Unterrichtskunst, 1835 .

50. Stern, W. - Die menschliche Persönlichkeit. Barth, Leipzig, 1923

51. - " - " - Person und Sache, 1906 .

52. Schaub, E. - Geschichte der Familie Sarasin in Basel, 1914.

53. Schäfer, W. - Lebenstag eines Menschenfreundes. München, 1916.

54. Schmid, J. - Elemente der Form und Grösse. 2. Teil.

55. Schmidt, H. - Philosophisches Wörterbuch, Kröner-Leipzig, 1904

56. Schoenebaum, H. - Pestalozzi - Kennen, Können, Wollen. Beltz, Langensalza, 1937 .

57. Štals, M. - Pestalocijs / Johann Heinrich Pestalozzi /.

100 gadu miršanas piemiņai, IMM 1927. II .

58. Uxting, K. - Indriķis Pestaloci. Neimāņa grāmatu un bilžu spiestuve, Liepāja, 1877 .

Dieis, J. Latvijas skolu vēsture T. II. Rīgas Lopu biedr. Ser. gr. nro. 15. 1926. pu 1928.

59. Weber, E. - Unterrichtsgestaltung, Beltz - Langensalza, 1925.

60. Wiget, Th. - Pestalozzi und Herbart. Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik XXIV .

61. Wundt, W. - Ethik, 1890 .

62. - " - " - Grundriss der Psychologie, 1902 .